

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΗ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 718-308 | 1/15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1981 | ΑΡΙΘ. 1-2

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Π ρ ο ς

Τὸ Χριστεπώνυμον Πλήρωμα

τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιοτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπήτᾳ καὶ περιπόθη-
τα,

Σήμερον, ἱερωτάτην ἀνάμνησιν τῆς πρώ-
της καὶ μεγίστης χριστιανικῆς Ἑορτῆς, ἀ-
κούομεν τὸν ἱερὸν μύστην Ἅγιον Ἰωάννην
τὸν Δαμασκηνὸν προσκαλοῦντα ἑορτίως:

«Δεῦτε πάντα τὰ ἔθνη, πᾶν γένος ἀνθρώ-
πων,
»καὶ γλῶσσα, καὶ ἡλικία πᾶσα, καὶ ἅπαν
ἀξίωμα,
»μετ' εὐφροσύνης, τὸ τῆς παγκοσμίου εὐ-
φροσύνης,
»Γενέθλιον ἑορτάσωμεν».

Γενικὸν τὸ ἱερὸν προσκλητήριον πρὸς
πάντας ἀνθρώπους, διότι πάντες προερχόμε-
θα ἀπὸ τὸν αὐτὸν Δημιουργόν, διὸ καὶ συνεορ-
τάζοντες, συμπάλλομεν μετὰ τῶν Ἀγγέλων;

«Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῶ

»καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη

»ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Ἡ κατὰ Χριστὸν πολυπόθητος ἐπὶ γῆς
εἰρήνη, Ἀδελφοί, ἡ πύλη τοῦ Οὐρανοῦ! Ἀλ-
λὰ διὰ τὰ τὴν ἀποκτήσουν οἱ λαοί, πρέπει νὰ
διέλθουν διὰ τῆς πύλης τῆς Βηθλεέμ, ὅπου
κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν ἡ τομὴ τῆς ἀνθρω-
πίνης ἱστορίας διὰ τῆς Γεννήσεως τοῦ Σω-
τῆρος τοῦ κόσμου, τὸ τέρμα μιᾶς καταδίκης
καὶ ἡ ἀρχὴ μιᾶς μεγάλης ἐλπίδος.

Ἡ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς ἀποστασία
ὠδήγησε καὶ θὰ ὠδηγῆ πάντοτε εἰς διάσπασιν
τῆς ψυχικῆς γαλήνης τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπώ-
λειαν τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς. Καὶ ὅπου
διακοπὴ τῆς ἀπὸ Θεοῦ πνευματικῆς ἐξαρτή-
σεως, σκότος ἀκολουθεῖ καὶ θλίψεις καὶ θά-
νατος.

Ἡ Σάρκωσις τοῦ Θείου Λόγου τὸ χάσμα
γεφυρώνει, εἰς σύζευξιν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ
ἀναβίωσιν παραδείσου. Καὶ ἡ καταδίκη εἰς

λύτρωσιν ἐδεργετείται διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος, καλοῦντος πρὸς τὴν Ἁγίαν Φάτνην τὴν ὀδηγοῦσαν πρὸς τὴν χαρὰν τῆς εἰρήνης γῆς καὶ οὐρανοῦ.

Κατὰ τὴν προφητείαν (Μιχ. 5, 1 ἐξ.) εἰς Βηθλεὲμ ἢ Γέννησις τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ:

«Καὶ σὺ Βηθλεὲμ γῆ Ἰούδα...
 »ἐκ σοῦ... ἐξελεύσεται ἡγούμενος
 »ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου...».

Αὐτὴ ἡ προφητεία μετὰ αἰῶνας πραγματοῦται:

«Ἀνέβη Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐκ
 »πόλεως Ναζαρετ εἰς τὴν Ἰουδαίαν εἰς
 »πόλιν Δαυὶδ ἣτις καλεῖται Βηθλεὲμ, σὺν
 »Μαριὰμ» (Λουκ. 2, 4, 5).

Ἡ Βηθλεὲμ ὅμως, λόγῳ τῆς ἀπογραφῆς, εἶναι ὑπερπλήρης ἀνθρώπων. Ἀνθρώπων - ἀχθοφόρων τῶν φρικτῶν συνεπειῶν τῆς πώσεως τῶν πρωτοπλάστων, ὅπου κοχλάζει ἡ ἁμαρτία καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει χῶρος διὰ τὴν ἰερὰν οἰκογένειαν:

«οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι»
 (Λουκ. 2,7).

Καὶ βεβαίως δὲν μποροῦσε νὰ ὑπάρχη τόπος ἐν τῷ καταλύματι ἐκείνῳ, διότι «ὁ ἐαυτὸν κενώσας Θεὸς» καὶ λαβῶν «δούλον μορφὴν» γενόμενος ἄνθρωπος, ἵνα ὡς νέος Ἀδὰμ ἀνασύρη ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκ τοῦ ἁδου τῆς ἁμαρτίας, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σαρκωθῆ ἐν μέσῳ ἁμαρτωλότητος, εἰ μὴ μακρὰν, εἰς Σπηλαίον ἀγιασμοῦ, ὅπου ἡ Θεοτόκος:

«ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον
 »καὶ ἐσπαργάνωσεν Αὐτὸν
 »καὶ ἀνέκλινεν Αὐτὸν ἐν φάτνῃ».

Ἡ Βηθλεὲμ τοῦ συγχρόνου κόσμου, πλημμυρισμένη ἀπὸ ἐωσφορικὴν ἁμαρτίαν καὶ μαρτυρὴν καταστροφῶν, δορυφορεῖται ἀπὸ στρατιάς αἰρετικῶν καὶ ἀπίστων. Οἱ ὑψηλὲς ἀξίες οὐρανοῦ καὶ γῆς δοκιμάζονται δεινῶς καὶ ὁ λαὸς

τοῦ Θεοῦ πτωχοδρομεῖται εἰς ἀπιστίαν καὶ μυρίους κινδύνους καὶ στέρησεις τῶν ἀπὸ Θεοῦ ἀγαθῶν τῆς γῆς, μετατρεπομένων εἰς φονικά μέσα, πού ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν χριστιάνιστον ἐπὶ γῆς εἰρήνην.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν γεννᾶται μακρὰν χώρων ἁμαρτίας, καὶ ἀναστατώσεων κοσμικῶν, εἰς Βηθλεὲμ πνευματικῶν Σπηλαίων τῆς Ἁγίας Του ἐπὶ γῆς Στρατευομένης Ἐκκλησίας, ὅπου πάντα καὶ εὐπρόσδεκτα ἀναμένει προσκύνησιν «ἀγραινούντων ποιμένων» εὐλαβῶν, καὶ μακρόθεν προσερχομένων, γνησίας κατὰ Θεὸν σοφίας, μάγων προσκυνητῶν.

Ἐν αὐτῇ, Ἀδελφοί, τῇ Ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ἡμεῖς, ἐν ἐλπιδοφόρῳ στερεότητι καρδίας καὶ καρτερίᾳ Χριστοῦ, καλούμεθα σήμερον, ἵνα:

«...μετ' εὐφροσύνης, τὸ τῆς παγκοσμίου
 »εὐφροσύνης, Γενέθλιον ἐορτάσωμεν».

Ἐν ἀγαλλιάσει ὅθεν ψυχῆς καὶ καρδίας, παρὰ τὰς πικρίας τῆς σήμερον, ἐορτάζοντες τὴν σάρκωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου ἐν μέσῳ τοῦ πνευματικοῦ Σπηλαίου τῆς ἡγιασμένης οὐρανοῦ Βηθλεὲμ μετὰ ποιμένων καὶ μάγων καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν ἀπεργαζόμενοι «ἐπὶ γῆς εἰρήνην» χάριτι τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Σωτῆρος ἡμῶν, καταξιούμεθα χαίροντες εἰς τὴν παναμόνιον συμπαλαμφδίαν:

«Ἐτοιμάσου Βηθλεὲμ, ἤνοικται πᾶσιν ἡ Ἐδέμ.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΓΕΝΝΑΤΑΙ

«τὴν πρὶν πεσοῦσαν ἀναστήσων εἰκόνα».

Μετὰ διαπύρων εὐχῶν ἐν Τεχθέντι Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΣΗΜ. Ἡ παρούσα ἀνεγνώσθη ἀπ' Ἀμβωνος κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν τῶν Χριστουγέννων.

Μ Η Ν Υ Μ Α

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΔΙΑ ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΤΟΣ 1981

«Στις στιγμές που διερχόμεθα ως Ἴθνος καὶ ὡς κόσμος ὀλόκληρος, μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Νέου Ἔτους 1981 θὰ ἦταν παρῳδία νὰ ἀκολουθήσῃ κανεὶς τὴν καθιερωμένη γραμμὴ τῶν εὐαρέστων φράσεων καὶ εὐχῶν.

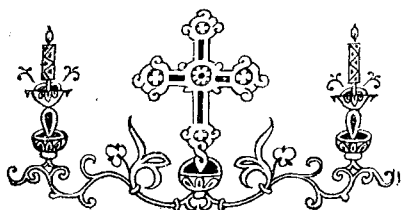
» Τουναντίον ἐπιβάλλεται, ἐν ὄψει τῆς στυγνῆς πραγματικότητος, νὰ ἐνωθοῦμε πνευματικὰ καὶ νὰ ὑποσχεθοῦμε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον τὴν γενναίαν καὶ ὑψηλόφρονα ἀντιμετώπισιν τῶν μεγάλων προβλημάτων ποὺ ὀρθώνονται ἐνώπιόν μας.

» Ὑπάρχουν πολλοὶ τομεῖς ποὺ καλοῦνται νὰ ἐπωμισθοῦν τὶς βαρύτερες εὐθύνες τοῦ μέλλοντος οἱ Χριστιανικὲς Ἐκκλησίαι καὶ τὰ ὀργανωμένα Κράτη, διὰ τοῦτο καλοῦνται νὰ ἀναλογισθοῦν τὴν μερίδα τῶν εὐθυνῶν των.

» Μετὰ αὐτὴν τὴν ἐννοίαν, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ Χριστεπώνυμον Πλήρωμα καὶ τοὺς πολίτας τῆς φιλάτης Πατρίδος, παρακαλῶ καὶ εὐχομαὶ ὁ Ἅγιος Θεὸς νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν μας καὶ νὰ στερεώσῃ τὶς καρδιές μας, κατὰ τὸ ἀρχόμενον ἔτος 1981, ὥστε νὰ πορευθοῦμε μετὰ σύνεσιν καὶ καρτερίαν τὴν ὁδὸν τοῦ δικαίου καὶ τῶν ὑψηλῶν χριστιανικῶν ἀξιών, ποὺ πάντα θὰ ἔχουν τὸν τελευταῖον λόγο γιὰ τὴν ἀνθρώπινον εὐτυχίαν.

Μετὰ εὐλογημένην παρὰ Κυρίου εὐχὴν νὰ εἶναι καλύτερος καὶ εὐτυχισμένος ὁ καινούργιος χρόνος».

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ Α. Θ. Π.

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΟΙΣ

† ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης παντὶ τῷ πληρώματι τῆς Ἐκκλησίας χάριν, εἰρήνην, ἔλεος παρὰ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ τεχθέντος Σωτήρος Χριστοῦ.

Ἐνα μέρος τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ χριστιανοί, ἑορτάζομεν τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1980. Ὁ ἑορτασμός ἡμπορεῖ νὰ εἶναι προνόμιόν μας, ὅμως «τὸ ρῆμα τοῦτο τὸ γεγονός» (Λουκ. 2,15) «ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν σήμερον σωτὴρ, ὃς ἐστὶ Χριστὸς Κύριος, ἐν πόλει Δαυὶδ» (Λουκ. 2,11) ποὺ εἶναι πέραν ἀπὸ τὸ ἐόρτιον θάμβος, ἀνήκει εἰς τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα. Διότι Ἐκεῖνος εἶναι ὁ Ἀναμενόμενος τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ὁ Ἐρχόμενος, ὁ ἐρχόμενος τώρα μὲ τὴν κένωσιν καὶ τὴν ταπείνωσιν τοῦ Βρέφους τῆς Βηθλεὲμ καὶ ἔρχεται ἔτσι καὶ ἐπανερχεται εἰς ὅλον τὸ μῆκος καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας, ἕως ὅτου αὐτὴ ἀνακεφαλαιωθῆ εἰς Αὐτὸν καὶ εἶναι Ἐκεῖνος ὁ καὶ πάλιν ἐρχόμενος τότε μετὰ δόξης.

Ἀπὸ τὸ Φανάριον, τὴν μικρὰν αὐτὴν γωνίαν τῆς γῆς, αὐτὴν τὴν οἰκουμενικὴν θεωρίαν τῶν Χριστουγέννων, εἰς σχέσιν πρὸς τὸν κόσμον ὅλον, ἐντονώτερον τὴν αἰσθανόμεθα νὰ ἀποκαλύπτεται ἐνώπιον ἡμῶν ἐφέτος, καθὼς ἐτομαζόμεθα νὰ θυσιάσωμεν ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ τὸν ἄμωνον τὸν αἵροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἐχομεν δὲ ἐντονωτέραν ἐφέτος τὴν αἴσθησιν τῆς παγκοσμιότητος τῶν Χριστουγέννων, διότι ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν παγκοσμιότητα καὶ τὸ πανανθρώπινον τῆς ἀνάγκης τοῦ Ἀναμενομένου, τῆς ἀνάγκης τοῦ Σωτήρος.

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ 1980 εἰσέρχεται εἰς τὴν προτελευταίαν δεκαετίαν τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος κατὰ φορτὸν καὶ καμπύμενος κάτω ἀπὸ ἐφευρέσεις καὶ δοκιμὰς καὶ ἐμπειρίας ἰδεολογιῶν καὶ ἐπιτεύγματα θεσμοθετικὰ καὶ τεχνολογικά, διὰ τὴν προάσπισιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀξιοπρεπείας, τῶν βασικῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν παγίωσιν τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ἐπιζήτησιν τῆς δικαιοσύνης μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ συνανθρώπου του.

Καὶ ἰδοὺ, παρ' ὅλα ταῦτα, τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν κάθε ἄλλο παρὰ ἐλπίδα καὶ αἰσιοδοξίαν, παραμυθίαν καὶ ἄνεσιν, δείχνουν. Ἀντιθέτως, Ἄγχος καὶ ἀπειλή καὶ φόβος διὰ τὰ ἐπερχόμενα καὶ ἀμηχανία συνθέτουν τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου τοῦ 1980.

Τὸ δίκαιον τοῦ Καίσαρος καὶ ἡ μάχαιρα τοῦ Ἡρώδου εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν ἐξάρσεως. Ἀναζητεῖται καὶ διώκεται ὁ ἄνθρωπος ὡς παρανομῶν κατὰ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐξουσίας. Ἀναζητεῖται καὶ διώκεται ὁ Θεός, διότι ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλευθερία, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εἰρήνη, ἡ σωτηρία, ποὺ Ἐκεῖνος ἐνσαρκώνει καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ἐνανθρωπίζεται, εἶναι θεολογία καὶ δὲν εἶναι ἰδεολογία, αὐτὸ ποὺ κυρίως θέλει ἡ καθαρὰ ἀνθρωποκεντρικὴ ἐξουσία, ὁ κάθε Ἡρώδης καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς καὶ αἱ ἀξίαι ποὺ ἐνσαρκώνει εἰς τὴν Βηθλεὲμ δὲν σφαγιαζόνται καὶ δὲν καταλύονται, σφαγιαζόνται, λοιπόν, τὰ νήπια.

Τοιοτοτρόπως σήμερον εὐρισκόμεθα ἀπέναντι καὶ μέσα εἰς μίαν κατάστασιν οὐσιαστικῶς χρεωκοπίας καὶ προσπαθείας περισώσεως τῶν προσχημάτων ὅτι ζοῦν καὶ ἰσχύουν καὶ ἐνεργοῦνται αἱ διακηρύξεις καὶ αἱ συμφωνίαι διὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, διὰ τὴν προστασίαν τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας του, ὅτι οἱ διεθνεῖς ὀργανισμοὶ προλαμβάνουν, ἢ τουλάχιστον καταπαύουν, τοὺς πολέμους καὶ προστατεύουν καὶ ἐπιβάλλουν τὴν εἰρήνην, ὅτι ὁ διάλογος Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, Βορρᾶ καὶ Νότου, περιορίζει τοὺς ἐξοπλισμούς καὶ προωθεῖ τὴν γενικωτέραν ἀσφάλειαν τοῦ κόσμου· ἐνῶ ὅλα αὐτά, ἐλεγχόμενα ὑπὸ τῆς πραγματικότητος συνιστοῦν, δυστυχῶς, ἀπλῶς καὶ μόνον χάρτην εὐφλεκτον ποὺ ἀναμένει τὸν πρῶτον σπινθῆρα.

Καὶ ἡ πραγματικότης ποῖα εἶναι αὐτὴν ταύτην τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1980; Ἡ πραγματικότης εἰς τὰ ὄμματα αὐτῶν ποὺ δὲν ἐθελουφλοῦν εἶναι μία κορυφαία καὶ κρισιμοτάτη στιγμή τῆς διαλεκτικῆς θανάτου καὶ ζωῆς, ἀπωλείας καὶ σωτηρίας, τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ κόσμος εἶναι διηρημένος εἰς ὀργανωμένα μέτωπα ἰδεολογικῶν προθέσεων καὶ κοσμοκρατορικῶν διαθέσεων.

Αἱ ἐκρηκτικαὶ καταστάσεις εὐρίσκονται κατὰ τόπους εἰς ἐτοιμότητα. Ἡ πυρηνικὴ ἐνέργεια δὲν εἶναι

μῦθος, είναι ἐνέργεια, ἀδημονοῦσα νὰ δηλώσῃ τὴν ἔξοντωτικὴν παρουσίαν της.

Μὲ πλήρη συνείδησιν τῆς πραγματικότητος αὐτῆς ποὺ περιβάλλει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον τοῦ 1980, ὡς ἐλάχιστος χριστιανὸς ποιμὴν, ὡς ἓνας τῶν ποιμένων τῆς Βηθλεὲμ, ὅμως ὡς ὑπεύθυνος ποιμὴν ἐξ Ἀνατολῶν, δὲν περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἐόρτιον γοητεῖαν τῶν Χριστουγέννων, οὔτε εἰς τὸ χρέος μας πρὸς τὸ ποίμνιόν μας, οὔτε ἀκόμη εἰς τὸ χρέος μας ὡς διακόνου τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἀκόμη ὡς συνδιακόνου τῆς Χριστιανοσύνης, καὶ ἀπευθύνομεν τὸ ἐφετινὸν εὐαγγέλιον τῶν Χριστουγέννων, καὶ πέραν ὅλων τούτων τῶν κατὰ καθῆκον ὑποχρεώσεών μας, πρὸς τὴν ὅλην ἐπὶ τῆς γῆς κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων.

Ἀνθρώποι ἐπὶ τῆς γῆς, τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδελφοί.

Τὰ Χριστούγεννα εἶναι προνόμιον ὅλων σας. Περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν εἶναι ἀνάγκη ὅλων μας. Διότι τὰ Χριστούγεννα εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ πανανθρώπινον ἄγχος καὶ τὴν παγκόσμιον σύγχυσιν καὶ ἀναζητήσιν καὶ ἀναμονήν.

Εὐρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ταύτην ἐνώπιον ἐνὸς προβληματισμοῦ: ποῦ εὐρίσκεται ἡ δύναμις, διότι ἡ πορεία τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι δυναμικὴ καὶ διότι ὁ ἄνθρωπος ἀναζητεῖ νὰ στηριχθῆ εἰς τὴν δύναμιν.

Καὶ λοιπόν, τὸ πρόβλημά μας εἶναι ἡ δύναμις. Περισσότερον τούτου εἶναι τὸ δίλημμα: ἀγάπη τῆς δυνάμεως ἢ δύναμις τῆς ἀγάπης; Ἡ ἀγάπη πρὸς καὶ διὰ τὴν δύναμιν ἐδοκιμάσθη καὶ ἐχρεωκόπησε. Διότι δὲν εἶχε κατανοηθῆ ὅτι μέσα εἰς τὴν ἀγάπην διὰ τὴν δύναμιν δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀγάπη οὔτε δύναμις.

Καὶ λοιπόν, ἔρχονται τὰ Χριστούγεννα νὰ μᾶς δώσουν τὴν ἀπάντησιν: ὄχι ἀγάπη τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ δύναμις τῆς ἀγάπης.

* * *

Τὰ Χριστούγεννα, ἦτοι ἡ κατὰ σάρκα Γέννησις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἦτοι ἡ ἐνανθρώπισις τοῦ Θεοῦ, εἶναι θέβαια ἓνα γεγονός τῆς ἱστορίας. Ὅμως πέραν τούτου εἶναι τὸ γεγονός τῆς ἐπεμβάσεως τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν. Τὰ Χριστούγεννα εἶναι ἡ θεοφάνεια εἰς τὸν κόσμον, εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰς τὸν κόσμον, εἶναι εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν ἡ ἀποκάλυψις τοῦ γεγονότος ὅτι πέραν τῆς ἀνθρωπίνης διαλεκτικῆς τῆς ἱστορίας ὑπάρχει ἡ θεανθρώπινος διαλεκτικὴ, τῆς ὁποίας τὸ κύριον καὶ ἀποφασιστικὸν διαλεγόμενον μέρος εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Τὴν ἀποφασιστικὴν διὰ τὴν πορείαν τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν σωτηρίαν της σχέσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριά-

δος, ἔχει χρέος νὰ ἐξαγγείλῃ κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι τὸ σῶμα τοῦ ἐν Βηθλεὲμ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ.

Πρὸς τοῦτο ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ οἰκονομία εὐκαιρον παρέχει εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ μὴ, εἰς τὸν κόσμον, τὸ ἐπερχόμενον νέον ἔτος 1981. Δηλαδή εἰς τὸ νὰ ὑπομνήσωμεν ὡς Ἐκκλησία Χριστοῦ, ὅτι ἡ δύναμις ὑπάρχει καὶ ὑπάρχει ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ ὅτι δύναμις ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐνεργουμένη ὑπάρχει ἐν Χριστῷ. Τὸ ἔλλειμμα τῆς ἱστορίας εἰς τὸ τέλος τοῦ 1980 ἀποκαλύπτεται νὰ εἶναι ὁ μὴ ὑπολογισμὸς τοῦ οὐσιωδεστέρου κεφαλαίου, ἦτοι τῆς ἐπεμβάσεως καὶ παρουσίας τοῦ μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰς τὴν πορείαν καὶ τελείωσιν τῆς ἱστορίας.

Ἐξηγούμεθα, ἀδελφοί καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ ἐν τῷ κόσμῳ ὅλων:

Κατὰ τὸ ἐπερχόμενον ἔτος 1981 ἡ ὅλη ἀδιαίρετος Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καλεῖται νὰ ἐορτάσῃ τὴν χιλιεστην ἐξακοσιοστήν ἐπέτειον τῆς Δευτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας καὶ μεγάλης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία, παρεκτὸς τῶν ἄλλων σπουδαίων καὶ οἰκουμενικῆς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν σημασίας ἀποφάσεών της, διὰ τῶν ἐν αὐτῇ συνελθόντων ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων, ἐπεκύρωσε τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον κυρωθέντα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν καὶ συνεπλήρωσε τὸ ὅλον Σύμβολον εἰς τὴν τελικὴν διατύπωσιν, τὴν ἔκτοτε παγκοίνως θεολογικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀναγνωριζομένην ὡς τὴν τοῦ Συμβόλου Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ τελικὴ αὐτῆ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀνωτάτη αἰθεντία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διατύπωσις ἐπὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ Πνευματολογικοῦ μέρους τοῦ μυστηρίου, δίδει εἰς τὴν διηρημένην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν τὴν μεγάλην εὐκαιρίαν καὶ τὸ μέγα προνόμιον νὰ κηρύξῃ ἐκ νέου ἀδιαίρετως τὸ Πιστεῖον τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τοῦτο διευτώθη ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, μάλιστα δὲ νὰ τὸ κηρύξῃ ἐν κοινῇ ἡμολογία Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο. Νὰ τὸ κηρύξῃ ὄχι ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ θεολογικὸν διαγωνισμὸν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἀλλὰ κυρίως καὶ μοναδικῶς διὰ νὰ κηρυχθῶν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον δύο ἐξ ἴσου σπουδαῖα μὲ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλια: ὅτι τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ ἐπιφανὲν κατὰ τὴν ἐνανθρώπισιν, εἶναι τὸ ἔλλειμμα καὶ ἡ κλεισις τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅτι ἡ δύναμις ποὺ ἀποζητεῖ ἡ ἀνθρωπότης διὰ νὰ ἐνεργηθῆ ἡ σωτηρία τῶν Χριστουγέννων εὐρίσκεται ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Ὅθεν, ὡς ταπεινὸς ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνήλθεν ἡ Δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ὡς διάδοχος Νεκταρίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως,

Ε Ο Ρ Τ Ι Α Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Α *

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η ΠΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Άριθμ. { Πρωτ. 4966
Διεκπ. 2442 } Αθήνησι τῆ 19-12-80

Παναγιώτατε και Θεϊότατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οἰκουμενικῆ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀγαπητέ και περιπόθητε ἀδελφέ και συλλειτουργγέ τῆς ἡμῶν Μετριοτήτος, κύριε Δ η μ ἦ τ ρ ι ε, τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ καταπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Τὸ ὄντως μέγα τε και ἀνεμήνευτον μυστήριο τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπιδημίας, τὸ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου προεγνωσμένον, ὀδηγεῖ και αὐθις τὰς καρδίας ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ τῆς Βηθλεὲμ Σπηλαίου. Ὁ προαιώνιος Λόγος τοῦ Πατρὸς, ὃν οἱ προφῆται ἐν ὄπτασίαις και ἐν προεικονίσει προεῖδον και προεκήρυξαν, ὃν τὰ Ἔθνη ἐναγωνίως ἀνέμενον, ὃ τῆς μεγάλης δουλῆς Ἀγγελος, «ἐγεννήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε και ἀγιασμός και ἀπολύτρωσις».

Ἐν τῇ σωτηριώδει οἰκονομίᾳ τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, δι' ἡμᾶς και τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ὃ τῷ Πατρὶ ἁπολύτως, συναϊδῶς τε και ὁμόθρονος Λόγος, κενώσας ἑαυτὸν, ὄλον τὸ οἰκεῖον ἡμῶν προσλαβόμενος φύραμα, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου και τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου και ἀειπαρθένου Μαρίας ἐν χρόνῳ γεννᾶται, ἵνα τὴν καταφθαρεῖσαν φύ-

* Ὅμοια Γράμματα ἀπεστάλησαν και πρὸς πάντας τοὺς λοιποὺς Ὀρθοδόξους Πατριάρχας και τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

κηρύττομεν τὸ ἔτος 1981 ὡς ἔτος τῆς Δευτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας και μεγάλης Οἰκουμενικῆς Συνόδου και παρακαλοῦμεν πάντας εἰς κοινὴν δοξολογίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἰς ἐμβάθυνον εἰς τὸ ἀδιαίρετον τοῦτο μυστήριο τῆς θεότητος και εἰς τὸ μυστήριο τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας και πίστεως, εἰς προσευχὴν και ἐπίκλησιν ὅπως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον φωτίση, ὀδηγήση και ἐνεργήση τὰ πάντα εἰς τὸν κῶσμον μας πρὸς σωτηρίαν.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τῶν Χριστουγέννων εἶναι Ἐμμανουήλ, ἥτοι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ μεθ' ἡμῶν Θεὸς τῶν πρώτων Χριστουγέννων εἶναι και ἐφέτος μεθ' ἡμῶν. Καὶ εἶναι και θὰ εἶναι μετὸν ἄνθρωπον και τὸν κόσμον καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν: «ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. 28,20). Εἶναι δὲ μεθ' ἡμῶν διὰ

σιν τοῦ γένους ἡμῶν ἐκ θεμελίων ἀναπλάση και ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ Ἄδου ἐλευθερώση.

Ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ σύμπασα ἡ τῶν Ὀρθοδόξων ἀγιωτάτη Ἐκκλησία ἀγάλλεται και αἱ καρδίαί τῶν πιστῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ περιχαρεῖς σκιρτῶσιν, τὸ ἀκατάληπτον θαῦμα τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας μετὰ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων και τῶν ἀγραυλοῦντων ποιμένων ἐν ὕμνοις και ὕδαϊς πνευματικαῖς ἐκδιηγούμεναι. «Τὰ ἄνω τοῖς κάτω συνορτάζει: και τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνομιλεῖ», ὅτι Θεὸς ἐπὶ γῆς ὤφθη και τοῖς ἀνθρώποις συναεστράφη, διὰ παντὸς διαλύσας τὸ ἀπὸ τῆς Ἐδέμ διαχωρίζον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας, «ἐπειδὴ και ἀρχή, και μεσότης, και τέλος πάντων ἐστὶ τῶν αἰῶνων, τῶν δὲ παρελθόντων και ὄντων, και ἐσομένων, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός».

Ἐμπλεοὶ τοῖνον και ἡμεῖς τῆς θείας εὐφροσύνης, ὅλη ψυχῇ τε και διανοίᾳ, ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ και εὐσήμῳ ἑορτῇ, φιλήματι εἰρήνης κατασπαζόμεθα τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, τοὺς περὶ Αὐτὴν ἅπαντας ἐν Χριστῷ τεχθέντι ἀδελφούς, τὸν Θεόλεκτον κληρον τε και τὸν φιλόθεον Λαόν, δεόμενοι ἔκτενωσ τοῦ ἐν σπηλαίῳ και ἐν σπαργάνοις νηπιάσαντος Σωτήρος, ὅπως ἐν τῇ ἀπείρῳ Αὐτοῦ ἀγαθότητι σκέπη τὴν πεφιλημένην ἡμῖν ἱερωτάτην Ὑμετέραν Κορυφὴν και τῇ πανσθενεῖ Αὐτοῦ δυνάμει διαφυλάττη τὴν τῇ Αὐτῆς κηδεμονίᾳ ἐμπειστευμένην Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἀσινῇ τε και ἀδιαλώθητον, ἅμα δὲ χαρίσθηται ἅπασιν τὸν ἐπὶ θύραις νέον τῆς ἑαυτοῦ χρηστότητος Ἐνιαυτὸν αἴσιον και εἰρηγικὸν μεστὸν θεῶν εὐλογιῶν.

Ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός

† Ὁ Ἀθηναῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Πατῆρ, Τίος και Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τὸν Ὅποιον πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ και προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Τὸν λόγον τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας ἀπευθύνοντες πρὸς τὸ εὐσεβὲς πλήρωμα αὐτῆς και πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις, εὐχόμεθα εἰς πάντας πράγματι σωτήριοι τὸ νέον ἔτος 1981.

Χριστούγεννα 1980

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως

Δ Η Μ Η Τ Ρ Ι Ο Σ

διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν

ΑΝΑΓΚΑΙΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ "ΔΙΑΛΟΓΟΥ", ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ*

Ο Άγιος Άπόστολος Άνδρέας, ο Πρωτόκλητος μαθητής του Χριστού, δεσπόζει πάντοτε εις τον χώρον της Άχαίας* ὅπως δὲ ἐξαιρέτως κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Νοεμβρίου καὶ τὰς φερωνύμους του ἐκδηλώσεις τῶν καθιερωμένων πλέον (ἐν Πάτραις) «Πρωτοκλητεῖων».

Εἶναι γνωστὸν ὅτι εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην του συνάντησιν καὶ γνωριμίαν μετὰ τὸν Χριστὸν ἔσπευσε γὰρ ἀναγγεῖλαι εἰς τὸν ἀδελφὸν του Πέτρον τὸ γεγονός — ὅτι «εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν» — καὶ ἔφερε καὶ ἐκεῖνον, «ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν» (Ἰω. α' 42-43).

Ἐπηκολούθησεν ὀριστικῆ πρόσκλησις τοῦ Χριστοῦ καὶ πρὸς τοὺς δύο, γὰρ τὸν ἀκολουθήσων. «Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων». Καὶ ἐκεῖνοι: «εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ» (Ματθ. δ' 19-20).

Αὐτὸ τὸ παράλληλον ἀποστολικὸν ξεκίνημα τῶν δύο ἀδελφῶν Άνδρέου καὶ Πέτρου εἶχε θαυμαστὴν συνέχειαν. Καὶ εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀποστολικῆς δράσεως τῶν εὐρέθησαν ὁ ἕνας, Κορυφαῖος Άπόστολος — ὁ Πέτρος, εἰς τὴν Ρώμην, γὰρ ἀποθνήσκῃ μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ σταυροῦ καὶ γὰρ ποτίσῃ μετὰ τὸ αἷμά του τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης* καὶ ὁ ἄλλος — ὁ Πρωτόκλητος Άνδρέας, γὰρ σταυρώνεται ἐπίσης, εἰς τὰς Πάτραις αὐτός, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε πραγματοποιήσει ἕνα μεγάλον σταθμὸν εἰς τὴν δευτέραν ἔδραν τῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὸ Βυζάντιον, (τὴν ΚΠολιν), ἔπου καὶ ἔδρασε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ΚΠόλεως.

Τοιοῦτοτρόπως Ρώμη καὶ Βυζάντιον, τὰ δύο κέντρα τῆς αὐτοκρατορίας — τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς — συνεδέθησαν ἐκκλησιαστικῶς μετὰ τοὺς δύο αὐτὰ δέλφους Ἐκκλησίας μετὰ τὸν Πέτρον ἢ Ρώμην καὶ μετὰ τὸν Άνδρέαν ἢ ΚΠολιν. Καὶ αἱ σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Ρώμης (ὅπως ὠνομάσθη ἢ ΚΠολιν) ἦσαν ἀδελφικαί, ὀλόκληρον τὴν πρώτην χιλιετηρίδα, μετὰ ἑλαφρὰς — ἀναποφεύκτους — διακυμάνσεις.

(*) Διὰ τὴν ἐξέλιξιν, γενομένην ἐν Πάτραις τῆ 27.11.80, εἰς τὰ πλαίσια τῶν «Πρωτοκλητεῖων» ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων, ἐπὶ τῆ ἐπετεῖῳ τῆς μνήμης τοῦ Ἁγίου Ἐπισκόπου Ἁνδρέου τοῦ Πρωτοκλητεῖου.

Διεταράχθησαν ὅμως καὶ ἐκλονίσθησαν σοβαρῶς αἱ σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἀπ' ἀρχῆς σχεδὸν τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος. Διότι, ὡς γνωστὸν, τὸ 1054 συνέβη τὸ μεγάλο σχίσμα τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Τὸ θλιβερὸν αὐτὸ γεγονός δὲν ἐθεωρήθη ἐν τούτοις ποτὲ ὡς ὀριστικόν. Κατὰ καιροὺς ἀνεφαίνοντο ἐλπίδες καὶ ἐγένοντο προσπάθειαι διὰ τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος καὶ τὴν ἐπανένωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐμεινᾶν ὅμως χωρὶς ἀποτέλεσμα. Καὶ δυστυχῶς προσετίθεντο καὶ νέαι ἀφορμαὶ ἐκ μέρους τῆς Δύσεως, (ὅπως αἱ Σταυροφορίαι, ἢ ἄλλως τῆς ΚΠόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τὸ 1204, καταδυναστεύσεως τῶν ὀρθοδόξων λαῶν κ.ἄ.), ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ χάσμα ἐγένετο ἀγεφύρωτον.

Θὰ γεφυρωθῆ ἄρα γε κάποτε; Ὁ Κύριος οἶδεν. Εἶναι θεοβίως θαυτὸς ὁ πόθος τοῦ Χριστοῦ — καὶ προσηχηθῆ πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα Του — «ἐὶ νὰ πᾶν τὲς ἐὶ νὼ σι ν» (Ἰω. ιζ' 21). Ἄλλ', ὡς φαίνεται, εἶναι μακρὰς πνοῆς ἀπὸ τῆς εὐδοκίας Του, τ.ἔ. ἢ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου Του διὰ τὴν εἰρήνην καὶ ἐνότητα τῶν ἁγίων Του Ἐκκλησιῶν. Ἀπὸ τῆς ἰδικῆς Του προοπτικῆς εἶναι βέβαιον — διότι εἶναι ἀδιάφυστος ὁ λόγος Του — ὅτι «γὲ ν ἡ σ ε τ α ι μ ῖ α π ο ἰ μ ν η, ε ἰ ς π ο ι μ ῆ ν» (Ἰω. ι' 16). Ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ὅμως πλευρᾶς ἀπαιτοῦνται προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι φαίνεται ὅτι εἶναι ἀκόμῃ μακρὰν, καθὼς θὰ ἐξηγήσωμεν.

★

Ἄσσοι θὰ ἤθελαν γὰρ διαφωτισθοῦν διὰ τὰς πραγματικὰς σχέσεις καὶ τὸν «διᾶλογο» τῶν δύο πρεσβυτέρων — ὅπως λέγονται — Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, θὰ ἦτο καλὸν γὰρ σκεφθοῦν τρία πράγματα: α) πῶς καὶ διατί ἐγένε τὸ σχίσμα; β) πῶς καὶ διατί ἀπέτυχον καὶ αἱ σοβαρώτεροι ἀπόπειραι πρὸς ἔνωσιν καὶ γ) ποῖα ρεύματα καὶ ἀπόψεις ἐπικρατοῦν σήμερον διὰ τὸν «διάλογο» καὶ τὰς προϋποθέσεις του.

α) Ἡ διάστασις τῶν Ἐκκλησιῶν — αὐτὸ τοῦτο τὸ σχίσμα — πρέπει γὰρ κριθῆ ἐπὶ ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιπέδου. Καὶ πρωτίστως θεολογικοῦ, δηλ. δογματικοῦ¹.

1. Ἐκπῆρξεν θεοβίως καὶ πολιτικὰ αἰτία. Δὲν ἔλειψαν καὶ διενέξεις περὶ πρὸς ὄπωπον (Ἰγνάτιος - Φώτιος) καὶ

Τὸ δογματικὸν κυρίως θέμα ἐπροβληματίσει τὸν Θὸν αἰῶνα τὸν Πατριάρχην Φώτιον τὸν μέγαν. "Ὅταν διεπίστωσεν ὅτι ἡ παπικὴ πλευρά, μαζὺ μὲ ἄλλας καινοτομίας τῆς, ἐπιμένει εἰς μίαν σοβαρὰν ἀλλοίωσιν αὐτῆς τῆς θεμελιώδους χριστιανικῆς πίστεως περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, μὲ τὴν προσθήκην εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τοῦ Filioque, ἀντέδρασεν ἀποφασιστικῶς. Δὲν ἦτο διατεθειμένος γὰρ ἐπιτρέψῃ γὰρ ἀλλοιωθῆ ὅτε κατὰ κεραίαν τὸ «πιστεῦν» τῆς Ἐκκλησίας μας. Οἱ Ὁρθόδοξοι πιστεύομεν «καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζῶσποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον». Ὁ πάπας τὸ μετέτρεψεν: «ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον». Ἡ προσθήκη ἦτο ἀδικαιολόγητος. Καὶ δὲν ἦτο ἐπουσιώδης καὶ ἀσημαντος. Εἶχε μεγάλας συνεπείας εἰς τὰ καίρια σημεῖα τοῦ δόγματος περὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας μας². Καὶ ὁ ἱερός Φώτιος εἶναι ἀνυποχώρητος εἰς τὴν περιφρούρησιν τῆς πίστεως καὶ παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν τελείως ἀνοθεύτου. Δὲν μετακινεῖται ὅτε κατὰ ἓνα ἰῶτα ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδοξίας. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀμετακίνητος θέσις τοῦ ἀπέναντι τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀκαινοτομήτου Ὁρθοδόξου πίστεως τὸν ἔφερεν ἐμπρὸς εἰς τὸ μεγάλο δῆλημμα ὁ π ο χ ὠ ρ η σ ι ς ἢ σ χ ῖ σ μ α; Καὶ

δ ι κ α ι ο δ ο σ ι ῶ ν (Βουλγαρία - Ἀνατολικὸν Ἰλλυρικόν) καὶ ἑ θ ῖ μ ω ν ἑκκλησιαστικῶν (ἄζυμα κ.λπ.). Ἄλλὰ ταῦτα δὲν θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ ὀδηγήσουν εἰς τὸ σχίσμα, καὶ δὲ καὶ νὰ τὸ συντηρήσουν ἐπὶ τόσους αἰῶνας. Δύναται πᾶς τις νὰ διαπιστώσῃ, ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ σχίσματος, καὶ, ἰδίως, τῶν ἀλλεπαλλήλων, ἐπὶ χιλιετίαν ὄλην, ἀποπειρῶν πρὸς ἄρσιν αὐτοῦ, ὅτι εἰς τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις δὲν ἐτίθεντο καὶ δὲν συνεζητοῦντο τοιαύτης φύσεως θέματα (προσωπικά, δικαιοδοσιακά, ἐθιμικά), ἀλλὰ κ υ ρ ῖ ω ς δογματικά καὶ ἐκκλησιολογικά (filioque, «πρωτεῖον»).

2. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ (Ἰω. ιε' 26): «ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται» ἐμφαίνει σαφῶς ὅτι μόνη ἀρχὴ καὶ μόνος αἴτιος τῆς «ἐκπορεύσεως» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ὁ Πατήρ. Διὰ τοῦ filioque εἰσάγεται ἡ διαρχία εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ κατὰ τὸν ἱερόν Φώτιον, αἵρεται τὸ «τῆς μοναρχίας πολυῦμητον καὶ θεσπρεπὲς κράτος». Καὶ ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας (σύγχρονος τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου) ἐξηγεῖ: «οὐ γὰρ ἐξ οἰκείων κόλπων αὐτὸς π ρ ο ῖ ε μ α ι: τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς δι' ἐμοῦ χ ο ρ η γ ε ῖ τ α ι». «Ὅταν δ' ἀκούσῃς ὅτι ἐκπορεύεται, μὴ νόει ἀποστολὴν τὴν ἐκπόρευσιν... ἀλλὰ φυσικὴ ὑπαρξίς τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἡ ἐκπόρευσις».

Ἐγραψε δὲ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Κηρουλάριον ὁ Ἀντιοχείας Πέτρος Γ', ἐκ φιλειρηνικῶν διαθέσεων ὀρμώμενος: «εἰ τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ Συμβόλῳ προσθήκην διορθώσαιντο, οὐδ' ἂν ἕτερον ἐπεζητοῦν ἀδιάφορον... ἵνα μὴ τὸ πᾶν ἐκζητήσαντες, τὸ πᾶν ἀπολέσωμεν» (P.G. 120, 812-13). «Μέγα γὰρ κἂν παρ' αὐτοῖς ἀσφαλῶς ἡ ζωαρχικὴ Τριάς ἀνακηρύττετο καὶ τὸ τῆς ἐ ν σ ἄ ρ κ ο υ ο ἰ κ ο ν ο μ ῖ α ς κατὰ τὴν ἡμετέραν δόξαν ἀνομολογεῖται μυστήριον» (αὐτόθι: 805-808).

[Αἱ παραθέσεις γίνονται ἐκ τοῦ συγγράμματος: Βλ. Φειδᾶ, Ἐκκλησιολογία, τόμος II, Ἀθήναι: 1977].

εἶχε τὸ ἠθικὸν ἀνάστημα γὰρ πάρη τὴν εὐθύνην καὶ γὰρ εἶπε ἓνα ἀποφασιστικὸν καὶ μεγαλόστομον Ὁ χ ῖ: πρὸς τὴν καινοτομίαν καὶ τὴν παραχάραξιν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, ὡς ἀντάξιος ἐκπρόσωπος καὶ φορεὺς τοῦ ἱστορικοῦ δάρους τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐπῆλθε δεδαίως τὸ σ χ ῖ σ μ α. Δραματικὴ ὥρα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Συγκλονιστικὴ περίστασις διὰ τὸν ὑπεύθυνον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Ρομφαία ἀσφαλῶς διέσχισε τὴν καρδίαν του, ἐνῶ ἐσχίζετο ἡ Ἐκκλησία. Καὶ ἓνα ἀγωνιώδες ἐρώτημα ἐβγαίνει ἀπὸ τὴν ψυχὴν του, ὡς κραυγὴ ἐκ θαθέων πρὸς τὸν Χριστόν: «τίς σου τὸν χιτῶνα, Σῶτερ, διείλες;». Ἦτο ὅμως βέβαιον ὅτι τὸν ἄρραφον χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ ἐσχίσε, μὲ σχίσμα μέγα, ὁ ἀντίπους τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε καὶ τὴν δαιμόνια εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν δομὴν τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας.

Καὶ δὲν ἀπέμενε ἄλλη ἐκλογὴ εἰς τὸν Πατριάρχην, ὡς ὑπεύθυνον γὰρ «στήκη καὶ κρατὴ τὰς παραδόσεις» τῆς «μῆς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας», εἰ μὴ γὰρ καὶ κηρύξῃ αὐτὰ ὡς ἀπαράδεκτα. Αὐτὸ καὶ ἐπραξε μετὰ «πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας» καὶ «διὰ πολλῶν δακρῶν» (Β' Κορ. 6' 4), ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὴν ἐτοιμότητα καὶ ὑπευθυνότητα ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ μέγας ἐκεῖνος Πατριάρχης.

Βαρὺ δεδαίως καὶ ὀδυνηρὸν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τὸ τίμημα τῆς διαφυλάξεως τῆς παρακαταθήκης τῆς πίστεως, ὅταν τὸ τίμημα τοῦτο εἶναι ἑ ν ἑ σ χ ῖ ἄ τ η ἂ ν ἄ γ κ η τὸ σχίσμα. Ὅταν ἐν τοῦτοις γίνῃ ἀναπόφευκτον, ὅπως συνέθι τότε, ἔχει ἐφαρμογὴν ὁ θεόπνευστος ἀποστολικὸς λόγος: «δεῖ δὲ καὶ αἱρέσεις εἶναι ἐν ὑμῖν, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται» (Α' Κορ. ια' 19). Ὁ διαχωρισμὸς τῶν ὀρθοδόξων ἀπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐνεργεῖ τότε μὲ τὸ σχίσμα ὡς χειρουργικὴ μάχαιρα, διὰ γὰρ ἀποκόψῃ ἐκείνους καὶ διαφυλάξῃ ἀλώθητον ἀπὸ τὴν αἵρεσιν τὸ μυστικὸν Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν «μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Καὶ ὁ Φώτιος, ὅπως κατόπιν καὶ ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλάριος (1054), ἂ π ε δ ἑ χ θ η σ α ν τ ὸ σ χ ῖ σ μ α ὡς πικρὸν ποτήριον, ἀφοῦ δὲν ἦτο ἐπιτρεπτόν ἀπὸ τὸν Θεὸν γὰρ παρέλθῃ τὸ ποτήριον τοῦτο. «Πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς Σὺ», εἶπε καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος Πατριάρχης τῶν Ὁρθοδόξων, πρὸς τὸν Θεόν, μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν. Καὶ ἐπειθάρχησαν εἰς τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀπαίτουσε γὰρ παραμεινῆ ἀσπιλος ἡ παρακαταθήκη τῆς πίστεως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἰδοὺ λοιπὸν πῶς καὶ διατί ἔγινε τὸ σχίσμα.

Οἱ ἄσχετοι πρὸς τὰ πράγματα δὲν θὰ ἐδίσταζαν γὰρ χαρακτηρίσουν τὴν ἐμμονὴν τοῦ Φωτίου καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν γένει εἰς τοιαῦτα λεπτοστάτης ὕψους δογματικὰ ζητήματα ὡς «διυλίζουσαν τὸν κώνωπα» ἐνῶ «κατέπινον τὴν κάμηλον», τὸ σχίσμα.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον σκέπτονται καὶ σήμερα πολλοὶ ἀπληροφόρητοι. Καὶ ἀποφαίνονται: γὰρ γίνῃ ἡ ἔνω-

σις των Ἐκκλησιῶν ἀντι πάσης θυσίας τί χρειάζονται; αἱ δογματικαὶ συζητήσεις; ἢ εἴμεθα ἠνωμένοι, καὶ ἢς παραδλέψωμεν τὰς δογματικὰς μας διαφορὰς.

Θὰ ἔλεγα ὅτι ἡ ἀποψις αὐτὴ εἶναι ἀφελής, ἐὰν δὲν ὑπεστηρίζετο καὶ ἀπὸ ὑψηλὰ ἰστάμενα πρόσωπα, εἰς τὰ ὅποια δὲν ἐπιτρέπονται τοιαῦτα ἀφελεῖς ἀντιλήψεις· διότι δὲν συμβιβάζονται οὔτε μὲ τὴν θεολογικὴν γῶσιν οὔτε μὲ ἠγετικά καὶ ὑπεύθυνα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα.

Νομίζουν μᾶλλον τὰ πρόσωπα αὐτά, (ἴσως καλῆ τῆ πίστει), ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ εὐκολος δρόμος, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν διεστώτων, παρακάμπτοντες τοὺς σκοπέλους τῶν ἀτελευτήτων (καὶ ἀκάρπων, ὡς ἀπεδείχθησαν) θεολογικῶν συζητήσεων. Νομίζουν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ μεθοδευθῆ ἀπλούστερα, συντομώτερα, καὶ ἀσφαλέστερα ἡ ἄρσις τοῦ σχίσματος. Καὶ οἱ ἐπισπεύδοντες τὰ πράγματα ἀρμόδιοι δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀποδέχονται, οὕτως εἰπεῖν, τὴν νοσηρίαν τῶν ἀπλοϊκῶν καὶ «βιαστικῶν» ποὺ θεωροῦν τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπλῶς ζήτημα καλῆς θελήσεως καὶ συνηγορήσεως. Εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως, μεταξὺ τῶν δύο πλευρῶν ὑφίσταται χάσμα θεολογικὸν καὶ ἐκκλησιολογικόν, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κλεισθῆ ἐμβολωματικῶς καὶ χωρὶς τὰς δευτέρας προϋποθέσεις, ὅπως ἀπέδειξαν ἀλλεπάλληλοι ἀπόπειραι, ἐπὶ τόσους αἰῶνας, αἱ ὁποῖαι ἔμειναν ἀκαρποὶ καὶ χωρὶς θετικὸν ἀποτέλεσμα.

*

6) Πῶς καὶ διατὶ ἀπέτυγον, ἀκόμη καὶ αἱ σοβαρώτερα ἀπόπειραι πρὸς ἔνωσιν; Διότι δὲν ἐθεμελιώγοντο ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων ἐκκλησιολογικῶν καὶ θεολογικῶν θάσεων. Αὐτὸ λέγει ἡ ἱστορία. Καὶ θὰ πρέπει: νὰ προβληματίσῃ καὶ σήμερον καὶ νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς ὀρθοὺς καὶ ἀσφαλεῖς χειρισμοὺς πέραν ἐπιφανειακῶν διαλόγων καὶ μεθοδεύσεων.

Ἀπὸ τοῦ σχίσματος μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἀλώσεως τῆς ΚΠόλεως (150 ἔτη 1054 - 1204) αἱ ἔνωτικαὶ πρωτοβουλία εἶχον χαρακτῆρα θεολογικῶν συζητήσεων. Καὶ εἰς οὐδὲν κατέληξαν· διότι καὶ αἱ δύο πλευραὶ ὑπεστήριζον τὰς θέσεις των καὶ ἐνέμενον εἰς αὐτὰς ἀμετακίνητοι.

Ἡ μόνη δυνατὸτης διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐνόνητος τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ ἦτο, νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν μέχρι τοῦ Η' αἰῶνος κοινὴν πίστιν τῆς ἠνωμένης τότε καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, ὅπως εἶχε διατυπωθῆ διὰ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμεικῶν Συνόδων καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν, κοινῆς ἀποδοχῆς, Μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἐξέφραζον ἐγκύρωσιν καὶ αὐθεντικῶς τὴν κοινὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, τὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔσον καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι τὴν εὐλογον καὶ προφανῶς ὀρθὴν αὐτὴν θάσιν τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν δέχεται ἀνεπιφύλακτα ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Δὲν ἔχει κανένα λόγον νὰ μὴ τὸ θέλῃ. Ὅχι· ὅμως

καὶ ἡ Δυτικὴ. Δὲν δέχεται δυστυχῶς ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πραγματικότητα τῶν 8 πρώτων αἰῶνων. Διότι θὰ ὑποχρεωθῆ νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰς γενομένας ἐν τῷ μεταξὺ καινοτομίας τῆς. Ἐζητήθη τὸ τοιοῦτο, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἀπὸ τὸν πάπαν Οὐρβανὸν Β' (1088 - 1099), ὅταν ὁ ἴδιος ἠθέλησε νὰ πλησιάσῃ, διὰ τῶν ἀπεσταλμένων του, τὸν αὐτοκράτορα καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Οἰκουμεικὸν Πατριάρχην, ἀποδέλων εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος. Ὁ Πατριάρχης Νικόλαος Γ' ὁ Γραμματικὸς (1084 - 1111) εἰδοποίησε τὸν Πάπαν, μέσῳ τοῦ ἱεράρχου Καλαβρίας Βασιλίου, ὅτι, διὰ τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ὀνόματος τοῦ πάπα εἰς τὰ «δίπτυχα» τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, θὰ ἦτο ἀρκετὸν νὰ ἀποστείλῃ ὁ πάπας συνοδικὴν ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὅποιαν θὰ περιείχετο ὀρθόδοξος ὁμολογία πίστεως, μὲ ἀποδοχὴν τῶν ἑπτὰ Οἰκουμεικῶν Συνόδων (καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐπικυρωθεισῶν τοπικῶν συνόδων), ἀποδοκιμασίαν τῶν ὑπὸ τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας καταδικασθεισῶν αἱρέσεων, καὶ προσήλωσιν εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς ἐν Τρούλλῳ (Πενθέκτης) Οἰκουμεικῆς Συνόδου κυρωθέντας Κανόνας. Ὁ πάπας δὲν ἀνταπεκρίθη. Καὶ φυσικὰ δὲν ἀνεγράφη τὸ ὄνομα του εἰς τὰ δίπτυχα τῶν πατριαρχικῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ σχίσμα συνεχίσθη.

Ὁ δὲ διάδοχος τοῦ πάπα Πασχάλης Β' (1099 - 1118), δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον Κομνηνόν, δὲν ἐδίστασε (τὸ 1112), νὰ ἀξιώσῃ τὴν προκαταβολικὴν ἀναγνώρισιν τοῦ παπικοῦ πρωτείου ἀπὸ τὸν Πατριάρχην ΚΠόλεως, ἐνῶ, διὰ τὰς ἄλλας διαφορὰς τῶν Ἐκκλησιῶν (δογματικὰς κ.λπ.), θὰ ἐπιηκολούθει σύγκλησις γενικῆς συνόδου.

Ἀργότερον, μετὰ ἕνα ἢ δύο ἔτη (1113 ἢ 1114) ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς τὴν ΚΠολιν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μεδιολάνων Πέτρος Χρυσολάνος· καὶ συνεζήτησε μὲ τὸν μητροπολίτην Νικαίας Εὐδοκίαν καὶ τὸν διαπρεπῆ ἠγούμενον Ἰωάννην Φουρνῆν τὰς διαφορὰς τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἡ ὀρθόδοξος πλευρὰ ἐθεμελιώσεν εἰς τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν κατὰ τρόπον ἐντυπωσιακὸν μὲν, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δὲν κατωρθώθη νὰ μεταπεισθῆ ὁ λατινόφωνος Πέτρος Χρυσολάνος. Ἀποτέλεσμα μηδέν. Τὸ σχίσμα παραμένει.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἀνησυχοῦν διὰ τὴν ὑπόστασιν τῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ εἰς τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀναζητῶν ἐνίσχυσιν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπαπειλουμένων κινδύνων. Τὸ θέμα τῆς ἐνώσεως θεωρεῖται ὑπ' αὐτῶν ὡς κάποια λύσις καὶ διέξοδος. Καὶ γίνεται ὅπλον τῆς βυζαντινῆς διπλωματίας, πρὸς ρύθμισιν τῶν σχέσεων Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἐλπιζομένης βοήθειας καὶ συμπαροστάσεως τοῦ πάπα· ματαίας, ὡς ἀπέδειξαν τὰ πράγματα. Ὅταν ἐν τούτοις ὁ κίνδυνος τῆς ἀλώσεως τῆς ΚΠόλεως, ὑπὸ τῶν Τούρκων αὐτὴν τὴν φορὰν, ἐπέβη μὲ ἄγχος τὸν αὐτοκράτορα, ἐμεθοδεύθησαν, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἀλώσεως (1438), αἱ γνωσταὶ Σύνοδοι τῆς Φερράρας καὶ τῆς Φλωρεντίας, μόλις 15 ἔτη πρὸ τῆς συμφορᾶς τῆς ἀλώ-

σεως (1453), διὰ τὰ γίνουσι σπασμωδικὰ ἐνέργεια: ἐνώ-
σεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἄλλ' ἀπεδείχθη κακὸς σύμβουλος ἡ σπασμωδικότης
εἰς τοιαῦτα ζητήματα ποὺ ἔχουσι βαθεῖας τὰς ρίζας καὶ
τὰς αἰτίαις των. Δὲν ἐπῆλθε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέ-
λεσμα.

Ἐκπρόσωποι τῶν Ὀρθοδόξων εἶχον ὀρισθῆ ὑπὸ τοῦ
αὐτοκράτορος οἱ μητροπολίται Ἐφέσου Μάρκος ὁ Εὐγε-
νικός καὶ Νικαίας Βησσαρίων. Μετὰ τὴν ὁμιλίαν τοῦ
Νικαίας Βησσαρίωνος ἐνώπιον τῆς Συνόδου, ὁ Ἐφέσου
Μάρκος ὁ Εὐγενικός ἤξίωσε νὰ προταχθῆ εἰς
τὰς συζητήσεις τὸ δογματικὸν
ἄϊτιον τοῦ σχίσματος (Filioque) καὶ
νὰ ἀναγνωσθοῦν οἱ δογματικοὶ Ὁροι τῶν ἑπτὰ Οἰκου-
μικῶν Συνόδων. Αὐτὴ ὑπῆρξε πάντοτε ἡ Ὀρθόδοξος ἀξι-
ολόγησις τῶν ἐπιμάχων ζητημάτων. Εἰς τὴν συνείδησιν
τῶν Ὀρθοδόξων προέχει ἡ παρακαταθήκη τῆς πίστεως.
Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῆ νὰ ἀλλοιωθῆ οὔτε εἰς τὸ ἐλά-
χιστον ἡ Ὀρθοδοξία. Οἱ λατίνοι, ἀντιθέτως, μὲ δυσφο-
ρίαν ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν —καὶ τὴν πρόταξιν— αὐ-
τῆν. Χαρακτηριστικὴ ἔνδειξις διαφορετικῆς σκέψεως καὶ
διαθέσεως. Τὴν ἀποκάλυψιν τῶν πραγματικῶν διαθέσεων
τῶν Δυτικῶν ἐπέτυχεν εἰς τὴν συνέχειαν ὁ ἅγιος Μάρ-
κος ὁ Εὐγενικός. Ὁ λατίνος καρδινάλιος Ἰουλιανὸς Και-
σαρίνι ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ, καὶ νὰ ἐμφανίσῃ ὡς ἐπου-
σιώδη, τὴν προσθήκην τοῦ Filioque εἰς τὸ Σύμβολον τῆς
Πίστεως· ὁπότε ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός ἀντέστρεψε τὸ
ἐπιχειρήμα ἐκείνου καὶ εἶπε· διατί ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει
ἐπιμένουν τόσο πολλοὶ Δυτικοὶ εἰς αὐτὴν τὴν προσθή-
κην, ἀφοῦ κατ' αὐτοὺς εἶναι ἐπουσιώδης, ἐνῶ κατ' ἡμᾶς
εἶναι σοβαρὰ καὶ ἀπαράδεκτος; Ἡ ἀπάντησις ἦτο ἀκόμη
περισσότερον ἀπαράδεκτος. Ἐλέχθη δηλ. ὅτι ἡ ρωμαϊκὴ
Ἐκκλησία ἔχει δῆθεν τὸ δικαίωμα «οὕτως ἀναπτύσσειν»
τὰ δογματικὰ ζητήματα· πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἀπεδέ-
χθη οὔτε ὁ ἐνδοτικώτερος μητροπολίτης Νικαίας Βησσα-
ρίων· ἀλλ' εἶπεν ἀπεριφράστως ὅτι τέτοιο δικαίωμα δὲν
ἀναγνωρίζεται εἰς κανένα· «ἡμεῖς δὲ ἀπὸ πά-
σης ἐκκλησίας τοῦτο ἀφαιροῦμεν,
πολλῶ γε μᾶλλον ἀπὸ τῆς ρωμαϊ-
κῆς ἐκκλησίας τοῦτο ἀφαιρήσο-
μεν», διότι ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν ὑπέγκειται, ἀλλὰ
«ἦ ττον ἰσχύει οἰκουμενικῆς ἐκ-
κλησίας καὶ τῆς καθόλου ἐκκλη-
σίας».

Ἐπεδιώχθησαν συμβιβαστικαὶ λύσεις διὰ τὰ ἐπίμαχα
θέματα. Ἄλλ' ἀπεδείχθη πάλιν ὅτι δὲν ἔχουσι
θέσειν συμβιβαστικὰ καὶ διφο-
ροῦμενα· ἀπόψεις εἰς τὰ ζητήματα τῆς πί-
στεως καὶ εἰς τὴν δομὴν τῆς Ἐκκλησίας.

Τὴν δομὴν τῆς Ἐκκλησίας ἠλλοίωσε καὶ ἀνέτρεπε τὸ
διεκδικούμενον «πρωτεῖον» τοῦ πάπα. Διὰ τὰ
ἀμδλυθῆ ἡ ἐντύπωσις τῆς ἀλλοιώσεως, διετυπώθη εἰς
τὸ σχέδιον τῆς ἀποφάσεως ἡ ἐπιφύλαξις: «σωζομέ-
νων τῶν προνομίων καὶ τῶν δι-
καίων τῶν πατριαρχῶν τῆς ἀνα-
τολῆς» (Mansi XXXI, 1020). Καὶ ὁ πάπας ἐδέ-
χθη τὴν ἀσαφῆ αὐτὴν διατύπωσιν, ἐπειδὴ ἦτο διαφορο-
μένη καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν ἐρμηνεύῃ καὶ νὰ τὴν ἐφαρ-
μόξῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του. Εἰς ἄλλο κείμενον οἱ ὀρ-
θόδοξοι, ἀνησυχοῦντες ἐκ τοῦ πρωτείου, ἐζήτησαν νὰ κα-
τοχυρωθοῦν ἀσφαλέστερον τὰ δίκαια τῶν πατριαρχῶν τῆς
Ἀνατολῆς· καὶ ἐνόμισαν ὅτι περιορίζουν τὸ «πρωτεῖον»
τοῦ πάπα μὲ τὴν διατύπωσιν ὅτι θὰ ἀναγνωρίζεται: «καθ'
ὅν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρᾶκτι-
κοῖς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων
καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι· δια-
λαμβάνεται!» (Mansi, XXXI, 1032).

Παρὰ τὴν ἀσκηθεῖσαν πίεσιν, τὸ κείμενον τῆς ἀπο-
φάσεως («Ὁρον») τῆς συνόδου δὲν ὑπέγραψαν ὁ ὑπέρμα-
χος τῆς Ὀρθοδοξίας Μάρκος ὁ Εὐγενικός καὶ ὀρισμένοι
ἄλλοι ποὺ τὸν ἠκολούθησαν. Ὁ πάπας ἀπεγοητεύθη. Ὁ-
ταν ἔμαθεν ὅτι δὲν ὑπέγραψεν ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου
Μάρκος, εἶπε μὲ πολλὴν πικρίαν· «λοῖπὸν, ἐ-
πιστήσαμεν οὐδέν». Καὶ πράγματι δὲν ἔγινε
τίποτε. Τὸ σχίσμα ἐξακολούθει.

Τὴν 29ην Μαΐου 1453 ἡ Πόλις ἔπεσεν. Ἡ δὲ ἄνο-
δος εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τοῦ ἀθηναιτικοῦ Γεννα-
δίου Σχολαρίου (1453 - 56, 1458 - 63) ἔκλεισε πᾶσαν
συζήτησιν περὶ τὴν ψευδογένωσιν τῆς Φλωρεντίας. Ἄλ-
λωστε δὲν ὑπῆρχαν πλέον καὶ πολιτικοὶ λόγοι, διὰ τὰ
πιέζουσι τοὺς ὀρθοδόξους εἰς ὑποχωρήσεις περὶ τὴν πί-
στιν. Ἀντιθέτως μάλιστα, μὲ αὐτὴν τὴν ἀνόθευτον πίστιν
του τὸ ὑποδουλωθὲν Γένος διέσωσε καὶ τὴν ὑγιᾶ καὶ
ἀναλλοίωτον ἐθνικὴν του συνείδησιν.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

“ Ε Κ Κ Λ Η Σ Ι Α , ,

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πᾶς εὐσεβὴς Χριστιανός, ἐπιθυμῶν νὰ παρακολουθῇ τὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, δύναται ν' ἀποκτήσῃ ἄριστον Ὁδηγόν, ἐγγραφόμενος συνδρομητὴς εἰς τὸ Ἐπίσημον Δημοσιογραφικὸν Ὅργανον τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Μετὰ τοῦ Περιδικοῦ τούτου θὰ λαμβάνη συγχρόως καὶ τὸ Περιδικὸν «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ».

Εἰς τὸ Περιδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δημοσιεύονται κύρια ἄρθρα ἐπὶ σπουδαίων ἐπικαίρων ζητημάτων. Ἐπίσης ἐκκλησιαστικοὶ Νόμοι καὶ Διατάγματα, Γνωμοδοτήσεις, Ἐγκύκλιοι καὶ Ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καὶ τῆς Διαρκoῦς Ἱερᾶς Συνόδου. Ὁμοίως Εἰρηνικὰ Γράμματα ἐπισήμων ἐκκλησιαστικῶν Ἱεγετῶν, Ἐόρτια Γράμματα, σπουδαῖα ἄρθρα Ποιμαντικά, Δογματικά, Πατερικά, Ἀπολογητικά, Φιλοσοφικά, Ἱστορικά, Ἠθικοκοινωνικά, Παιδαγωγικά, ἔτι δὲ εἰδικώτερα ἄρθρα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν Χριστιανικὴν Τέχνην καὶ Ἐπιγραφικὴν, ὡς καὶ Ἐποικοδομητικά ἄρθρα Ψυχολογικά, ἀναφερόμενα εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας καὶ τῆς Λειτουργικῆς καὶ ἄρθρα σχέσιν ἔχοντα μετὰ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν Ἱεραποστολήν. Σὺν ἐπὶ τούτοις δημοσιεύονται ἄρθρα Ἀγιογραφικά καὶ Ἐρμηνευτικά εἰς πάντα τὰ βιβλία τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ὡς καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναπτύσσονται ἐπὶ Ὁρθοδόξου βάσεως αἱ σχέσεις τῆς Ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν καὶ παρέχονται ἡ λε γ μέ ν α ι εἰδήσεις ἐπὶ τῆς ὅλης Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

Τέλος, καταχωροῦνται ἐν τοῖς Χρονικοῖς εἰδήσεις, ἀναφερόμεναι πρωτίστως εἰς τὴν ὅλην ζωὴν καὶ δρᾶσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, ὡς καὶ εἰς πάντα τὰ Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα, ἡγουμένου τοῦ σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς πνευματικῆς κορυφῆς τῆς ὅλης Ὁρθοδοξίας. Παρακολουθοῦνται ταῦτα ἐν τῇ κυρίᾳ Αὐτῶν ζωῇ καὶ δράσει καὶ παρέχονται εἰδήσεις περὶ τε τοῦ σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ περὶ πασῶν τῶν

ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἤτοι περὶ τῶν λοιπῶν σεπτῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Ρωσσίας, Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Γεωργίας, ὡς καὶ τῆς Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Πολωνίας, Τσεχοσλοβακίας, Φινλανδίας, καθὼς καὶ τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν καὶ Μητροπόλεων, τῶν ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἤτοι τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, τῆς Δωδεκανήσου, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων, τῶν Μητροπόλεων Γαλλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας καὶ Ἑλβετίας, Βελγίου καὶ Κάτω Χωρῶν, Σουηδίας, Νέας Ζηλανδίας, Ἰνδιῶν, ὡς καὶ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, ἤτοι Κορέας καὶ Ἰαπωνίας. Μεγάλην βαρύτητα ἐπίσης ἀποδίδει εἰς τὰς εἰδήσεις περὶ τῶν Προχαλκηδονίων λεγομένων Ἐκκλησιῶν (Κοπτικῆς, Ἀρμενικῆς, Αἰθιοπικῆς, Ἰακωβιτικῆς, Μαλαμπάρ), ὡς καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων.

Πᾶν θέμα, ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν καθόλου θρησκευτικὴν διαφώτισιν καὶ τὴν θεολογικὴν γνώσιν, ἀναφέρεται ἐπικαίρως ἐν τῷ Περιδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ». Αἱ Πανορθόδοξοι καὶ αἱ Διαχριστιανικαὶ Συνελεύσεις καὶ τὰ Θεολογικὰ Συνέδρια ἐλκύουν τὸ ἐνδιαφέρον εἰδικῶν συνεργατῶν διὰ τὴν διαφώτισιν καὶ ἐποικοδομὴν τῶν πιστῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τὸ Περιδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» σχολιάζει ὅλως ἀντικειμενικῶς ἀπὸ ὀρθοδόξου χριστιανικῆς σκοπιᾶς τὰ ἐκάστοτε ἐπικαίρα ἐκκλησιαστικά, κοινωνικά καὶ ἄλλα γεγονότα πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἀναγνωστῶν του εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀξιολόγησιν αὐτῶν. Τέλος, ἡλεγμένοι καὶ ἔγκυροι βιβλιοκριταὶ καὶ ἐπικαιροὶ βιβλιογραφικὴ ἐνημερότης κλείουν τὸν κύκλον τοῦ πλουσιωτάτου περιεχομένου τοῦ Ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας μας «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Ἀκαδημαϊκός

Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ*

«Ο Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἦλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Τὸ δὲ Βυζάντιον, ὅπερ ἐστὶν ἡ Κωνσταντινούπολις, τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δὲν ἦτον ὡς φαίνεται τὴν σήμερον ἡμέραν. Ἀλλὰ μέρος ὅσον εἶναι τὸ Σαράγιον τοῦ Βασιλέως, τόσον ἦτον τὸ Κάστρον. Ὑστερον δὲ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸ αὐγάτισεν εἰς τὴν θέσιν ὅπου φαίνεται τώρα, καὶ ὠνόμασέ το ἀπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα Κωνσταντινούπολιν. Εἰς αὐτὴν γοῦν ἀπελθὼν ὁ μέγας οὗτος Ἀπόστολος... με λόγους, με θαύματα, διδάξας, παραινέσας, ἐπίστρεψε καὶ τοὺς Βυζαντίους εἰς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας. Καὶ γὰρ θαυμαστὸν ἤγειρεν εἰς τὸ ὄνομα τῆς Κυρίας Θεοτόκου, εἰς τὸν Γουλιὰν τοῦ Κάστρου. Ἐπειτα χειροτονήσας αὐτοῖς καὶ Ἐπίσκοπον ἓνα τῶν Ὁ Ἀποστόλων, Στάχυν ὀνόματι, ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θράκης».

Μὲ αὐτὴν τὴν περιεκτικὴν καὶ ἀπέρριτον διήγησιν ὁ «Νέος Θησαυρός»¹, ἓνα ἀρχαῖον βιβλίον, ἐξηγεῖ τὴν σχέσιν τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀποστόλου μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς πόλεως αὐτῆς καὶ τὴν Θρονικὴν τῆς ἐορτῆς.

Δι' αὐτό, δηλαδή, τιμῶμεν σήμερον τὴν μνήμην τοῦ Ἀποστόλου ὅπως ἰδιαίτερος ἐδῶ: διότι μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας. Καὶ συνέστησε τὴν πρώτην εὐχαριστιακὴν κοινότητα εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν, ἡ ὁποία ἐξελίχθη, σὺν τῇ παρῶν τοῦ χρόνου, εἰς τὸ περιδοξὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μετὰ τὴν εὐρεῖαν ἀνά τὴν οἰκουμένην δικαιοδοσίαν καὶ δραστηριότητα καὶ ἀκτινοβολίαν, ἀλλὰ με κέντρον πάντοτε τὴν πόλιν αὐτὴν καὶ τὴν πρώτην ἐκεῖνην εὐχαριστιακὴν Τράπεζαν τοῦ Ἀνδρέου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἱεουργεῖται καὶ συνεχίζεται ἕκτοτε τὸ διαρκές θαῦμα καὶ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας.

Τιμῶμεν σήμερον τὸν Ἀπόστολόν μας. Ἀλλὰ ὄχι μόνοι. Ἦλθε γὰρ ἐορτάσῃ τὴν ἐπέτειον μνήμην του καὶ ὁ κατὰ σάρκα καὶ κατ' ἀποκλειστικότητα ἀδελφός του Πέτρος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀνδρέας ἤγαγέ ποτε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ γὰρ μοιρασθῆ τὴν ἰδικὴν μας χαρὰν ἐπὶ τῇ πανηγύρει καὶ γὰρ προσευχηθῆ μαζί του πρὸς τὸν κοινὸν Διδάσκαλον καὶ Κύριον καὶ γὰρ συνεχίσῃ μαζί του τὸν διάλογον.

(*) Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναφ κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Λειτουργίαν ἐπὶ τῇ Θρονικῇ ἐορτῇ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (30 Νοεμβρίου 1980).

1. Ἐνετίησιν 1750, σελ. 135.

Διότι, ἡ Ἐκκλησία αὕτη, τὴν ὁποίαν ἱδρυσεν ὁ Ἀνδρέας, ἦτο καὶ εἶναι πάντοτε ἀνοικτὴ εἰς διάλογον, πλήρης ἀγάπης καὶ πλήρης κατανοήσεως πρὸς πάντας.

Περὶ τὴν οἰκουμενικὴν, λοιπὸν, καὶ τὴν οἰκουμενιστικὴν ἀποστολὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου θὰ στραφῇ σήμερον ὁ λόγος τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπικαλεῖται τὴν εὐμενῆ σας ἀκρόασιν.

**

Παναγιώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα,

Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι,

Φιλέορτοι Χριστιανοί,

Σήμερον, ὅτε ἡ σεβασμία Ἐκκλησία Κωνσταντινούπολεως ἄγει τὴν ἐπέτειον τῆς Θρονικῆς τῆς ἐορτῆς, εἶναι εὐκαιρον καὶ δικαιολογημένον γὰρ ἀνατρέξωμεν, ἔστω καὶ ἀκροβιγῶς, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς. Διότι τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, τὴν ἱστορίαν μας, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν πρέπει γὰρ λησμονῶμεν, ἀλλ' ἀντιθέτως γὰρ τὴν μελετῶμεν εἰς θάθος καὶ εἰς πλάτος, διὰ γὰρ ἀρυσόμεθα πολύτιμα διδάγματα ἐξ αὐτῆς καὶ γὰρ συνειδητοποιῶμεν ἡμεῖς οἱ σήμερον ζῶντες ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ προνόμιον ποῦ ἔχομεν γὰρ ἀνήκομεν εἰς ταιαύτην ἱστορικὴν καὶ ἔνδοξον Ἐκκλησίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ χρέος καὶ τὴν εὐθύνην μας διὰ τὴν ἀξίως τοῦ παρελθόντος συνέχισιν τῆς ἱστορίας τῆς.

Καὶ λοιπὸν, ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία τὴν ὁποίαν θεμελίωσεν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ὁ Ἀνδρέας ὁ Πρωτοκλήτος ἐξέζησε καὶ ἠδξήθη σεμνοπρεπῶς ὑπὸ τὸν Ἡρακλείας Ἐπίσκοπον, μέχρις ὅτου ἤρχισε γὰρ ἀποκτᾶ μείζονα σημασίαν καὶ κύρος καὶ σπουδαιότητα μετὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἑδρας τῆς εἰς πρωτεύουσαν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐπέραςε ἕκτοτε ἡμῖν αἰῶνας καὶ ἡ ἐν τῇ πόλει αὐτῇ συνεθεύσα Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τῆς ὁποίας τὴν 1600ῆν ἐπέτειον θὰ ἐορτάσωμεν κατὰ τὸ προσεχές ἔτος, ὥρισεν ὅπως ὁ Κωνσταντινούπολεως Ἐπίσκοπος ἔχη τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς ἀμέσως μετὰ τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν Νέαν Ρώμην². Καὶ ἦλθον ἀργότερον ἄλλαι Σύνοδοι Οἰκουμενικαί, ὅπως ἡ τῆς γείτονος Χαλκηδόνος καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτη, αἱ ὁποῖαι ἐπεκύρωσαν τὴν τάξιν τῆς τιμῆς τοῦ Ἐπισκόπου τῆς βασιλι-

1. Κανὼν γ'.

δος. Καὶ ὄχι μόνον τὴν τάξιν τῆς τιμῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ δέχεται ἐκκλήτους ἀπὸ ἄλλην τὴν Χριστιανικὴν Ἀνατολήν. Ἰδιαιτέρως μετὰ τὸ Σχίσμα Δύσεως - Ἀνατολῆς ἡ Κωνσταντινούπολις ἀνεγνωρίσθη ὡς ἡ πρώτη ἔδρα τῆς Ὁρθοδοξίας. «Αἱ ὑποθέσεις πᾶσαι τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θρόνον ἀναφέρονται, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις λαμβάνουσι, ὡς τὰ ἴσα πρεσβεῖα κατὰ τοὺς κανόνας ἔχοντος τῆς παλαιᾶς Ρώμης», λέγει τὸ Μέγα Νόμιμον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας³.

Οἱ Πατέρες θεσπίζοντες τὰ προνόμια αὐτὰ δὲν ἐδημιούργησαν νέον δίκαιον, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπεκύρωσαν τὸ «ἀρχαῖον ἔθος», διαμορφώθεισαν καὶ ὑπάρχουσαν περὶ τὸν Θρόνον τοῦτον κατάστασιν, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀποστολικότητά του, τὴν ἱεραποστολικὴν του δραστηριότητα, τὴν πολιτικὴν σπουδαιότητα τῆς ἔδρας του καὶ ἄλλους ἱστορικοὺς καὶ κανονικοὺς λόγους. Ἔνεκα ὧν αὐτῶν, ἡ ἀποστολὴ καὶ ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἐνωρὶς διεσκέλισε τὰ ὅρια τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐπεξετάθη εἰς χώρας καὶ ἔθνη, εἰς τὰ ὅποια μὲ τὸ ἱεραποστολικὸν κήρυγμά της, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰδρυτοῦ της, μετέδωκε τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὰς ὑψηλὰς ἀξίας τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ, ἀναδειχθεῖσα Μήτηρ αὐτῶν Ἐκκλησιῶν.

Σύγχρονος διαπρεπῆς Ἱεράρχης, ἐκφράζων τὸν θυμασμόν του, ὡς λέγει, πρὸς τὴν ἀμίμητον οἰκονομοσίαν, τὴν διοικητικὴν δεξιότητα, τὴν ἡρεμον, συνετήν, ἀλλὰ καὶ σταθερὰν ἀντιμετώπισιν τῶν πολυειδῶν θεμάτων καὶ προβλημάτων διὰ τῶν ἐκάστοτε Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς Συνόδου, προσθέτει: ὅτι ἡ ἐπιρροή των εἰς ὠριμένας ἐποχὰς ἐκάλυψε τὸν γεωγραφικὸν χῶρον ἀπὸ Ἀφρικῆς μέχρι Βορείου Ρωσίας καὶ ἀπὸ Λιθουανίας μέχρι τοῦ θάλασσης τῆς Ἀνατολῆς⁴.

Ἀλλὰ, πλὴν τῶν Συνόδων καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες ἐτίμησαν καὶ ἐξύψωσαν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς «τὴν Ἀγιωτάτην Μεγάλην Ἐκκλησίαν τῆς εὐδαίμονος Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἡμετέραν πάντων Μητέραν, ἣτις κεφάλαιόν ἐστι τῶν ἄλλων ἀπασῶν Ἐκκλησιῶν»⁵.

Μετὰ τὴν Ἀλωσιν τῆς Πόλεως ὁ Πατριάρχης της ἀνεγνωρίσθη καὶ ὡς ἐθνάρχης καὶ κηδεμὼν ὧν τῶν ὀρθοδόξων, οἱ ὅποιοι ἔζων μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅταν δὲ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν πολλαχῶς ἐμπερίστατα, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔφερεν ἐπὶ αἰῶνας τὸ βάρος τῆς μερίμνης καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων νὰ ἀναγνωρίζεται, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς, διὰ μέσου τῆς τετραραγμένης ἱστορίας της,

ὄφειλε τὴν σωτηρίαν της εἰς τὴν πάντοτε συνετήν ἐνέργειαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου⁶.

Ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ, ἔπειτα, διὰ τῶν θεολόγων της καὶ τῶν μοναχῶν της προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς δόκλῆρον τὸν Χριστιανισμόν, εἰς τὸν πολιτισμόν, εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐν γένει. Οἱ Χρυσόστομοι καὶ οἱ Στουδίται καὶ οἱ Ναζιανζῆνοι καὶ οἱ Φώτιοι καὶ οἱ Κύριλλοι καὶ Μεθόδιοι δὲν ἀνήκουν μόνον εἰς αὐτήν, ἀλλ' εἰς ἄλλους.

Ἄλλ' ἡ ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δὲν εἶναι ἱστορία μουσειακὴ. Εἶναι ζῶσα ἱστορία, διότι ἡ παράδοσις συνεχίζεται. Καὶ αἱ προνομία τοῦ Θρόνου συνεχίζονται καὶ ἡ εὐθύνη του συνεχίζεται. Γράφει ἐμπειρὸς συνδιοικητὴς αὐτοῦ, ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος «ἰδιαζόντως σήμερον μένει στερεῶς προσκεκολλημένος καὶ ἀπολύτως ἀφωσιωμένος εἰς τὴν οἰκουμενικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, ὅπως μὴ παύσῃ ἀσκήσασθαι τὴν, ἣν κέκτηται, κανονικὴν ἐξουσίαν ἐν τῷ χώρῳ τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐν τῷ πλαίσιῳ πάντοτε τῆς ἐν ἀδελφικῇ συλλογικότητι ἐκφραζομένης ἐννοίας τῆς δ : α : κ : ο : ν : ι : α : ς⁷.

Ὅταν κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα οἱ κληρικοὶ τῆς Ἀντιοχείας ἀπέβαιναν διὰ πρώτην φοράν τὸν τίτλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννην Β' τὸν Καππαδόκα, δὲν ἐφαντάζοντο ἀσφαλῶς τότε πόσον θὰ ἐνηρμονίζετο ὁ τίτλος οὗτος πρὸς τὴν ἄλλην ἀποστολήν καὶ δράσιν τῶν διαδόχων τοῦ Ἰωάννου. Κατὰ τὸν ἴδιον αἰῶνα ὁ τίτλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ καθιερώθη καὶ ἐπισήμως ἐπὶ συνόδου εἰς τὸν Πατριάρχην τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἔκτοτε μένει ἐν χρήσει μέχρι τῆς σήμερον. Ὅχι δὲ ἡμεῖς ἐδῶ, ἀλλὰ ἄλλοι ἄλλαχού ἀνεγνώρισαν καὶ διεκήρυξαν ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐδικαίωσε πλήρως τὸν τίτλον τῆς οἰκουμενικότητος.

***

Ἀδελφοί μου,

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς ἡ πρώτη Ἐκκλησία τῆς Ὁρθοδοξίας, εἶναι ὄχι μόνον ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὁ συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Εἶναι τὸ Μέγα Μοναστήριον, εἰς τὸ ὅποιον, κάτω ἀπὸ τὴν σκιάν τῆς σεμνῆς Παμμκαρίστου, ἀναπέμπονται ἀδιαλείπτως αἱ προσευχαὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς εἰρήνης «ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως». Καὶ ἀκόμη, εἶναι κέντρον ὄχι μόνον προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ ἐργασίας

3. Δ. Β. Ἀποστολοπούλου, Τὸ Μέγα Νόμιμον, Ἀθήνα 1978, σελ. 45-46.

4. Πανταλεήμονος, Μητροπολίτου Κορίνθου, Κλεις Ὁρθοδόξων Κανονικῶν Διατάξεων, Ἀθήνα 1979, σελ. 16'.

5. Ἰουστινιανέος Κώδιξ 1.2.24.

6. D. P. Dumont, Note d' ecclésiologie Orthodoxe autour d' une autorité, Irénikon 22 (1949) 308.

7. Μαξίμου, Μητροπολίτου Σάρδεων, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 352-353.

και προσφοράς υπέρ της καταλλαγής και της ένωσης. Ανέκαθεν. Και προς όλες τις κατευθύνσεις. Προς την Διαμαρτύρησην ήδη από αιώνων, προς τους Άγγλικανούς, προς τους Παλαιοκαθολικούς, προς τις Μετακαλλιχιδονίους Έκκλησίας, προς την Ρώμη. Η ιστορία αναφέρει⁸, ότι και κατά τους αιώνες της φαινομενικώς τελείας διακοπής των σχέσεων Πρεσβυτέρας και Νέας Ρώμης, Οικουμενικοί Πατριάρχαι είχαν επικοινωνία και επαφάς και αλληλογραφία και ανταλλαγή δώρων με τους αδελφούς των εν Ρώμη. Διονύσιος δ Β', Μητροφάνης δ Γ', Ιεραμίας δ Β', Ραφαήλ δ Β', Νεόφυτος δ Β', Τιμόθεος δ Β', Γρηγόριος δ Δ', Κύριλλος δ Β', Άθανάσιος δ Γ', Ιωαννίκιος δ Β', και άλλοι αποτελούν ως τόσα παραδείγματα Πατριαρχών, εμπορουμένων και εκφραζόντων τον πόθον της Έκκλησίας των προς εξεύρεσιν τρόπων συνεννόησης και καταλλαγής με το Πατριαρχείον της Δύσεως. Τα ανάλογα παραδείγματα Ιεραρχών του Θρόνου δέν είναι: ολιγώτερα. Δέν έλλείπουν εκ της ιστορίας και παραδείγματα στενής επικοινωνίας και συνεργασίας Άγίου Όρους και Ρώμης.

Να αναφέρωμεν συγκεκριμένως περιπτώσεις:

1ον) Καθολικοί μοναχοί από το Άμάλφι της Ιταλίας εγκατεστάθησαν και έμόνασαν επί δεκάδας ετών εις το Άγιον Όρος.

2ον) Κατά τον 17ον αιώνα ο Ηγούμενος του Βατοπαϊδίου Ιγνάτιος έπεσκέφθη την Ρώμη και εξήτησεν ιερέα εκειθεν δια να έλθη και ιδρύση σχολήν εις το Άγιον Όρος δια την μόρφωσιν των μοναχών. Ο ιερεύς, ο Νικόλαος Ρότσι, ήλθε και ή σχολή ιδρύθη εν Καρυαίς και έλειτούργησεν επί εξαετία, έως οτου πολιτική επέμβασις, μη επιθυμούσα τιαύτας επαφάς, απέμακρυνε την σχολήν εις Θεσσαλονίκην.

3ον) Κατά τον ίδιον αιώνα ή Γερά Κοινότης έγραψε προς την Ρώμη έρωτώσα εάν θα ήτο δυνατόν να διατεθή μία Έκκλησία δια την χρήση των επισκεπτομένων την Ρώμην Άθωνικών μοναχών. Εις αντίδοσιν, οι Άγιορείται προσεφέροντο να διαθέσουν Σκήτην δια την χρήση Βασιλειανών μοναχών από την Ιταλίαν.

Βεβαίως ή καθ' ήμās Όρθόδοξος Άνατολή είχε καθ' όλους εκείνους τους χρόνους και άφορμάς στενοχωριών εκ της Δύσεως και λέγομεν τούτο, διότι πιστεύομεν ότι ή αγάπη δέν σημαίνει άποφυγήν κριτικής ή συγκάλυψιν των λαθών. Όμως ο πόθος της έπουλώσεως του σχίσματος εις το σωμα της Έκκλησίας ήτο ισχυρότερος των στενοχωριών μας εκείνων.

Άλλ' εάν ταύτα έγινόντο τότε, όντως «εις τους χρόνους ήμων έπεφυλάχθη να ακούσωμεν, ως δέν έχει από αιώνων ακουσθή, την "οικουμενικήν" φωνήν, ήτις όμι-

λει εκ νέου με την παρηρησίαν και την δύναμιν Ιωάννου του Χρυσοστόμου»⁹.

Η οικουμενιστική δραστηριότης του Θρόνου τούτου κατά τις τελευταίας δεκαετίας είχε ως αποτέλεσμα την συμπίκνωσιν των επαφών, την άρσιν παρεξηγήσεων, την αλλαγην του κλίματος. Δι' αποφάσεως των υπ' αυτού συγκληθεισών Πανορθόδοξων Διασκέψεων ήρχισαν θεολογικοί διάλογοι σχεδόν με όλες τις άλλες Έκκλησίας και Όμολογίας, εν άμοιβαίητι αγάπης και σεβασμού. Και ο άπώτερος στόχος; «Ίνα το αυτό λέγωμεν πάντες, και μη ή εν ήμιν σχίσματα, ώμεν δέ κατηρητισμένοι εν τω αυτώ νοί και εν τή αυτή γνώμη» διότι: ου μεμερίσται ο Χριστός¹⁰. Ο Ιγνάτιος ο μαθητής του μαθητού της αγάπης έγραφε προς τους Φιλαδελφείς: «ως τέκνα φωτός, αληθείας, φεύγετε τον μερισμόν της ένότητος»¹¹.

Σήμερον άκριβώς συμπληροῦται έτος από της προς Σέ, Παναγιώτατε, και τον Θρόνον Σου αδελφικής επισκέψεως του Άγιωτάτου Πάπα Ιωάννου Παύλου του Β'. Υπό τους θόλους του Πανσέπτου τούτου Ναού άντηχούν εισέτι: οι λόγοι του, εξαιρόντος τους ιδιαίτερους δεσμούς αδελφότητος και οικειότητος και την στενήν συνεργασίαν μεταξύ της Έκκλησίας του και της Έκκλησίας μας και εκφραζόντος την άνυπομονήσιν του δια την ένότητα και την σταθεράν έλπίδα δια την έναρξιν μιας νέας εποχής.

Δι' ήμās και δια πάντα καλόπιστον παρατηρητήν, ή επίσκεψις εκείνη ήτο μία ύψηλή έκφρασις άναγνωρίσεως της οικουμενιστικής άποστολής και προσφοράς της Έκκλησίας ταύτης εν τή Όρθοδοξία και τω καθόλου Χριστιανισμώ.

Εις το μέσον του διαρρεύσαντος έκτοτε έτους και με τους καλύτερους των αιώνων ήρχισεν ο θεολογικός διάλογος μεταξύ της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας και της Όρθόδοξου Έκκλησίας. Και ήρχισε μέσα εις την γαλήνην, την κατανύξιν και την ιερότητα της Πάτμου. Με σεμνότητα και απλότητα. Με πίστιν και φόβον Θεού. «Με όλην εκείνην την ήσυχίαν, ήτις είναι χαρακτηριστική των ισχυροτάτων έργων του Θεού»¹². Και τώρα που ήμεεις οι άνθρωποι εκάμαμεν την αρχήν και θα συνεχίσωμεν το έργον του διαλόγου με τις άσθενείς ανθρωπίνας δυνάμεις μας, θα έλθη άσφαλώς να θεραπεύση τα άσθενή και να αναπληρώση τα έλλείποντα ή θεία Χάρις, το Πνεύμα το Άγιον, το όποιον, κατά τον φωστήρα της Καισαρείας, «άρχιτεκτονεί Έκκλησίαν Θεού»¹³. Πιστεύομεν άπολύτως εις την συναρωγήν του Θεού, διότι: «εταν ήμεεις

9. LEV GILLET, Η ένεστώσα πνευματική σημασία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Όρθοδοξία 29 (1954) 417.

10. Α' Κορ. 1,10 και 13.

11. ΒΕΠ. 2, 307.

12. Π. Ν. Τρεμπέλ, Ίπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Εύαγγέλιον, Άθήναι 1954, σελ. 74.

13. Εις Ησαϊαν 3, Ρ.Γ. 30, 289D.

8. Στήβεν Ράνσιμαν, Η Μεγάλη Έκκλησία εν αίχμαλωσία (μετ. Ν. Παπαρρόδου), τόμ. Β', Άθήνα 1979, σελ. 426 έξ.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΗΔΕΙΑΝ

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΚΥΡΟΥ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΥ

Ἐορθρου βαθέος τῆς Τετάρτης, 11ης Δεκεμβρίου τοῦ λήξαντος ἔτους 1980, ὑποκίνας εἰς ἀλλεπαλλήλους καρδιακὰς ἐμβολὰς, ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον ἐν τῷ Νοσοκομείῳ «Χαντασάν» τῶν Ἱεροσολύμων, ἔνθα ἀπὸ τινῶν ἡμερῶν ἐνοσηλεύετο, ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Βενέδικτος Α΄.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀλῆστου μηνίης Πατριάρχου ἐπληξεν καιρίως οὐ μόνον τὴν Ἀγιοταφιτικὴν Ἀδελφώ-

τητα, ἧς μετὰ νεανικοῦ σφρίγγου καὶ ἐξόχου οἰακοστροφίας προΐστατο, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὁρθόδοξον κόσμον γενικώτερον, οὗτινος ὁ ἐκλιπὼν ὑπῆρξεν ἀκάματος καὶ ἡρωϊκὸς πρωταγωνιστὴς καὶ ὑπερασπιστὴς καὶ δὴ ἐν ἡμέραις δοκιμασίας καὶ ἀπὸ τῆς εὐαισθήτου θέσεως τοῦ Πρωθιεράρχου τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας. Τοῦτου ἕνεκα καὶ αἱ ἐπὶ τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι τῆς μεταστάσεως τοῦ Μακαριστοῦ Πατριάρχου Βενεδίκτου Α΄ ἐκδηλώσεις, ὑπῆρξαν πάγκοινοι καὶ ἐξόχως συγκινη-

ἀρξώμεθα, ὅταν τὸ θέλαιν παράσχωμεν, τότε καὶ αὐτὸν πολλὰς δίδωσιν ἡμῖν τῆς σωτηρίας τὰς ἀφορμὰς»¹⁴.

Καὶ σήμερον, μετὰ ἕνα ἔτος, εἶναι καὶ πάλιν παρῶν ἐν μέσῳ ἡμῶν ὁ ὑψηλὸς ἐπισκόπητος τοῦ παρελθόντος ἔτους διὰ τῆς σεβασμίας Ἀντιπροσωπείας του. Καὶ ἡ ἱστορία τῆς νέας ἐποχῆς συνεχίζεται.

**

Ἀδελφοί μου,

Εἶδομεν «δραχεὶ ρήματα» ἐν τῇ ἀρχῇ τὴν ἀπὸ γε ἱερῶν κανόνων καὶ σταθερὰς πράξεως καὶ συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας οἰκουμενικῆν ἀποστολὴν καὶ τὰ ἐνθεα ἀθλήματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς πόλεως ταύτης. Εἶναι ἀποστολὴ καὶ ἀθλήματα ποῦ ἡμφεσθητήθησαν ἐνίοτε, ὑπὸ οἰκείων καὶ μὴ, καὶ ὁ Θρόνος «ὑδρίσθη διὰ τὴν πραγμάτων ἀνωμαλίαν» καὶ ἔγινε «σημεῖον ἀντιλεγόμενον»: ἀλλ' εἶναι καὶ τοῦτο τίτλος τιμῆς δι' αὐτόν, ἐφ' ὅσον πρῶτος ὁ Κύριος ὑπῆρξε σημεῖον ἀντιλεγόμενον καὶ διότι, κατὰ Παῦλον, καὶ τοῦτο τῆς ἀποστολικότητος εἶναι σφραγίς.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι ὄχι ὑπερεκκλησία, οὔτε ὑπερεξουσία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' Ἐκκλησία κατὰ τὴν ἐκκλησιολογικὴν ἀξίαν καὶ ἐννοίαν τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, Ἐκκλησία ἐν τῇ Ἀνατολῇ σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ συντονιστὴς τῶν ἐνεργειῶν των καὶ φορεὺς τῆς κοινῆς δράσεώς των καὶ κέντρον οἰκουμενικῆς διακονίας καὶ προσευχῆς.

Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν θριαμβεύουσαν καὶ ἐνδοξον ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίαν θὰ πρεσβεύῃ πάντοτε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτήν, διότι εἶναι ἰδρυτὴς καὶ πολιούχος τῆς.

Καὶ ὁ θραχίων Κυρίου δὲν θὰ δραχυνθῇ!

Εἶδομεν καὶ τὴν οἰκουμενιστικὴν εὐρύτητα καὶ ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Θὰ τὴν συνεχίσῃ καὶ αὐτήν, διότι θέλει νὰ εἶναι πιστὴ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ συνεπῆς πρὸς ἑαυτήν. Θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον της χωρὶς νὰ φοβῆται κινδύνους, διότι εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ τῆς ἀνδρείας ἐπωνύμου καὶ διότι γνωρίζει ὅτι εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα, δὲν ὑπάρχει κίνδυνος μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν προκατάληψιν.

Ἴδου ὅτι ὅπως σήμερον «συνερχομένων ἡμῶν» τῶν τοῦ Ἀνδρέου μετὰ τῶν τοῦ Πέτρου, «οὐκ ἔστιν —εἰσέτι— κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν»¹⁵. Ἀκριβῶς δὲ πρὸς τοῦτο, διὰ τὴν ἐπίσπευσιν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς ἀπὸ κοινοῦ κλάσεως τοῦ ἄρτου, προσευχόμεθα καὶ συνεργαζόμεθα καὶ διαλεγόμεθα.

Παναγιώτατε,

Ἐντὸς ὀλίγου ποῦ θὰ προσφέρῃς τὴν λογικὴν λατρείαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, ὑπὲρ τῆς ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς οἰκουμενικὸς εὐχέτης, εἰς αὐτὴν ὑπὲρ τῆς εὐκλείας τῆς Ἐκκλησίας Σου, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀνδρέου, καὶ τῆς εὐσταθείας ἔλων τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ εἰρήνης καὶ καταστάσεως τοῦ σύμπαντος κόσμου, σωτηρίας τε καὶ ἀντιλήψεως τοῦ περιεστῶτος λαοῦ. Εἴδομαι καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως, τῆς ἐνώσεως τῶν καρδιῶν ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ τῶν πνευματικῶν ἐν τῇ ἀληθείᾳ.

Γένοιτο.

† Ὁ Φιλαδελφείας ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

14. Ἱ. Χρυσόστομος (παρὰ Τρεμπέλα, ἐνθ. ἔν.).

15. Α΄ Κορ. 11,20.

τικαί ἐν Ἱεροσολύμοις καί ἀνά τὰς Ὁρθοδόξους Ἀδελφάς Ἐκκλησίας, ἐξαιρέτως δὲ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ὁρθοδόξῃ, ἣν ὁ μεταστάς κυριολεκτικῶς εἶχε κατακυριεύσει διὰ τε τῆς θερμουργοῦ ἀγάπης καὶ τοῦ διαμετρήματος τῆς ἡγετικῆς αὐτοῦ Προσωπικότητος.

Ὁ αἰοίδιμος Πατριάρχης, ἐν ὅλῃ τῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἠγάλωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἡλικίας μέχρι τοῦ βαθυτάτου γῆρατος, διὰ τε τῆς ἀπαραιμίλλου αὐτοῦ ἀφοσιώσεως εἰς τὰ «πατρῶα δόγματα», ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προασπίσεως τῶν παναγίων Προσκυνημάτων, «ἐνθα οἱ πόδες Κυρίου ἔστησαν», ἀόκνως μοχθήσας διὰ τὴν διασφάλισιν καὶ διαφύλαξιν τούτων, ἅτινα διέβλεπεν ὡς ἐθνικὰς ἐπάλξεις καὶ ἐν ταῦτῳ συνῆπτεν πρὸς τὰ ἰδεώδη καὶ τοὺς προγονικοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἔθνους ἡμῶν. Ἰδιαιτέρως εὐαίσθητος ὑπῆρξεν ὁ ἐκλιπών, ὡς ἄλλως τε ἅπαντες οἱ «παλαιοί», πρὸς πᾶν ὅτι ἐνεσάρκωνεν τὴν ἔνδοξον πορείαν τῆς ἱστορίας τοῦ Γένους ἡμῶν, δι' ὃ καὶ εὐκαίρως ἀκαίρως ὠμίλει διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος, ὑπογραμμίζων τὴν θαναμαστὴν συνύπαρξιν τῶν δύο τούτων ὑψηλῶν ἐθνῶν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὅτε ἀνηγγέλθη ἡ πρὸς Κύριον ἐκδημία τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου, ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος τῆς

Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκετο ἐν Συνεδρίᾳ. Ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τούτῳ ἡ ΔΙΣ συνοδικῶς ἐξέφρασεν τὴν ὀδύνην τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐσεβοῦς ἑλληνικοῦ Λαοῦ διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἀκολούθου συλλυπητηριοῦ τηλεγραφήματος:

Σεβασμιώτατον

Μητροπολίτην Πέτρας κ. Γερμανὸν

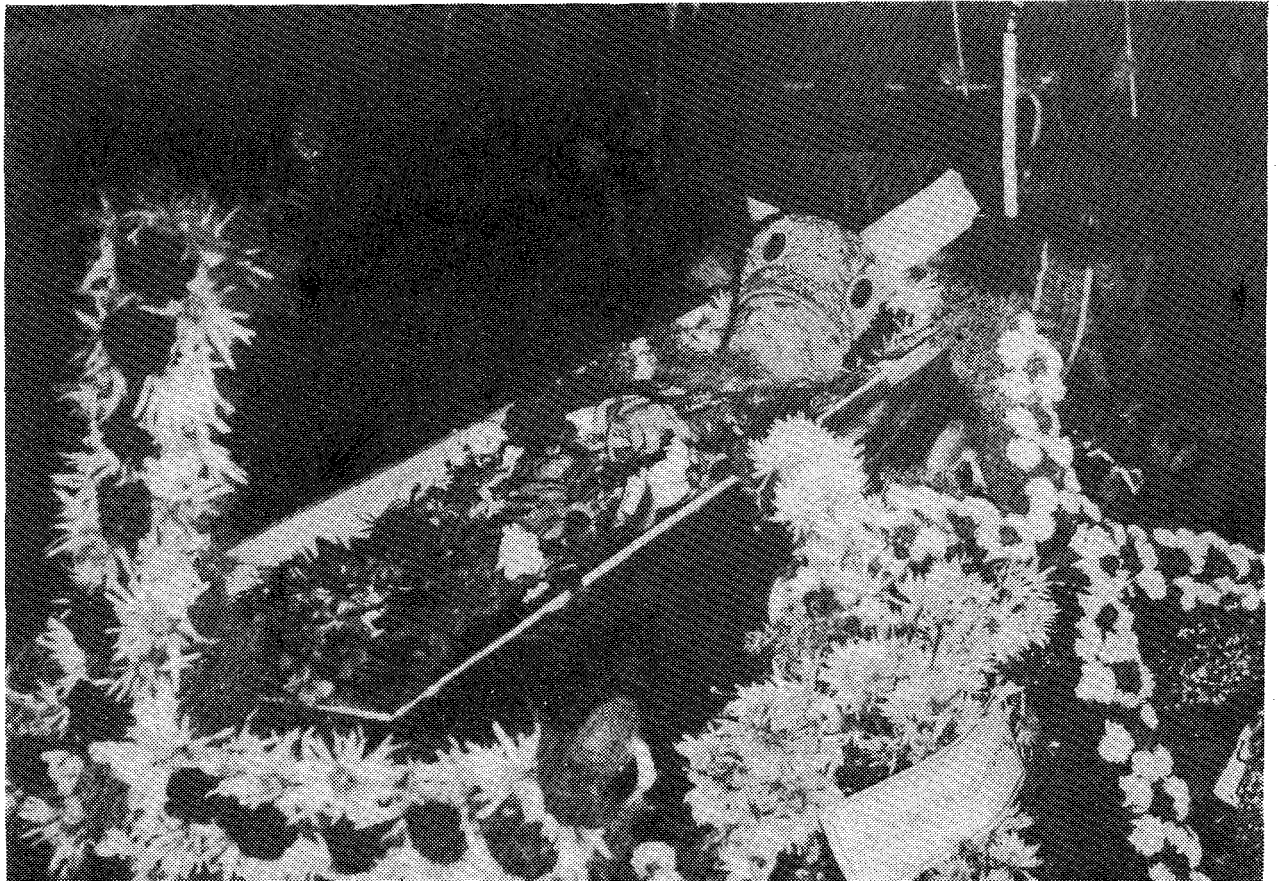
Τοποτηρητὴν Πατριαρχικοῦ Θρόνου Ἱεροσολύμων

Ἱεροουσαλήμ

Ἰ σ ο α ἡ λ

Συμμετέχοντες ἀφάτω ὀδύνη Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ πρὸς Κύριον ἐκδημίᾳ Σεπτοῦ Προκαθημένου Μακαριστοῦ Πατριάρχου Βενεδίκτου Α', δεόμεθα ἀθανάτιον καὶ Οἰκτιζόμενος Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μετὰ ἀγίων καὶ δικαίων, τῇ δὲ Μητρὶ τῶν Ἐκκλησιῶν χαρίσῃται τὴν ἐξ ὕψους παράκλησιν καὶ παραμυθίαν.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

Τὸ σκῆνωμα τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Βενεδίκτου.

Ώσαύτως ή ΔΙΣ κατελθοῦσα ἐν τῷ Συνοδικῷ Παρεκκλησίῳ, ἐτέλεσε Τρισάγιον, χοροστατοῦντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Σεραφεῖμ.

Ἐκπροσώπους τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ μεταστάντος ὄρισεν ή ΔΙΣ τοὺς ἐκ τῶν Συνοδικῶν Συνέδρων Σεβ. Μητροπολίτας Κίτρους κ. Βαρνάβαν καὶ Περιστερίου κ. Χρυσόστομον, ὡς καὶ τὸν Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Δαμασκηνὸν Βράκαν, Γραμματέα τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Διορθοδόξων καὶ Διαχριστιανικῶν Σχέσεων.

Ἡ ἐπὶ τῇ κηδεύσει τοῦ αἰοδύμου Πατριάρχου νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐψάλη ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τὴν Κυριακὴν 14ην Δεκεμβρίου καὶ περὶ ὥραν 9ην πρωϊνὴν, κατὰ τὴν τάξιν τῆς Ἁγιοταφικῆς Ἀδελφότητος καὶ τὰ κρατοῦντα ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, μετὰ τὸ πέρας τῆς προηγηθείσης θείας Λειτουργίας, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Τοποτηρητοῦ Μητροπολίτου Πέτρας κ. Γερμανοῦ, περιστοιχουμένου ὑφ' ἀπάντων τῶν Σεβ. Ἱεραρχῶν τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Σεβ. ἐκπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Σεβ. Μητροπολίτου Ρόδου κ. Σπυριδῶνος, τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας Σεβ. Μητροπολίτου Κρουτίσης καὶ Κολόμνης κ. Ἰουβενάλιου καὶ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Βίμποργκ

κ. Κυρίλλου, τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας Σεβ. Μητροπολίτου Βανάτου κ. Νικολάου, τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου Θεοφ. Ἐπισκόπου Σαλαμίνος κ. Βαρνάβα, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Σεβ. Μητροπολιτῶν Κίτρους κ. Βαρνάβα καὶ Περιστερίου κ. Χρυσόστομου, ὡς καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἁγιοταφικῆς Ἀδελφότητος, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἐξωτερικοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Βουδούρη, ἐκπροσώπου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν: Πρέσβεως κ. Ἀντωνοπούλου, Δ)ντοῦ Ἐκκλησιῶν τοῦ Ἰπ. Ἐξωτερικῶν, τοῦ Ἰποδ)ντοῦ κ. Πατσιάκη, τοῦ Διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου εἰς Τέλ Ἀβίβ Πρέσβεως κ. Κονιτουριώτη, τοῦ Γενικοῦ Προξένου Ἱεροσολύμων κ. Ἀθανασίου Βαλασίδη καὶ τοῦ κ. Κων)νου Πρεβεδουράκη, ἄλλοτε Προξένου εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ πλῆθος λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξῷ εἶχεν συρρέσει ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς νεκρώσιμου ἀκολουθίας σχηματισθεῖσης πομπῆς, ἧς προηγούντο ὁ Σταυρὸς καὶ τὰ ἱερὰ λάβαρα, οἱ πρόσκοποι τῶν Ὁρθοδόξων Κοινοτήτων τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν γειτονικῶν πόλεων, καὶ οἱ βαστάζοντες τὰ παρῶσημα τοῦ μεταστάντος Πατριάρχου, ἐγένετο ἡ ἐκφορά τοῦ ἱεροῦ σκήνου, πεζῇ, διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Ἁγίας Πόλεως καὶ ἕως τοῦ Ἀρμενικοῦ Μοναστηρίου, εὐρισκομένου πλησίον

Ἡ νεκρώσιμος πομπή ἐνῶ μεταφέρει τὸ σκήνωμα τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Α'

Η εκκλησιολογική βάση της Παραδόσεως.

Η Όρθόδοξη Έκκλησία είχε ανέκαθεν ιερές συνάξεις, στις οποίες έπατρναν μέρος ο Έπίσκοπος και οι κληρικοί τής περιοχής, με σκοπό τή μελέτη θεμάτων και τήν αντιμετώπιση καταστάσεων. Αυτή ή τόσο ώραία και ώφέλιμη συνήθεια έγινε ζώή τής Έκκλησίας, ή οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα¹.

Ό άγ. Ίγνάτιος ό Θεοφόρος², μιλώντας για τὰ

1. Τό καίμενο πού ακολουθεί αποτελεί ε ι σ ή γ γ η σ η στο Π' Ίερατικό Συνέδριο τής 'Ι. Μητροπόλεως Νικαίας, πού έγινε στις 22.10.1979.

2. Ί γ ν α τ ί ο υ Ά ν τ ι ο χ ε ί α ς, Έφεσ. IV 1-2 ΒΕΠ 2, 265, 3-11. «Όθεν πρέπει ύμιν συντρέχειν τή του επισκόπου γνώμη, όπερ και ποιείτε. Τό γάρ αξιονόμιστον ύμών πρεσβυτέριον, του Θεού άξιον, ούτως συνήρμισται τῷ επισκόπῳ, ως χορδαί κιθάρα. Διά τούτο έν τῇ όμοιοιά ύμών και συμφώνω άγάπη Ίησοῦς Χριστός άδεται. 2. Και οι κατ' άνδρα δέ χορδές γίνεσθε, ίνα σύμφωνοι όντες έν όμοιοιά, χρώμα Θεού λαβόντες έν ένότητι άδετε έν φωνή μιᾶ δια Ίησοῦ Χριστοῦ τῷ Πατρί, ίνα ύμών και άκούση και έπιγιγνώσκη, δι' όν εὔ πράσατε, μέλη όντας του Υίου αὐτοῦ. Χρήσιμον οὖν έστιν, ύμᾶς έν άμίωφ ένότητι είναι, ίνα και Θεοῦ πάντοτε μετέχετε». Πρβλ. και Κ ω ν . Φ ο ὕ σ κ α, 'Από τās έπιστολάς Ίγνατίου του Θεοφόρου, 'Α κ τ ι ν ε ς ΚΑ' (1958) σελ. 169-174.

τῆς πύλης Δαυίδ, ένθα έψάλη Τρισάγιον ύπό του Πατριάρχου τών Άρμενίων Γεγκισέ Ντερντεριάν κατ' έθος έκπαλαι κρατήσαν.

Ακόλουθως τῆς σοροῦ τεθείσης επί νεκροφόρου όχήματος και άπάντων επιβιασθέντων επί αυτοκινήτων - πούλιαν, ή πομπή κατηθύνθη εις τό Όρος τών Έλαιών (εις τήν μικράν Γαλιλαίαν όπου και ή 'Ι. Μονή τών Άνδρών) δια τόν ένταφιασμόν. Περί ώραν Πην εις τόν 'Ι. Ναόν τῆς Αναλήψεως του Κυρίου ένθα είχε τοποθετηθῆ τό σεπτόν σκήνωμα έψάλη και αὔθις Τρισάγιον, μετά τό πέρας του όποίου ό Σεβ. Τοποτηρητής Μητροπολίτης Πέτρας κ. Γερμανός έξεφώνησε τόν επικήδειον λόγον, λίαν ευστόχως και συνοπτικώς σκιαγραφείσας τήν μεγάλην μορφήν του εκλιπόντος Πατριάρχου. Όσαύτως τόν μετασπάντα καταλλήλως άπεχαιρέτησαν εκ μέρος τῆς Έλληνικής Κυβερνήσεως ό Υφυπουργός Έξωτερικών κ. Βουδούρης.

Πέραν τών προμνησθέντων εκπροσώπων τών άγιωτάτων Όρθοδόξων Έκκλησιών και τῆς Έλληνικής Κυβερνήσεως παρήσαν: Ό Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας του Ίσραήλ κ. Ίσάκ Ναβόν, Μέλη τῆς Κυβερνήσεως και του Κοινοβουλίου, ό Γενικός Διευθυντής του ύπουργείου Θρησκευμάτων κ. Γκενταλία Σράϊμπερ,

καθήκοντα και τή συνεργασία του Έπισκόπου με τούς Πρεσβυτέρους και Διακόνους του, λέγει ότι όλοι μαζί είναι σαν να άποτελούν μία κιθάρα. Όπως οι χορδές συναρμόζονται όργανικά στην κιθάρα για να μπορέσουν να παραγάγουν ήχο και άρμονία, έτσι και τό Πρεσβυτέριο «συνήρμισται τῷ επισκόπῳ», ώστε να ύμνεϊται «έν τῇ όμοιοιά και συμφώνω άγάπη Ίησοῦς Χριστός». Οι χορδές τῆς κιθάρας είναι τό Πρεσβυτέριο, ή κιθάρα είναι ό Έπίσκοπος. Αυτό σημαίνει ότι κιθάρα χωρίς χορδές είναι άχρηστη, όπως άχρηστες είναι και οι χορδές όταν δέν συναρμόζονται όργανικά στην κιθάρα. Μόνο όλοι μαζί, ένωμένοι σε ένα σύστημα φωτιζόμενο από τό Θεό, άποτελούν τό όργανο πού μπορεί να δώσει μουσική και άρμονία στην Έκκλησία. Για τό λόγο αυτό δέν μπορεί να ύπάρξει γνήσια εκκλησιαστική δράση χωρίς αυτή τήν εκκλησιολογική βάση. Δέν μπορεί να ύπάρξει γνήσια Παράδοση, αν αυτή δέ βρίσκεται σε άρμονία με τόν Κλήρο και τόν πιστό λαό τῆς Έκκλησίας.

Χωρίς να επιθυμώ να κάμω μία διάλεξη άφυψηλου ή, πολὺ περισσότερο, μάθημα σε άνθρώπους πεπειραμένους στα εκκλησιαστικά και έγκρατεϊς στα θεολογικά, εκμεταλλεύομαι τήν ευκαιρία πού μου δίνει αυτό τό Συνέδριο για να φρεσκάρω στη μνήμη όλων γεγονότα και αλήθειες τῆς Έκκλησίας, πού θα μπορούσαν και στη σημερινή έποχή να καθορίσουν τή γραμμή πλεύσεως και δράσεως μας μέσα στην Έκκλησία.

ό πρ. Υπουργός Μωσέ Νταγιάν, τό Προξενικόν Σώμα Ίεροσολύμων, ό Δήμαρχος Ίεροσολύμων και Δήμαρχοι και Κοινοτάρχοι έτέρων Πόλεων και Κοινοτήτων. Έκ τών Θρησκευτικών δέ εκπροσώπων οι κάτωθι: Ό Αιθίοψ Άρχιεπίσκοπος Μαθίας, ό αντιπρόσωπος τῆς Κοπτικής Έκκλησίας, ό Λατίνος Πατριάρχης Ίάκωβος Μπελτριτί, ό Άρμένιος Πατριάρχης Γεγκισέ Ντερντεριάν, ό Φραγκισκανός Κουσταδός Ίγνάτιος Μανσιίνι, ό Άποστολικός Δελεγάτος Ούίλιαμ Κάρου, ό Άγγλικανός Έπίσκοπος Φαϊκ Χαντάντ, εκπρόσωπος τῆς Λουθηρανικής Έκκλησίας και του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών.

Μετά τήν άπόλυση του Τρισαγίου και τήν προσκύνηση του σεπτου νεκρου και ένῶ ό Σεβ. Τοποτηρητής έδέχετο τὰ συλλυπητήρια τών άποχωρούντων επισήμων, έν μέσφ δακρύων και οδύνης ψυχῆς οι Πατέρες τῆς Άγιοταφικής Άδελφότητος ένεταφίαζον έντός του 'Ι. Ναου τῆς Αναλήψεως και πλησίον του τάφου του μακαριστου Πατριάρχου Τιμοθέου, τόν φιλιτατόν των Πατέρα, τόν 'Ηγούμενον τῆς Άδελφότητός των, τόν Πατριάρχη των Βενέδικτον τόν Α', ψάλλοντες τό «Αϊωνία ή μνήμη».

Άρχιμ. ΔΑΜ. ΒΡΑΚΑΣ

Τὸ θέμα πὸν τοιμῶ νὰ πραγματευθῶ εἶναι «Ἡ Παράδοση στὴν Ἐκκλησία», χωρὶς νὰ διευκρινίζεται ἀπὸ τοὺς διοργανωτὲς τοῦ Συνεδρίου ἂν πρόκειται γιὰ τὴν Ἱερὰ ἢ γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοση. Φρονῶ ὅτι μᾶς ἐνδιαφέρουν καὶ οἱ δύο, ἀφοῦ ἡ μία συμπληρῶνει τὴν ἄλλη³.

Ἱερὰ ἢ Ἀποστολικὴ Παράδοσις εἶναι τὸ σύνολο τῶν ἀληθειῶν πὸν ἔχουν παραδοθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριό μας καὶ τοὺς Ἀποστόλους καὶ διαφυλάχθηκαν, προφορικὰ στὴν ἀρχή, μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ ἀργότερα καταγράφηκαν στὴν Καινὴ Διαθήκη, στὶς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἢ τῶν Τοπικῶν πὸν ἔχουν ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ Οἰκουμενικὲς, στὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας—ὅταν ὑπάρχει σ' αὐτὰ ἡ λεγομένη consensus Patrum, δηλαδὴ ἡ ὁμόφωνη γνώμη τους— καὶ σὲ ἄλλα συμβολικὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀκόμη καὶ στὰ λειτουργικά⁴. Θὰ μπορούσαμε καὶ μὲ ἄλλα λόγια νὰ ὀρίσουμε ὅτι Ἱερὰ Παράδοση εἶναι τὸ σύνολο τῶν ὀρθοδόξων ἀληθειῶν πὸν ἀναφέρονται στὸν Τριαδικὸ Θεό, στὴν Ἐκκλησία, στὰ Μυστήρια καὶ στὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου⁵.

Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις εἶναι ὅ,τι ἀναφέρεται στὴ διοίκηση, τὴν εὐταξία καὶ τὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, ποιμένων καὶ λαοῦ.

3. Χρυσόστομος, Μητροπολίτου Μύρων, Βασικὰ τινὰ περὶ Ἱερᾶς Παράδοσεως, ΘΕΟΛΟΓΙΑ 49,2 (1978) σελ. 272-3: Ἰπὸ τὴν εἰς ἕκτασιν χρόνου προοπτικὴν ταύτην ἐξεταζομένη ἡ Ἱερὰ Παράδοσις δύναται νὰ διακριθῆ εἰς δύο διαφόρους μορφάς, τὴν αὐστηρῶς Ἀποστολικὴν καὶ τὴν εὐρέως Ἐκκλησιαστικὴν. Οἱ δύο οὗτοι ἔθροι «Ἀποστολική» καὶ «Ἐκκλησιαστικὴ» Παράδοσις, συμπληροῦσιν, ὡς εἰκός, ἀλλήλους.

4. Πρὸλ. Π. Ν. Τρεμπέλα, Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. Α' Ἀθήναι 1959 σελ. 26: «Τὴν ἰσχύροον πρὸς τὴν Ἀγ. Γραφὴν Παράδοσιν θὰ ὀρίζωμεν ὡς τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων μεταδοθεῖσαν προφορικῶς καὶ διὰ στόματος διδασκαλίαν, ἐγγραφεῖσαν δὲ δι' ἐπενεργείας τῆς χάριτος τοῦ Ἀγ. Πνεύματος εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀποτελεσάντων τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν. Αἱ... διηρηγησῆθη καὶ ἀπεθησαυρίσθη εἰς τὰ ἀρχαία σύμβολα, τοὺς ἔθρους τῶν συνόδων, τὴν συμφωνίαν τῶν Πατέρων καὶ εἰς τὴν λοιπὴν πρᾶξιν καὶ διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων». Βλ. ἐπίσης Μ. Ἀθανασίου, Ἐπιστολὴ πρὸς Σεραπίωνα πρ. 28 BEΠ 33, 116, 1-4: «...τὴν ἐξ ἀρχῆς παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν καὶ πίστιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἣν ὁ μὲν Κύριος ἔδωκεν, οἱ δὲ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, καὶ οἱ Πατέρες ἐφύλαξαν. Ἐν ταύτῃ γὰρ ἡ Ἐκκλησία τεθεμελιώται, καὶ ὁ ταύτης ἐκπίπτων οὐτ' ἂν εἴη, οὐτ' ἂν εἴ: λέγοιτο Χριστιανός».

5. Χρυσόστομος, Μητροπολίτου Μύρων, ὅπ. πρ. σελ. 273. Λέγοντας Παράδοσις νοοῦμεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ παραδοσιακὰ στοιχεῖα, ἅτινα ἀφοροῦν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν σώζουσαν ἀλήθειαν, καὶ ἅτινα ἀπ' εὐθείας συνάπτονται πρὸς τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων».

Ἡ μία εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς, πάντοτε, καὶ χωρὶς ἀντιπολιτευτικὴ διάθεση. Ἡ ἄλλη μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ συζητιέται, ὅπως ἐξετάζεται σὲ κάθε ἐποχὴ ἢ ζωὴ καὶ τὰ καθημερινὰ προβλήματά της.

Ἡ διερεύνηση πὸν γίνεται στὴ συνέχεια ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ κατανοήσουμε τὴ φύση τῆς Ἐκκλησίας ὡς Θεανθρώπινης Κοινωνίας, τὴν οὐσία καὶ τὰ πλαίσια τῆς Παραδόσεως καὶ τὶς παρεξηγήσεις πὸν ἔγιναν γύρω ἀπὸ αὐτήν, γιὰ νὰ φανεῖ τί τελικὰ εἶναι ἀναλλοίωτο καὶ τί θὰ μπορούσε ἴσως νὰ διαφοροποιηθεῖ καὶ πῶς, γιὰ τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλα αὐτὰ μποροῦν νὰ κατανοηθοῦν ὀρθόδοξα μόνο μέσα στὸ μυστήριο τῆς Θεανθρώπινης Κοινωνίας πὸν ὀνομάζεται Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ⁶.

Β'

Ἡ φύση τῆς Ἐκκλησίας ὡς Καθιδρύματος.

Πολλοὶ κατηγοροῦν τὴν Ἐκκλησία ὡς ἓνα «κατεστημένο», δίνοντας στὸν ὄρο αὐτὸ ἓνα περιεχόμενο σχεδὸν ὑβριστικόν. Νομίζουν δηλαδὴ ὅτι ἡ Ἐκκλησία κατάντησε θεσμὸς δύσκαμπτος, ξένος λίγο - πολὺ ἀπὸ τὸν κόσμον, ἄχρηστος σχεδὸν γιὰ τὴ σημερινὴ κοινωνία, πὸν θὰ ἦταν καλύτερα ἂν ἔλειπε.

Εἶναι ὅμως ἔτσι; Θὰ μπορούσε ἡ Ἐκκλησία νὰ εἶναι κάτι ἄλλο χωρὶς νὰ εἶναι καὶ θεσμός, ἓνα κατεστημένο, ἂν θέλετε; Γιατὶ κατεστημένο σημαίνει καθεστῶς, μία κατάσταση δηλαδὴ πὸν ἐπιβλήθηκε καὶ ἐπικράτησε, χωρὶς ἀπαραίτητα νὰ συνδέεται μὲ βία ἢ ἀδικία. Θεωρητικὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι μία κατάσταση θαυμάσια, ἓνα σύστημα ἄριστο καὶ νὰ ἔχει καταντήσει κατεστημένο καὶ νὰ ἐπιβάλλεται νὰ μείνει γιὰ πάντα κατεστημένο.

Εἶναι ἡ Ἐκκλησία μας μία συντηρητικὴ κοινωνία, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἔχει ὀρισμένους ἀρχές, τὶς ὁποῖες δὲν μπορεῖ νὰ ἀλλάξει ἢ εἶναι μία συγχρονικὴ πραγματικότητα, ἢ ὁποῖα προσλαμβάνει νέα στοιχεῖα καὶ ἀνακαινίζεται; Νομίζω ὅτι ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι καὶ συντηρητικὴ καὶ φιλελεύθερη.

6. Κωνσταντῆ Γεωργίου, Ἡ Ἐκκλησία ὡς Θεανθρώπινη Κοινωνία, Ἀθήναι 1974, σελ. 9: «Οἱ κανονικοὶ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑφίστανται ἐπίσης διὰ νὰ διασφαλίζουν τὴν ἐνότητα τῆς ἐκκλ. κοινωνίας. Οἱ ἱεροὶ Κανόνες δὲν εἶναι νομικοὶ τύποι, ἀλλὰ ποιμαντικὰ μέτρα, πὸν προστατεύουν καὶ ἐκφράζουν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας ὡς μυστήριον Θεανθρώπινης Κοινωνίας. Ἡ τήρησις τῶν ἱ. Κανόνων βοηθεῖ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας νὰ ζοῦν ἐν ἐνότητι καὶ ἀρμονίᾳ εἰς τὸ κοινὸν ἐκκλησιαστικὸν σῶμα, ὥστε ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία νὰ μὴ δύναται νὰ διασπᾷ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ μεταιώνῃ τὸν σκοπὸν τῆς».

Είναι συντηρητική, γιατί ο Κύριός μας είναι «χθές και σήμερα ο αυτός και εις τους αιώνες»⁷. Οι αλήθειες, τις οποίες κήρυξε μένουν αναλλοίωτες. Ο Κύριος για την Έκκλησία είναι το Α και το Ω, η αρχή και το τέλος, όπως γράφεται στην Αποκάλυψη⁸.

Η Έκκλησία είναι μία κοινωνία των ανθρώπων που πιστεύουν ορθόδοξα στο Θεό, μία κοινωνία ανθρώπων μαζί με το Θεό, μία Θεανθρώπινη κοινωνία, και άρα δεν μπορεί να είναι κάτι το πρόσκαιρο. Από τη φύση της η Έκκλησία είναι συντηρητική, με την έννοια ότι δεν μπορεί να αλλάξει στα ουσιαστικά μέρη της, και λόγω της αρχής της, η οποία δεν ανάγεται μόνο στην Πεντηκοστή, όποτε η Έκκλησία ιδρύθηκε επίσημα, αλλά πολύ πιο μπροστά, όπως λένε οι Πατέρες της Έκκλησίας. Αφού στην έννοια της Έκκλησίας εξυπακούονται ο Θεός στον οποίο πιστεύουμε, η αλήθεια που μάς συνδέει με το Θεό και οι πιστοί που ακολουθούν το Θεό και αφού ο Θεός πάντα υπήρχε και η αλήθειά του φανερώθηκε στους ανθρώπους και προ της Πεντηκοστής, μπορούμε να πούμε ότι όταν υπήρχαν άνθρωποι που αγαπούσαν το Θεό και πειθαρχούσαν σ' Αυτόν, και προ της Πεντηκοστής, και προ Χριστού, αν θέλετε, υπήρχε Έκκλησία με την ευρύτερη έννοια του όρου. Ο άγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος μάλιστα μιλάει για Έκκλησία και προ της δημιουργίας του κόσμου, για Έκκλησία στην οποία αντιλαμβανόμαστε την κοινωνία του Θεού και των πιστών σ' Αυτόν άγγέλων.

Οι βασικές αλήθειες της Θρησκείας μας είναι αναλλοίωτες, αλλά υπάρχει και βασική ανάγκη να είναι και σταθερές αυτές οι αλήθειες, για να μπορούν να χρησιμεύσουν ως γραμμή πλεύσεως, που θα καθορίζει την πορεία και της εκκλησιαστικής ήγερσης και του λαού. Δεν μπορεί να γίνει αλλιώς.

Αλλά η Έκκλησία μας είναι και μία άνακατανιστική κοινωνία. Ο Κύριός μας εμφανίστηκε προοδευτικός και το κήρυγμά του ήταν επαναστατικό. Στο ερώτημα ποιά στάση έλαβε ο Κύριος στο πρόβλημα της προοδευτικότητας, η απάντηση είναι ότι στάθηκε αντίθετος σε ένα σάπιο κατεστημένο, όπως αποδεικνύεται από το ότι έναντι του ξεγεγέρθησαν οι εκπρόσωποι και προστάτες της Ιουδαϊκής παραδόσεως, οι οποίοι τελικά τον θανάτωσαν για τη στάση του, επειδή φοβήθηκαν ότι «ο Ίησούς ο Ναζωραίος καταλύσει τον τόπον τούτον και αλλάξει τα έθνη α παρέδωκεν ημίν Μωϋση»⁹. Ο Χριστός δεν μπορούσε να συμφιλιωθεί με την κάστα των γραμματέων και φαρισαίων ούτε με τις έξοργιστικές απόψεις τους για το Θεό και τη ζωή.

7. Έβρ. 13, 8.

8. Άποκ. 22, 13: «Εγώ το Α και το Ω, ο πρώτος και ο έσχατος, αρχή και τέλος».

9. Πράξ. 6, 14.

Και των Αποστόλων το κήρυγμα ήταν επαναστατικό. Οι ειδωλολάτρες πίστευαν ότι με το κήρυγμα των Αποστόλων θα καταλυόταν η θρησκεία των πατέρων τους. «Πόσον προοδευτική ήτο η διδασκαλία του Κυρίου φαίνεται και εκ του γεγονότος ότι μετά δύο ολοκλήρους χιλιάδας ετών πολλοί από τα ιδέας Του εξακολουθούν ακόμη και σήμερα να ήχουν ως πολύ επαναστατικά»¹⁰. Οι δυο χιλιετίες που πέρασαν μαρτυρούν ότι η Έκκλησία είχε μια ζωντάνια ζηλευτή, που δεν την άφρασε ούτε στο παρασκήνιο ούτε σε μία κατάσταση μακαριότητας, την οποία δημιουργεί ή ψευδαισθηση ότι όλα πάνε καλά. Ακόμη και σε θέματα γλώσσας ή συνεργατικότητας ή δημοκρατικών διαδικασιών που τελευταία είναι της μόδας, η Έκκλησία υπήρξε πρωτοπόρος, έστω και αν αυτό δεν αναγνωρίζεται από εκείνους που μοχθούν μόνο για την προβολή τους.

Η συμφωνία την οποία έκαμε ο Κύριος με τους ανθρώπους είναι η νέα, η Καινή Διαθήκη. Ο όρος δε διατυπώνεται απλά και προς διάκριση από την παλαιά συμφωνία, αλλά εκφράζει κάτι το ουσιαστικό και νέο. Γιατί εδώ έχουμε «καινή διδαχή», «καινή έντολή», «καινόν ιμάτιον», «νέον οίνον», «καινήν Ίερουσαλήμ» έχουμε «καινούς ουρανούς» και «γην καινήν» και «ώδην καινήν». Έχουμε ένα ζωντανό οργανισμό, την Έκκλησία, της οποίας ουσιαστικό γνώρισμα είναι η πρόσληψη νέων στοιχείων και άρα η ανανέωση.

Ο Χριστιανισμός παρουσιάστηκε ως επαναστασιακή και μετά έγινε κατεστημένο, ένα επαναστασιακό και δυναμικό κατεστημένο, το οποίο δεν είναι ένας χώρος κλειστός, αλλά δύναμη ανακαινιστική που συνεχώς κάνει επανάσταση και ανανέωση, όπως απαιτεί η ζωή. Οι εποχές που ήλθαν έπειτα πρόσθεσαν όρισμένα στοιχεία, που ήταν απαραίτητα για την έκφραση και την επικράτηση της αληθείας στον κόσμο.

Το Άγιο Πνεύμα κατευθύνει και δημιουργεί τις παραδόσεις, όπως λένε οι Πατέρες¹¹. Αυτό το Πνεύ-

10. Κοτσώνη Ίερωνύμου, Περὶ παραδόσεως και προόδου, Καθημερινή 1.1.1961 σελ. 9: «Είς το βάθος είχαν άπόλυτον δίκαιον οι ιδιοκτήται του μέντιουμ εκείνου των Φιλίππων, όταν κατηγορούν τον άπόστολον Παύλον και τους συνεργάτας του λέγοντες: «οὗτοι οι άνθρωποι εκταράσσουσιν ημῶν την πόλιν... και καταγγέλλουσιν έθνη α οδκ έξεστιν ημίν παραδέχεσθαι οδδὲ ποιείν Ρωμαιοις οδοι» (Πράξ. 16, 20-21). Ο Χριστός και το κήρυγμά Του απέτέλεον πράγματι ανατροπήν της επικρατούσης τότε θρησκευτικής, πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πνευματικής καταστάσεως, οι δὲ κήρυκές Του ήσαν πράγματι: «οι την οικουμένην άναστατώσαντες»».

11. Ubi Ecclesia ibi et Spiritus Dei. Βλ. σχετικά Μ. Άθανάσιος, Έπιστολή προς Σεραπίωνα, Κατά των ελκοσημόντων και λεγόντων κτίσμα είναι: το Πνεύμα το

ΕΝΑΣ ΧΩΡΟΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΙ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΩΝ "ΔΕΚΑ,"*

Μιά έκτεταμένη ένδιαφέρουσα ανασκόπηση για τις σχέσεις τους με το Κράτος, τα οικονομικά τους, τις θέσεις τους για την Παιδεία, τὸν Γάμο καὶ ὅ,τι ἔχει σχέση με τοὺς πιστούς.

"Ενας χώρος ευαίσθητος ἀλλὰ καὶ σημαντικός, ὅπως εἶναι ὁ ἐκκλησιαστικός, δὲν θὰ εἶναι ἄσχετος σὲς διαφοροποιήσεις πὸν θὰ δημιουργηθοῦν γιὰ τὸν ἴσομο μας μετὴν ὁριστικὴ μας ἐνταξὴ σὲς Ἐυρωπαϊκὴ Κοινότητα. Πολλὰ κατὰ καιροὺς, συνήθως πρόχειρα, ἀνεύθυνα, ἐπεσήμαναν οἱ συντηρητικὲς δυνάμεις τῆς ἐκκλησίας, ἐκείνες πὸν θέλουν καθηλωμένη τὴν ἐκκλησία σὲ μία στασιμότητα καὶ πὸν δὲν δέχονται κανένα ἀνοιγμα, καμιά συνάρτηση θρησκείας

(*) Ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» τῆς 16ης καὶ 18ης Νοεμβρίου 1980.

μα παρουσιάζει τὸ καινούργιο μέσα σὲς Ἐκκλησία, τὸ ὁποῖο σὲς συνέχεια γίνεται πάλι παράδοση, χωρὶς νὰ λησμονεῖται ἢ νὰ καταλύεται τὸ παλαιό. Ἔτσι ἢ Ἐκκλησία μας εἶναι καὶ συντηρητικὴ καὶ ἀνανεωτικὴ, καὶ αὐτὸ ἔχει βάση σωτηριολογική¹².

(Συνεχίζεται)

Πρωτ. ΚΩΝ/ΝΟΣ Μ. ΦΟΥΣΚΑΣ, Δρ Θ. καὶ Φ.

"Άγιον § 23 ΒΕΠ 33, 111-12. Ἰωάν. Χρυσόστομος. Εἰς τὴν Α' Θεσ. 6,1 Montf. 11, 540 καὶ Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους 14,3 Montf. 12, 205. Ἰωάν. Δαμασκηνός, "Ἐκθεσις καὶ δὴλωσις πίστεως (ἀμφιβ.) § 90 καὶ Περὶ εἰκόνων 1,23· 2,16 κτλ. Οἰκουμένη οὐ, Εἰς τὸ Ἑβρ. 8,11 MG 119, 365 κτλ. Παράβαλε ἐπίσης καὶ Paul Evdokimov, L' Esprit Saint dans la Tradition Orthodoxe, μετ. Στέλλας Πλευράκη, Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σὲς Ὁρθόδοξὴ Παράδοση, Θεολογική 1973.

12. Βουλγαρική Ἠλιό, Ἡ ἀνανέωσις τῆς Ἐκκλησίας, σὲς ἔκδοσις Παράδοσις - Ἀνανέωσις, Ἀθήναι 1972 σελ. 28. «Ἡ ἔννοια τῆς καινότητος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αἰωνιότητα τοῦ Θεοῦ εἶναι κατηγορηματὸν χρόνου καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ καινότης ἀνήκει εἰς τὴν οικονομικὴν ἔκφανσιν τῆς Ἁγ. Τριάδος, τούτεστιν εἶναι τάξωσις θεανθρωπίνης, δηλαδὴ σωτηριολογικῆς.

καὶ ἐποχῆς, γιὰτὶ, λένε, πὸς ὅλα αὐτὰ, διάλογοι, ἐπαφές, συναντήσεις, προέχονται, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ» καὶ μόνο οἱ δικές τους σκέψεις καὶ ἀπόψεις εἶναι ὁρθὲς καὶ ἀλάθητες. Ἐυχάριστο εἶναι πὸς, παρὰ τις παραφωνίες αὐτές, ἢ υπεύθυνα ἡγεσία τῆς ἐκκλησίας, φρόντισε νὰ κινηθεῖ μετὴν οἰκουριὰ καὶ ἀνεση σὲς ἴσομο αὐτό, πὸν μᾶς ἀνοίγεται γιὰ πρώτη φορὰ σὲς ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, ὥστε νὰ μὴν εἶναι ἀπροετοίμαστος ἢ ἑλληνικὴ ὁδοδοξία γιὰ νὰ δώσει, ὅπως ἐπιβάλλει ἢ ἱστορία τῆς καὶ ἢ θέση τῆς, τὸ παρὸν καὶ τὸ παράδειγμα ἡθους καὶ ἔπους, σὲς ἐνωμένη Ἐυρώπη.

"Ἔτσι, ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1979, μόλις δηλαδὴ ὁριστικοποιήθηκε ἢ ἐνταξὴ μας, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος κ. Σεραφεὶμ πῆρε μιά τολμηρὴ καὶ ἱστορικὴ πρωτοβουλία. Ἔκανε κάτι πὸν κανεὶς προκαθημένος ἄλλης εὐρωπαϊκῆς Ἐκκλησίας τῶν 9 χωρῶν εἶχε τολμήσει: στὰ χρόνια πὸν ἔχουν προηγηθεῖ καὶ πὸν οἱ χώρες τους ἀποτελοῦν τὴν κοινότητα. Ζήτησε μετὴν γράμμα τοῦ πρὸς ὅλους τοὺς ἀρχηγούς, ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ δογμάτων νὰ κάνουν τὴ δική τους θὰ λέγαμε, «ἐκκλησιαστικὴ κοινὴ ἀγορά», μετὴν σκοπὸ, ὅχι τὰ θεολογικὰ καὶ τοὺς διαχριστιανικὸς διαλόγους, πὸν ἔχει σ' αὐτὸν τὸν τομέα τὴν πρωτοβουλία τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριάρχειο, ἀλλὰ σὲ τοῦτα:

α) ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ, δηλαδὴ σὲς ἀμοιβαία προσπάθεια καὶ ἀλληλοδοσθεία, γιὰ τὴ διαφύλαξη, διατήρηση καὶ ἀξιοποίηση τῆς πνευματικῆς κληρονομίας τῆς Ἐυρώπης.

β) ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΟΜΕΑ. Δηλαδὴ, σὲς διακονία τῆς μητρότητας, τῆς νεότητος καὶ τῶν ἡλικιωμένων, ὅπου οἱ σύγχρονες κοινωνικὲς καὶ οἰκολογικὲς συνθήκες ἐξειδικεύουν τὰ προβλήματα τους.

γ) ΣΤΟΝ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ. Δηλαδὴ, σὲς ἀντιμετώπιση τῶν ποιμαντικῶν προβλημάτων πὸν δημιουργοῦν οἱ μαζικὲς μετακινήσεις πιστῶν, πὸν διακινουῦνται ὡς τουρίστες, σπουδαστές ἢ ἐργαζόμενοι, καὶ

δ) ΣΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ τῆς Κοινότητος, μετὴν πνεῦμα καλῆς θελήσεως γιὰ τὴ δημιουργία ἀτμόσφαιρας ἐνότητος μετὰς τῶν λαῶν τῆς Ἐυρώπης, καὶ πὸν θὰ ἐξαλείψει ἀπὸ τὴ μνήμη τους, ὅ,τι τους χωρῖζε σὲς παρελθὸν καὶ θὰ ἐδραϊώσει τὴν κοινὴ εὐρω-

παϊκή συνείδηση που σαφώς στηρίζεται στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και στον Χριστιανισμό.

Αυτές οι κρουστικές προτάσεις είχαν πανηγυρικά εθνική απήχηση. Όλοι οι αρχηγοί των Εκκλησιών με πρώτο τον Πάπα Ιωάννη Παύλο τον Β', τους επικεφαλής των Προτεσταντικών Εκκλησιών, τον Αρχιεπίσκοπο των Αγγλικανών και όλους τους θρησκευτικούς ιθύνοντες της Ευρώπης, με γράμματά τους προς τον Έλληνα ορθόδοξο προκαθήμενο, δήλωσαν το σύμφωνο της γνώμης τους και τη χαρά τους για μιὰ τέτοια συνεργασία.

Δεύτερο και ουσιαστικό επίσης δῆμα, ήταν η πρόσφατη αποστολή τεσσάρων φωτισμένων και με γλωσσομάθεια κληρικών, του Μητροπολίτου Νέας Σμύρνης Χρυσόστομου, των αρχιμανδριτών Τιμοθέου Τριβιζά και Ιωάννη Σακελλαρίου και του πρεσβυτέρου Δημητρίου Δρίτσα, στις χώρες της Κοινής Αγοράς για να δούν, να μελετήσουν από κοντά και να ενημερώσουν υπεύθυνα την Ίερά Σύνοδο, τί γίνεται ακριβώς σ' αυτές τις χώρες. Δηλαδή, πώς τὰ πάνε οι Εκκλησίες με τὰ κράτη, με τις κυβερνήσεις και τους λαούς, ποιὰ είναι τὰ οικονομικά τους, ή θέση της Πολιτείας στο γάμο, στη δημόσια παιδεία, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στη μόρφωση του κλήρου;

Σε όλα αυτά τὰ δύσκολα ερωτήματα ή αποστολή, σε λίγο σχετική χρόνο, απάντησε, σωστά και υπεύθυνα.

Η έκθεσή της, την οποία πληροφορηθήκαμε, είναι έμπεριστατωμένη και αρκετά λεπτομερής. Έδώ έμεις θα δώσουμε όλα τὰ στοιχεία, περιληπτικά και με μιὰ άλλη δική μας διάταξη, ώστε να γίνουν πιο απλά και να είναι περισσότερο προσιτή ή σύγκριση χωρίς όμως να αλλοιώνονται ή να περιπλέκονται τὰ στοιχεία.

Πρέπει ακόμη να πούμε ότι για μᾶς δὲν είναι αποκάλυψη ότι ή Εκκλησία μας έχει ικανά στελέχη και ευρωπαϊκού επιπέδου, αλλά και τή διάθεση και τή δύναμη να σταθεί στο χώρο αυτό, υπερέφανα και να διακριθεί, όπως διακρίνεται στην ιστορία ή παραδοσιακή ορθόδοξη ανατολική Εκκλησία.

Οι χώρες που επισκέφθηκε ή Επιτροπή είναι: Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία, Ίρλανδία, Γαλλία, Βέλγιο, Ίταλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία.

NOMIKH ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

1. ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ: Στην Άγγλία, όπως είναι γνωστό δὲν υπάρχει γραπτό Σύνταγμα. Παραδοσιακά λοιπόν ή Άγγλικανική Εκκλησία είναι ή επίσημη, Κρατική. Αυτόδιοικείται αλλά υπόκειται στον κρατικό έλεγχο. Ο Βασιλιάς ή ή Βασίλισσα πρέπει να είναι Άγγλικανός. Στη Βουλή των Λόρδων υπάρχουν πάντοτε 15-20 επίσκοποι. Η καθολική Εκκλησία είναι μικρή σχετικά μειονότητα.

2. ΓΕΡΜΑΝΙΑ: Ο λαός ανήκει κατά 50% στη ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και κατά 50% στην προτεσταν-

τική. Με βάση το δημοσπονδίο Σύνταγμα, τὰ κρατίδια έχουν επί μέρους συντάγματα και νόμους που καθορίζουν τις σχέσεις των Εκκλησιών. Γενικά οι Εκκλησίες είναι χωρισμένες από το Κράτος αλλά υπάρχει ο αλληλοσεβασμός. Είναι νομικό πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Στα κρατίδια υπάρχουν ιδιαίτερες συμφωνίες (κοινορράτια). Υπάρχουν στη Βόννη ειδικά επίσημα γραφεία που επιλύουν όλα τὰ θέματα σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας.

3. ΙΡΑΝΔΙΑ: Τὰ 95% των κατοίκων της είναι βαπτισμένοι και πιστοί ρωμαιοκαθολικοί. Το Σύνταγμα ορίζει ανεξίθρησκεία. Η Εκκλησία δὲν είναι επίσημη, αλλά δὲν παύει να επηρεάζει τή ζωή και τή νομοθεσία του έθνους.

4. ΓΑΛΛΙΑ: Υπάρχουν δύο νομικά καθεστώτα. Το Παρισίο και το Στρασβούργο. Αυτά αναφέρονται αντίστοιχα στην Καθολική και την Προτεσταντική Εκκλησία. Οι Εκκλησίες είναι αυστηρά ιδιωτικοί οργανισμοί, με απόλυτη ελευθερία στην οργάνωση και διοίκησή τους.

5. ΒΕΛΓΙΟ: Απόλυτη ελευθερία στα της θρησκείας των πολιτών. Υπάρχουν όμως αναγνωρισμένες θρησκείες με νόμους. Τὰ δογματικά, θεωρούνται εσωτερικές εκκλησιαστικές υποθέσεις. Όπως και τὰ μοναστήρια και ιδρύματα. Αναγνωρίζονται σαν θρησκείες: Καθολική, Προτεσταντική, Εβραϊκή και Ίσλαμική. (Γώρα θα γίνει και ή Ορθόδοξη).

6. ΙΤΑΛΙΑ: Πρώτον αναγνωρίζεται ή ύπαρξη του Κράτους του Βατικανού μέσα στη Ρώμη. Σήμερα ή Εκκλησία είναι ανεξάρτητη από το Κράτος. Αναγνωρίζονται όλες οι όμολογίες. Πάντως κατά παράδοση οι διαβεβαιώσεις των επισκόπων γίνονται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Γενικά ή Καθολική Εκκλησία για τήν ιστορία της στη χώρα και τον αριθμό πιστών έχει πολλά προνόμια.

7. ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ: Υπάρχει κοινορράτιο μεταξύ Εκκλησίας (Καθολικής) και Πολιτείας. Τους επισκόπους προτείνει ο Πάπας και εκλέγει ο Μέγας Δουξ που πρέπει να είναι Καθολικός.

8. ΟΛΛΑΝΔΙΑ: Ο πληθυσμός είναι: 35% Καθολικοί, 30% Προτεστάντες και 20% διάφοροι, όπως, Παλαιοκαθολικοί, Ορθόδοξοι και άλλοι. Η Εκκλησία είναι τελείως ανεξάρτητη. Το Κράτος τήν σέβεται και τήν αναγνωρίζει σαν παράγοντα για τή διαμόρφωση της κοινωνίας. Όλες οι όμολογίες έχουν τὰ ίδια δικαιώματα χωρίς διάκριση.

Ο ΓΑΜΟΣ

1. ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ: Η Πολιτεία αναγνωρίζει επίσημα τον θρησκευτικό γάμο της Άγγλικανικής Εκκλησίας και δὲν υποχρεώνει τους νεόνυμφους να τελέσουν και πολιτικό, που είναι απαραίτητος για τους υπόλοιπους πολίτες. Ο γάμος είναι έγκυρος μόνο όταν

γίνει στην εκκλησία. Οι Ρωμαιοκαθολικοί και οι Όρθόδοξοι πρέπει να τελέσουν και πολιτικό γάμο.

2. ΓΕΡΜΑΝΙΑ: Ο πολιτικός γάμος είναι απαραίτητος για όλους τους πολίτες. Προσπάθεια της Καθολικής Εκκλησίας να αναγνωρισθεί και σαν δικαιοπραξία ή θρησκευτικός γάμος, δεν έχει ακόμη καρποφορήσει.

3. ΙΡΑΝΔΙΑ: Κατά ποσοστό 95% τελούν οι Ίρλανδοί θρησκευτικό γάμο που αναγνωρίζεται χωρίς την υποχρέωση να γίνει και πολιτικός. Ο πολιτικός υπάρχει για όσους δεν κάνουν θρησκευτικό.

4. ΓΑΛΛΙΑ: Ίσχυει γενικά ο πολιτικός γάμος για όλους. Ο θρησκευτικός δεν αναγνωρίζεται από την Πολιτεία, για τούτο πρέπει οι Χριστιανοί που τελούν το Μυστήριο να κάνουν πρώτα τον πολιτικό.

5. ΒΕΛΓΙΟ: Ο πολιτικός γάμος υποχρεωτικός για όλους όπως και στη Γαλλία.

6. ΙΤΑΛΙΑ: Ο θρησκευτικός γάμος θεωρείται από την Πολιτεία ως νόμιμος και μετά ή πριν από αυτόν, δεν είναι υποχρεωτικός ο πολιτικός γάμος για τους Καθολικούς. Ίσχυει όμως, ο πολιτικός για όλους τους άλλους πολίτες. Η Εκκλησία δεν αναγνωρίζει τον πολιτικό γάμο και δεν θεωρεί νόμιμα αυτά τα ζευγάρια. Δεν τους δέχεται στη Θεία Ευχαριστία, ούτε διαπίπτει τα παιδιά τους. Με άφορη την άρνηση της Εκκλησίας να χορηγήσει διαζύγια, πολλοί προσφεύγουν, μόνο για αυτό το λόγο, στον πολιτικό γάμο.

7. ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ: Ίσχυει μόνο ο πολιτικός γάμος και έτσι απαραίτητα προηγείται του θρησκευτικού.

8. ΟΛΛΑΝΔΙΑ: Ο πολιτικός γάμος είναι ο μόνος παραδεκτός από το Κράτος. Ο θρησκευτικός έχει φτάσει να γίνεται σπάνια. Το ίδιο πάει να γίνει και με τον πολιτικό, γιατί εκεί, συζητείται πολύ η ελεύθερη συμβίωση.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

1. ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ: Η Άγγλο-κανική Εκκλησία θεωρείται αυτόρκτης. Έχει αξιοποιήσει την ακίνητη περιουσία της. Το Κράτος μία φορά, επί Έρρίκου του Η΄ έβαλε χέρι στην εκκλησιαστική περιουσία. Από τότε, μέχρι σήμερα, έχει πλήρη οικονομική αυτοτέλεια. Ο κληρικός μισθοδοτείται εξ ολοκλήρου από την Εκκλησία. Οι έφημέριοι έχουν το μισθό τους που, ανάλογα με τις συνθήκες, καθορίζεται από τον επίσκοπο και έχουν επίσης δωρεάν κατοικία, έξοδα παραστάσεως και όλα τα έξοδα ποιμαντικής φροντίδας. Οι ιερείς, που υπηρετούν σε ιδρύματα, όπως νοσοκομεία, γερονταφεία, στρατώνες κλπ. πληρώνονται σαν δημόσιοι υπάλληλοι από το Κράτος. Η Εκκλησία χρηματοδοτείται από το Κράτος για την ανέγερση και σύσταση ευαγών ιδρυμάτων.

2. ΓΕΡΜΑΝΙΑ: Από το 1803 η εκκλησιαστική περιουσία έχει περιέλθει στο Κράτος. Υπάρχει υποχρεωτική εισφορά όμως στους λαϊκούς, μέλη των Εκκλησιών και μ' αυτή συντηρούνται οι Εκκλησίες. Ο τρόπος εισπράξεως πέρασε διάφορα στάδια. Σήμερα την εισπράττει το Κράτος και την παραδίδει στην Εκκλησία. Το ποσό της εισφοράς ανέρχεται στο 8% επί της καταβαλλομένης φορολογίας. Η Εκκλησία χρηματοδοτείται για έργα κοινωνικά από το Κράτος. Οι μισθοί επισκόπων και ιερέων καταβάλλονται από την Εκκλησία εκτός από μερικά κρατίδια, όπως στη Βυραρία, που τα πληρώνει η Πολιτεία. Οι ιερείς, κυρίως οι Ρωμαιοκαθολικοί, έχουν και την κατοικία τους κοντά στους ναούς που ανήκουν στην ένορία. Η γερμανική Εκκλησία είναι οικονομικά πολύ ισχυρή.

3. ΙΡΑΝΔΙΑ: Η Εκκλησία διαθέτει τεράστια ακίνητη περιουσία που ποτέ δεν την πείραξε το Κράτος. Το μεγαλύτερο μέρος είναι αξιοποιημένο σε έργα κοινής ωφελείας, όπως νοσοκομεία, σχολεία και άλλα. Μέσα στο Δουβλίνο λειτουργούν 6 εκκλησιαστικά νοσοκομεία. Οι κληρικοί αμείβονται με τις εισφορές, που δεν είναι μικρές, και ασφαλίζονται σε ιδιωτικούς οργανισμούς.

4. ΓΑΛΛΙΑ: Όταν το 1905 χωρίστηκε η Εκκλησία από το Κράτος, δημεύτηκε και όλη η περιουσία της και οι ναοί που και σήμερα ακόμη ανήκουν στο Κράτος. Η Εκκλησία παρέκαμψε τη δυσκολία της ιδιοκτησίας με την ίδρυση εταιριών, σε επίπεδο επισκοπής ή ένορίας που λύνουν τα οικονομικά προβλήματα. Με τον τρόπο αυτό η Εκκλησία, έχει και πάλι δημιουργήσει τεράστια περιουσία. Οι κληρικοί όλων των βαθμών συντηρούνται από τους πιστούς. Πολλοί ιερείς είναι εργαζόμενοι σε διάφορες άλλες υπηρεσίες και εργοστάσια. Το Κράτος πληρώνει μόνο τους ιερείς που απασχολούνται στα κοινωφελή ιδρύματα.

5. ΒΕΛΓΙΟ: Το ίδιο και εδώ. Η Σύνοδος δεν επιτρέπεται να έχει περιουσία. Έχουν όμως οι εταιρίες της. Το Κράτος χρηματοδοτεί την Εκκλησία, κτίζει, όπου υπάρχει ανάγκη και επισκευάζει τους ναούς. Επίσης μισθοδοτεί και ασφαλίζει επισκόπους και ιερείς. Οι έφημερικοί μισθοί είναι πολύ ικανοποιητικοί. Ακόμη, εκ του νόμου, οι δήμοι και οι κοινότητες είναι υποχρεωμένοι να εξασφαλίζουν κατοικία στους ιερείς.

6. ΙΤΑΛΙΑ: Η Εκκλησία διατηρεί την περιουσία της που είναι αρκετά μεγάλη. Εκτός από την περιουσία του Κράτους του Βατικανού, έχουν ιδιοκτησίες οι επίσκοποι και οι Ναοί καθώς και τα μοναχικά τάγματα. Μητροπόλεις και ένορίες που δεν έχουν περιουσία, χρηματοδοτούνται από το Κράτος, που μισθοδοτεί και τους κληρικούς όλων των βαθμών. Οι υπόλοιποι μισθοδοτούνται από τις επισκοπές.

7. ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ: Διατηρεί η Εκκλησία την περιουσία της. Ποτέ, στην ιστορία του κράτους, δεν έγινε δήμευση. Τους Ναούς συντηρεί η Εκκλησία, αλλά η Πολιτεία, μισθοδοτεί και ασφαλίζει τον κληρικό.

8. ΟΛΛΑΝΔΙΑ: Ο απόλυτος χωρισμός τής Έκκλησίας από το Κράτος επιτρέπει τη διατήρηση και δημιουργία περιουσίας στην Έκκλησία. Οι ναοί που έχουν χαρακτηριστεί σαν εθνικά μνημεία συντηρούνται από την Πολιτεία. Επίσης χρηματοδοτεί το εκκλησιαστικό πρόγραμμα ποιμαντικής δράσεως, καθώς και τα ιδιωτικά τής Έκκλησίας σχολεία. Στους έφημέριους το Κράτος δίνει ένα επίδομα μόνο (8 - 10 χιλ. δρχ.). Για όλα τα έξοδα αυτά έχει οριστεί στους πολίτες, φόρος 2% επί του φόρου εισοδήματος, που είναι όμως προαιρετικός.

ΠΑΙΔΕΙΑ — ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Η εικόνα που παρουσιάζει η Έκκλησία στη Δημόσια Παιδεία και στα μέσα μαζικής ενημερώσεως είναι η ακόλουθη:

1. ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ: Τα θρησκευτικά είναι μάθημα υποχρεωτικό στη δημοτική εκπαίδευση. Οι δάσκαλοι πληρώνονται από το Κράτος. Στη μέση εκπαίδευση, στα κρατικά και στα σχολεία τής Έκκλησίας, διδάσκονται τα θρησκευτικά. Στα πρώτα όμως πολύ αδιάφορα. Γενικά το Κράτος δεν δείχνει ενδιαφέρον για τη διδασκαλία των θρησκευτικών, χωρίς όμως να εμποδίζει την Έκκλησία, να εργάζεται στην κρατική και τη δική της παιδεία.

• Το ισχυρό εθνικό δίκαιο, δεν επιτρέπει στην Έκκλησία να διαθέτει δικό της ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό σταθμό. Η Έκκλησία έχει τη δυνατότητα να παρουσιάζει δικιά της προγράμματα, ιερές ακολουθίες, διαλόγους κλπ. που προετοιμάζονται πολύ προσεκτικά από ειδικούς. Ο Τύπος δημοσιεύει τις εκκλησιαστικές πληροφορίες και θέματα σοβαρά χωρίς να σκανδαλοθηρεί.

2. ΓΕΡΜΑΝΙΑ: Το μάθημα των θρησκευτικών είναι υποχρεωτικό σε όλα τα κρατίδια τής Ομόσπονδης Γερμανίας. Συνταγματικά, είναι κατοχυρωμένη ή διάταξη, για τα σχολεία μέσης και στοιχειώδους εκπαίδευσως. Το μάθημα συνήθως διδάσκουν κληρικοί, ή εκπαιδευτικοί, με την έγκριση τής Έκκλησίας που πληρώνονται από το Κράτος. Το μάθημα διδάσκεται χωριστά στα καθολικά και στα διαμαρτυρόμενα παιδιά. Υπάρχουν πολλά εκκλησιαστικά σχολεία που εκεί γίνονται πύξυ εκτεταμένα τα θρησκευτικά μαθήματα.

• Στη ραδιοφωνία και στην τηλεόραση οι εκκλησίες έχουν τακτικές ώρες και δικαίωμα αναμεταδόσεως λειτουργιών και άλλων ακολουθιών. Επίσης εβδομαδιαία δεκάλεπτα κηρύγματα, κάθε Σάββατο και κάθε Κυριακή.

3. ΙΡΑΝΔΙΑ: Υποχρεωτικό είναι το μάθημα των θρησκευτικών στη δημοτική και μέση εκπαίδευση. Διδάσκουν κληρικοί και λαϊκοί που αμείβονται από το Κράτος. Στην Ιρλανδία υπάρχει το ιδιότυπο καθεστώς στην εκπαίδευση να έχει η Έκκλησία τα πύξυ πολλά σχολεία. Στο Δουβλίνο διαθέτει: 530 δημοτικά, 143 γυμνάσια - λύκεια, 48 τεχνικές σχολές και 10 των μοναχικών ταγμάτων.

• Στα μέσα ενημερώσεως η Έκκλησία, έχει απόλυτη ελευθερία να παρουσιάζει, όποτε θέλει, τα προγράμματα τής.

4. ΓΑΛΛΙΑ: Τα θρησκευτικά δεν περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα των δημοσίων σχολείων. Η Έκκλησία φροντίζει να υπάρχουν αίθουσες κοντά στα σχολεία και οι μαθητές που το θέλουν παρακολουθούν το μάθημα. Τελευταία επετράπη η προαιρετική παρακολούθηση, μέσα στα σχολεία, του μαθήματος τής ήθικης. Τους καθηγητές αυτούς, προτείνει η Έκκλησία και διορίζει το Κράτος.

• Τα μαζικά μέσα, μεταδίδουν εκπομπές θρησκευτικού και εκκλησιαστικού περιεχομένου. Κάθε Κυριακή ή Τηλεόραση επί τρεις ώρες μεταδίδει εκπομπές τής καθολικής, προτεσταντικής και ορθόδοξου (χάρης στις ενέργειες του Μητροπολίτου κ. Μελετίου), Έκκλησίας με τελετικό και διδακτικό περιεχόμενο.

5. ΒΕΛΓΙΟ: Στο Βέλγιο τα σχολεία είναι: Του Υπουργείου, των Δήμων και τα ελεύθερα ιδιωτικά. Από τα ιδιωτικά τα 90% ανήκουν στην Έκκλησία. Σ' αυτά τα θρησκευτικά διδάσκονται όπως η Έκκλησία έχει ορίσει. Στα άλλα, κρατικά και δημοτικά επίσης διδάσκονται υποχρεωτικά 2 - 3 ώρες εβδομαδιαίως, κυρίως όμως με στοιχεία γενικής ήθικης. Οι διάφορες όμολογίες και θρησκείες, προτείνουν τους καθηγητές και το Κράτος τους διορίζει. Και ένας μόνο μαθητής να υπάρχει στην τάξη πιστός, σε μια άγνωστη θρησκεία, το σχολείο είναι υποχρεωμένο να προσλάβει καθηγητή.

• Η Έκκλησία επικοινωνεί με πλήρη άγωση από το ραδιοφωνο και την τηλεόραση με το λαό. Η λειτουργία μεταδίδεται από την τηλεόραση πέντε φορές το χρόνο δόλκλρηη.

6. ΙΤΑΛΙΑ: Τα θρησκευτικά είναι υποχρεωτικό μάθημα στα σχολεία. Τα σχολικά βιβλία, κύρια και βοηθητικά, έλέγγει η Έκκλησία, ή όποια και επιλέγει το διδακτικό προσωπικό.

• Οι εκκλησιαστικές εκπομπές είναι τακτικές. Βεβαίως υπάρχει ο ραδιοφωνικός σταθμός του Βατικανού που έχει κύριο προορισμό του την μετάδοση εκπομπών για το έξωτετικό. Μεταδίδει σε 43 γλώσσες.

7. ΛΟΓΞΕΜΒΟΥΡΓΟ: Το μάθημα των θρησκευτικών, κατηγορητική, όπως ονομάζεται, διδάσκεται υποχρεωτικά στα σχολεία. Με κρατικούς λειτουργούς. Οι γονείς —πύρα πολύ λίγοι— που δηλώνουν πώς δεν θέλουν να διδάσκονται τα παιδιά τους θρησκευτικά, διδάσκονται «γενική ήθική».

8. ΟΛΛΑΝΔΙΑ: Τα θρησκευτικά δεν διδάσκονται στα κρατικά σχολεία. Υπάρχει μόνο το μάθημα τής γενικής ήθικης. Η κατήχηση είναι έξωτετικό υπόθεση τής Έκκλησίας και έξωσχολικά φροντίζει για τη διδασκαλία τής.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἐπὶ τῇ 1600ῃ ἐπετείῳ.

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Δημήτριος, ἐν τῷ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων μηνύματι Αὐτοῦ, ὑπομνησθεὶς, ὅτι κατὰ τὸ Νέον Ἔτος 1981 «ὡς ὅλη ἀδιαίρετος Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καλεῖται νὰ ἐορτάσῃ τὴν χιλιεστὴν ἐξακοσιοστὴν ἐπέτειον τῆς Δευτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας καὶ μεγάλης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἣ ὁποία, παρεκτός τῶν ἄλλων σπουδαίων καὶ οἰκουμενικῆς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν σημασίας ἀποφάνσεών της, διὰ τῶν ἐν αὐτῇ συνελθόντων ἀγίων καὶ θεοφόρων πατέρων, ἐπεκύρωσε τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ Σύνοδον κωροθνήντα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν καὶ συνεπλήρωσε τὸ ὅλον Σύμβολον εἰς τὴν τελικὴν διατύπωσιν, τὴν ἔκτισε παγκοίμως θεολογικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀναγνωρίζομένην ὡς τὴν τοῦ Συμβόλου Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως».

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος 1600ῆ ἐπέτειος τῷ ὄντι «ὀδεῖ εἰς τὴν δημοσημένην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν τὴν μεγάλην εὐκαιρίαν καὶ τὸ μέγα προνόμιον νὰ κηρύξῃ ἐκ νέου ἀδιαίρετως τὸ Πιστεύω τῆς μᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, μάλιστα δὲ νὰ τὸ κηρύξῃ ἐν κοινῇ ὁμολογίᾳ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο».

Ὡς εἶναι προφανές, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ κοινὴ αὕτη ὁμολογία, δεόν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ νὰ ἀπομακρύνουν ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως τὴν ἄστοχον προσθήκην τοῦ «Filioque».

Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ Ε.Ο.Κ.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ἐν τῷ ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς μηνύματι Αὐτοῦ, ἐπεσήμανε ὅπως ἰδιαίτερος τὰ νέα καθήκοντα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, αἴτια

• Ἡ Ἐκκλησία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικοινωνεῖ μέσω ραδιοφώνου καὶ τηλεοράσεως μετὰ τὸ λαόν. Χαρακτηριστικὸ εἶναι πῶς κάθε θράδυ, κλείνει τὸ πρόγραμμα τῆς τηλεοράσεως μετὰ σύντομη ἀνάπτυξιν χωρίου τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ ἕναν ἱερέα καὶ προσευχή.

ΜΕ ΙΣΧΥΡΟ ΧΑΡΤΙ

Ὅπως διαπιστώνει ὁ ἀναγνώστης οἱ Ἐκκλησίες στὴν Εὐρώπη ἔχουν τὴ θέση τους καὶ μποροῦν νὰ παῖξουν μετὰ «ἰσχυρὸ χαρτί» θὰ λέγαμε τὸ ρόλο τους στὴν Κοινότητα. Αὐτὸ τὸ γνωρίζουν οἱ ὑπεύθυνοι καὶ ἔχουν ὄχι μόνον προετοιμασθεῖ ἀλλὰ καὶ ἔχουν μπεῖ στὴν προεργασία τῆς καθολικῆς ἐνότητος, οἰκονομικῆς, πολιτιστικῆς καὶ πνευματικῆς. Οἱ ἐκκλησίες, ὅπως παρατήρησε ἡ ὀρθόδοξη

ἀπορρέουν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ χώρα μας εἰσηλθὲν εἰς τὴν Ε.Ο.Κ. ὡς δέκατον ἰσότιμον μέλος. «Ἡ θύρα τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, —ὡς ἐτίθεισε—, καὶ ἡ συνεργασία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὶς ἄλλες εἰσεδόξες Ἐκκλησίες τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητος δημιουργοῦν προϋποθέσεις γιὰ ἀνταλλαγὰς καὶ κινήσεις ἄλλες, μέσα εἰς τὰ προγράμματα τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἡ Ἐκκλησία μας δὲν θὰ εἶναι οὐδέτερος παρατηρητῆς, ἀλλὰ θὰ ἔχη καθήκον νὰ παρακολουθῇ, νὰ ἐπαγορευθῇ καὶ νὰ ἐλέγξῃ τὴν πορείαν τοῦ Ἐθνους μας σὺς νέες αὐτὲς ἀνακατατάξεις, μετὰ εὐθύνην διὰ τὴν διατήρησιν τῶν παραδοσιακῶν μας ἀξιών καὶ τῶν πολιτιστικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Ὁ ἐθνικὸς μας χαρακτῆρας καὶ ἡ Ὀρθόδοξος ταυτότητά μας ὄχι μόνον θὰ κρατηθοῦν, ἀλλὰ καὶ θὰ προβληθοῦν μετὰ τὴν ἀκοίμητη ἐπίβλεψιν τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸς εἶναι ὁ σοβαρὸς καὶ πρόσθετος λόγος, πὺν πρέπει νὰ εἴμαστε κοντὰ εἰς τὶς κοινοτικὰς διεργασίας. Ὅχι μόνον διὰ νὰ παρακολουθοῦμε καὶ νὰ ἐλέγχουμε, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ προσφέρουμε».

Ἡ στάσις αὕτη εἶναι ἀναγκαία, διότι κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, «ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς καλεῖται μίαν φορὰν ἀκόμη νὰ δώσῃ τὰ φῶτα του εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν καὶ θὰ τὸ κἀνῃ μετὰ ὅλη τὴν ἀρχοντιά του, ὅπως τὸ ἔκανε εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς ζωῆς τῆς ἡπείρου μας καὶ διὰ αὐτὴ τὸ εἶχε ἀνάγκη. Μαζὶ μετὰ τὸν Ἑλληνικὸν Πολιτισμὸν εἰσέρχεται μετὰ ἕναν ἄλλον τρόπον καὶ ἡ Ὀρθοδοξία εἰς τὴν Εὐρώπην».

Ὁρθοτάτη ὑπόδειξις.

Ἐν τῇ δωρεὰν διανεμομένη ἐφημερίδι «Πειραιϊκῆ Ἐκκλησία», ἥτις ἀποτελεῖ ἀξιόπαινον μηνιαίαν ἔκδοσιν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πειραιῶς, παρατίθεται περιγραφή τῆς ἐντυπωσιακῆς συγκεντρώσεως τοῦ πειραιϊκοῦ λαοῦ ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πειραιῶς

ἀποστολή, «ἀναπροσαρμόζουσι τὶς ποιμαντικὰς τους μεθόδους μετὰ τὶς σύγχρονες ἱστορικὰς ἀνάγκας καὶ δεδομένα. Στὴ θετικὴ αὕτη παρουσία τῶν ἐκκλησιῶν, στοὺς τομεις τῆς δημοσίας καὶ κοινωνικῆς ζωῆς συντελεῖ ἀποτελεσματικὰ ἡ θέσις πὺν ἔχουν ἀπέναντι στὴν πολιτικὴν ἐξουσία».

Ἡ ἐπιτροπὴ τέλος, ἀφοῦ ἐξαίρει τὸ γεγονός πῶς γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Ἐκκλησία μας θγαίνει ἀπὸ τὴ μόνωση, ἐκφράζει τὴν εὐχή, γρήγορα νὰ μπεῖ καὶ ἡ ἑλληνικὴ Ὀρθοδοξία στὸ δρόμο τῆς θετικῆς δράσεως, στὸν εὐρωπαϊκὸν χῶρον πὺν σὲ λίγο μπαίνομε ὡς ἰσότιμοι ἐταῖροι. Αὐτὸ, ἀσφαλῶς, εἶναι καὶ ἡ εὐχὴ ὅλων μας.

ΣΠΥΡΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

κ. Καλλίνικος κατήγγειλε τὰς περὶ τῆς τροποποιήσεως τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου προτάσεις τῆς «Ἐπιτροπῆς Γαζή».

Ὡς ὀρθῶς ἐτιμολόγη ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου, ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη ἦτο «σιτὴ σύνθεσὴ τῆς μονομεροῦς. Περιλάμβανε μονάχα νομικούς. Ἡ οἰκογένεια ὅμως δὲν ἔχει μόνο νομικὴ ὑπόσταση. Ἐχει ἐπίσης ἠθικὰς, πνευματικὰς καὶ κοινωνικὰς διαστάσεις. Καὶ σιτὴν οὐσία τῆς εἶναι θεομὸς ἱερός, βασισμένος σὺς ὀρθόδοξες παραδόσεις τοῦ ἀμιγῶς ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ ὀριοθετοῦσα νέα σχετικὴ Ἐπιτροπὴ θὰ διευρυνθῆ συμφῶνως πρὸς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ ἀγίου Πειραιῶς, καθ' ἣν θὰ ἐπορεύετο σιτὴν Ἐπιτροπὴ νὰ ὑπῆρχαν ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας, πὺ εἶναι ἡ περισσύτερο ἀρμοδιὰ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς οἰκογενείας, ὅπως καὶ ἐκπρόσωποι εἰδικότητων (κοινωνιολόγοι, παιδαγωγοί, κοινωνικοὶ λειτουργοὶ κ.ἄ.).

Ἐγκατάστασις Πρυτανικῶν Ἀρχῶν

Τὴν 5ην Δεκεμβρίου 1980 ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεὶμ παρέσθη εἰς τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν ἐπίσημον ἐγκατάστασιν τῶν νέων Πρυτανικῶν Ἀρχῶν. Κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην, ἥτις ἐγένετο ἐν τῇ Μεγάλῃ Αἰθούσῃ Τελετῶν τοῦ ἀρχαιότερου Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς χώρας, ὁ νέος Πρύτανης κ. Εὐάγγελος Δ. Θεοδώρου, μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τῶν πανεπιστημιακῶν διασῆμων ὑπὸ τοῦ Προπρυτάνεως κ. Φ. Μήτση, ἐξεφώνησε τὸν καθιερωμένον πρυτανικὸν λόγον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀνεπιτύχθη τὸ θέμα «Τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως».

Ἐπιφυλασόμενοι, ὅπως ἀποσπάσματα τοῦ λόγου τοῦτου καταστήσωμεν γνωστὰ λίαν προσεχῶς εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, εὐχόμεθα πᾶσαν θείαν ἀρωγὴν καὶ δύναμιν εἰς τὸν κ. Πρύτανην, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἠγαγάνει Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ συνεργάτης τοῦ Περιδικτοῦ «Ἐκκλησία» ἀπὸ τριακονταετίας καὶ πλέον, ἐπὶ πλέον δὲ διακρίνεται διὰ τὰς καθ' ὅλον ὑπηρεσίας του πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν (ὡς ἱεροκήρυξ, ὡς κατηχητὴς, ὡς ἐκπαιδευτὴς τῶν κατηχητῶν, ὡς εἰσηγητὴς τοῦ θεομῶ τῶν διακονιστῶν, ὡς διαδίδων τὴν ἰδέαν τῆς λειτουργικῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς, ὡς διατελέσας Γεν. Διευθυντὴς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας κ.λπ.).

Ὅρθαι διαπιστώσεις.

Ὁ διακεκριμένος Σύμβουλος Ἐπικρατείας κ. Ἀναστάσιος Μαρίνος ἐν τῇ περὶ τοῦ μαθήματος τῶν Θεολογικῶν διαλέξει του, τὴν ὁποῖαν ἐμνημονεύσαμεν ἐν προηγουμένῳ φύλλῳ τῆς «Ἐκκλησίας», ἀναφερόμενος εἰς τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ συγ-

χρόνῳ κοινωνίᾳ, ἐτόνισεν, ὅτι εἶναι ἀσπύριτος «ἡ ἀποψη, ὅτι σήμερον ἡ Ἐκκλησία εἶναι κατὰ τὸ ξεπερασμένο καὶ πέρα ἀπὸ αὐτὸ κατὰ τὸ ἐπικίνδυνον γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, γιὰτὶ εἶναι «τὸ ὄπισθον τοῦ λαοῦ».

Πρὸς τὴν μαρξιστικὴν ταύτην ἀντίληψιν, ὡς ἐτόνισεν, «θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἀντιταχθῆ, ὅτι αὕτη ἡ ἴδια ὡς ἀποψη εἶναι ξεπερασμένη σιτὸς σύγχρονους καιροῦς, ἔγινε πλέον ντεμοντέ, γιὰτὶ τὴν πιά ἀρχισε μιὰ νέα ἐποχὴ μὲ καινούργιες ἀντιλήψεις καὶ νέα μηνύματα, μηνύματα μοντέρνα καὶ ζωντανά, ὅπως αὐτὸ πὺ μᾶς ἤρθε λίγο καιρὸ πρὶν ἀπὸ τὴν Πολωνία, ὅπου χιλιάδες ἐργάτες, ὀλόκληρη ἡ ἐργασιὰ ξεσηκώθηκε καὶ ζήτησε ἀπὸ τὴν κομμουνιστικὴν κωδερνση ὄχι μόνο ψωμὶ καὶ ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ἄλλο: Ζήτησε νὰ μεταδίδεται ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο καὶ ἐκδοκῆται σὶὰ σχολεῖα τὸ μάθημα τῶν Ἐκκλησιολογικῶν. Καὶ γιὰ τὸν δόμοιορο καὶ ταλαπρωρημένο πολωνικὸ λαὸ αὐτὸ τὸ μῆνυμα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ «ἡ ἀγῆ, ἡ ἀγῆ πὺν γλυκοχαράζει σιτὴν ἀκρη μᾶς μακροῦς νύχτας».

Αἱ ὀρθαὶ διαπιστώσεις αὐταὶ τοῦ κ. Συμβούλου γεννοῦν τὴν ἐλπίδα, ὅτι ταχέως θὰ παρουσιασθοῦν παρόμοιαι ἐξελίξεις ἐν πάσαις ταῖς κομμουνιστικαῖς χώραις, ἐν ταῖς ὁποῖαις παραιτηρεῖται ὀλονὲν καὶ μεγαλυτέρα ἀναξωπύρωσις τῆς θεολογικῆς ζωῆς.

Ἡ κρίσις τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου.

Ἡ Γενικὴ Γραμματεὺς τῆς «Ἑλληνικῆς Λέσχης τοῦ Βιβλίου», ἀναφερομένη εἰς τὴν μασίζουσαν τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον κρίσιν, περιγράφει εἰδονόπως καὶ ὀρθῶς ἐν καθημερινῇ ἐφημερίδι τὰ συμπτώματα ταύτης. «Πλεῖστα ἀπὸ τὰ βιβλία, πὺν προσφέρονται σιτὸν λαὸ εἶναι, —ὡς λέγει—, μέτρια ἢ ἀκαταλαβίστικα, ἀγγῶδη καὶ πολυλογάδικα, κοινότοπα καὶ ρηγά, «κοιλιτοροιάρικα» καὶ ἀποθητικὰ. Ἐμπνέουσι σιτὸν ἀναγνώστη τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ ὄχι τὸν ἀγῶνα, τὴν παρὰ τὴν ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐνὸς νοήματος καὶ μιᾶς ἀποστολῆς σιτὴ ζωὴ του. Τέτοια βιβλία, πὺν γίνονται μὸδα καὶ διαβάζονται, δροῦν καταλυτικὰ γιὰ τὸν ἀνθρώπο - ἀναγνώστη. Ἐνισχύουσι τὴν ἠθικὴν σύγχυση, πὺν ὑπάρχει, καταλύουσι χωρὶς νὰ δημιουργοῦν, ποδυναμώνουσι τὴν ὁποῖα ψυχικὴ ἐλπίδα καὶ πνευματικὴ πίστη».

Διὰ νὰ καταπολεμηθῆ ἡ κρίσις αὕτη καὶ διὰ νὰ ἀνατεῖλουσι εἰς τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον καλύτεροι ἡμέραι, δέον οἱ Ἑλληνας συγγραφεῖς νὰ ἐννοήσουσι, ὅτι ἔχουσι ἐποχρῶσιν νὰ προσφέρουσι εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἀφ' ἐνὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ὑγιὰ κοσμοθεωριακὴν καὶ βιοθεωριακὴν προσανατολισμόν, ἀφ' ἐτέρου τὴν πηγὴν τῆς πνευματικῆς δυνάμεως καὶ τρίτον πινχὰς τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς ἀνατάσεως καὶ ψυχαγωγίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

'Ιερὰ Μητρόπολις Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς

Στις 11, 12 καὶ 13 Νοεμβρίου πραγματοποιήθηκε στὴν καινούργια Αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου τῆς 'Ιερᾶς Μητροπόλεως στὸ 'Ιερὸ Προσκύνημα 'Αναστάσεως Χριστοῦ Σπάτων τὸ ΣΤ' κατὰ σειρὰν ἐτήσιο Συνέδριο τοῦ 'Ιεροῦ Κλήρου τῆς Μητροπόλεως. Παρέστησαν οἱ 'Ιεροκήρυκες καὶ ὅλοι οἱ 'Εφημέριοι.

Τὴν α' ἡμέρα ἐφάλη ὁ 'Ορθρος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐτελέσθη 'Αρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία στὸν 'Ιερὸ Ναὸ τοῦ Προσκυνηματος ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη κ. 'Αγαθόνικο, συμπαραστατούμενο ἀπὸ πολλοὺς ἱερεῖς.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας ἔγινε ἡ ἐπίσημη ἐναρξὴ τοῦ Συνεδρίου. 'Ο Σεβασμιώτατος ἐτέλεσε 'Αγιασμό στὴν Αἴθουσα καὶ ἀνέπεμψε Δέση ὑπὲρ εὐδωσέως τῶν ἐργασιῶν. Παρέστησαν ὁ Νομάρχης τοῦ 'Ανατολικοῦ Διαμερισματος 'Αττικῆς, ὁ Γενικὸς 'Επιθεωρητὴς Μέσης 'Εκπαιδεύσεως καὶ ὁ Διοικητὴς τῆς 'Αστυνομίας Σπάτων. Στὴν ἀρχὴ ὁ Σεβασμιώτατος ἀπηύθυνε χαιρετισμὸ, ὠμίλησε γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς συγκλήσεως τῶν Συνεδρίων αὐτῶν, εὐχαρίστησε τοὺς ἐκπροσώπους τῶν 'Αρχῶν γιὰ τὴν παρουσία τους, ἐτόνισε τὴν πρόθυμη πάντοτε συμπαράστασί τους στὴν 'Ιερὰ Μητρόπολι ὡς αἰεὶ ἐξητήθη, καὶ ἔδωκε σ' αὐτοὺς τὸν λόγο. Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν 'Αρχῶν μὲ πολλὸ σεβασμὸ ἀπηύθυναν χαιρετισμὸ στὸ Συνέδριο, ἐβεβαίωσαν τὴν προθυμία τους σὲ ὅ,τι ἤθελε ζητηθῆ ἀπὸ τὴν 'Εκκλησία, καὶ ἀπεχώρησαν.

Εἰσηγητὴς τὴν α' ἡμέρα ἦταν ὁ Πανοσιολ. 'Αρχιμ. Νικηφόρος Πασσάς, 'Εφημέριος καὶ Καθηγητὴς, μὲ θέμα: «'Η ἀθεία στὸ σύγχρονο κόσμος». Εἰσηγητὴς τὴν β' ἡμέρα ἦταν ὁ Πανοσιολ. 'Αρχιμ. 'Ιάκωβος Πανούσης, 'Ιεροκήρυξ μὲ θέμα «'Ο 'Ιερεὺς ὡς ἐξομολόγος» καὶ τὴν γ' ἡμέρα ὁ Πανοσιολ. 'Αρχιμ. Μελέτιος Ράντος, 'Εφημέριος μὲ θέμα «'Ο 'Ιερεὺς καὶ τὸ ποιμαντορικὸν ἔργον αὐτοῦ».

Μὲ πληρότητα οἱ Εἰσηγηταὶ ἀνέπτυξαν τὰ θέματά τους. 'Επακολουθοῦσαν κρίσεις καὶ συζητήσεις καὶ ἐξήγγοντο συμπεράσματα καὶ πορίσματα, σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο τῆς 'Εκκλησίας καὶ τῶν Λειτουργῶν τῆς, τῶν ὁποίων τονίσθηκε ἡ τεραστία εὐθύνη γιὰ τὴν διαφύλαξι τῶν ἐμπιστευμένων σὲ αὐτοὺς ψυχῶν.

Τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ Συνεδρίου ἐτελέσθη ὑποδειγματικὴ Θεία Λειτουργία, προεξάρχοντος τοῦ 'Ιεροκήρυκος 'Αρχιμ. 'Αδαμαντίου 'Αποστολοπούλου καὶ συλλειτουργούντων 'Ιερέων καὶ Διακόνων.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας ὁ 'Ιερεὺς Κληρὸς συνήλθε στὴν τελευταία του συνεδρία. 'Ο Σεβ. Μητροπολίτης προσέβη σὲ ἀνακεφαλαίωσι τῶν λεχθέντων ὑπὸ τῶν εἰσηγητῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν πορισμάτων καὶ ἀπηύθυνε συμβουλὰς καὶ ὑποθήκας πρὸς τοὺς Αἰδουσιμωτάτους 'Εφημερίους. 'Ετόνισε ἰδιαιτέρως τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς πλήρους ἀφοσιώσεως ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ στὸ ποιμαντορικὸ ἔργο τους, μὲ σκοπὸ τὴν προφύλαξι καὶ καθοδήγησι τοῦ χριστευομένου πληρώματος.

'Ιερὰ Μητρόπολις Ν. 'Ιωνίας καὶ Φιλαδελφείας

'Ο Σεβ. Μητροπολίτης κ. Τιμόθεος ἐτέλεσε Μνημόσυνον τῶν ἀειμνήστων Κιτιόρων, Εὐεργετῶν καὶ Δωρητῶν α) τοῦ 'Ι. Ναοῦ 'Αγίων Κωνσταντίνου καὶ 'Ελένης Ν. 'Ιωνίας, τῇ 16ῃ Νοεμβρίου, καὶ β) τοῦ 'Ι. Ναοῦ 'Αγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ Ν. Φιλαδελφείας, τῇ 23ῃ τοῦ ἰδίου μηνός.

—Τῇ 23ῃ Νοεμβρίου ἐτέλεσε τὸν 'Αγιασμόν ἐπὶ τοῖς 'Εγκαινίοις τῆς Βιβλιοθήκης καὶ 'Αναγνωστηρίου τῆς ἐν Ν. 'Ιωνίᾳ «'Ενώσεως Σπάτης Μ. 'Ασίας».

—'Ο Σεβ. κ. Τιμόθεος ἐπανάρχισεν ἀπὸ τοῦ μηνός Νοεμβρίου τὰς τακτικὰς καθ' ἐκάστην Κυριακὴν ἐσπερινὰς ὁμιλίας αὐτοῦ πρὸς τὰ Μέλη τῶν Χριστιανικῶν 'Ομίλων Νέων, Νεανίδων καὶ Κυριῶν τῆς 'Ι. Μητροπόλεως.

—Τῇ 8ῃ Νοεμβρίου ἐτελέσθησαν τὰ Θυρανοίξια τοῦ 'Ι. Ναοῦ 'Αγίας Φιλοθέης, Παρεκκλησίου τοῦ ἐν Καλογραίῃ Ν. 'Ιωνίας 'Εκκλησιῶν 'Ορφανοτροφείου Θηλέων τῆς 'Ι. Μητροπόλεως Ν. 'Ιωνίας.

—'Ωσαύτως τῇ 16ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός ἐτελέσθησαν τὰ Θυρανοίξια τοῦ 'Ι. Ναοῦ 'Αγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, Παρεκκλησίου τοῦ 'Ι. 'Ενοριακοῦ Ναοῦ 'Αγίων Κωνσταντίνου καὶ 'Ελένης Ν. 'Ιωνίας.

'Ιερὰ Μητρόπολις Νικαίας

«'Εβδομάδα 'Εργαζομένων» ὀργάνωσε τὸν περασμένο Δεκέμβριο ἡ 'Ι. Μητρόπολις Νικαίας μὲ σειρὰ ἐνημερωτικῶν, πνευματικῶν καὶ ψυχαγωγικῶν ἐκδηλώσεων. 'Ἡδὴ ἐδῶ καὶ χρόνια ἡ 'Ι. Μητρόπολις μὲ τὴν «'Εργατικὴ Διακονία» τῆς καὶ τὸ «Γραφεῖο 'Εξυπηρετήσεως 'Εργαζομένων», ποὺ διατηρεῖ, καταβάλλει συστηματικὰ προσπάθειες γιὰ τὴν συμπαράστασι τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου τῆς περιφέρειας τῆς, ποὺ κατοικεῖται κυρίως ἀπὸ ἐργάτες καὶ ἄλλους ἐργαζομένους.

'Η 'Εβδομάδα ἀρχισε μὲ ἀρχιερατικὴ θεία λειτουργία στὸν 'Ι. Ναὸ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου Νικαίας, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἔκανε κήρυγμα ὁ ὑπεύθυνος τῆς «'Εργατικῆς Διακονίας» τῆς 'Ι. Μητροπόλεως Πρωτ. π. Γεώργιος Μεταλληνὸς γιὰ τὸν ἐργάτη καὶ τὴ σημασία του γιὰ τὴν 'Εκκλησία καὶ τὴν Κοινωνία.

Σὲ κινηματοθέατρο τοῦ Αἰγάλεω, ἐξ ἄλλου, ἔγινε ἐορταστικὴ ἐκδήλωσι μὲ τραγοῦδια ἀπὸ τὴ Γυναικεία Χορωδία Θερησκευτικῆς Μουσικῆς καὶ παράστασι τοῦ χορευτικοῦ συγκροτήματος τοῦ Δήμου Νικαίας. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκδηλώσεως ἀπηύθυνε χαιρετισμὸ ὁ Σεβ. Ποιμενάρχης κ. Γεώργιος καὶ μίλησε ὁ δικηγόρος κ. Δημ. Κυρίτσης εἰδικὸς στὰ ἐργατικὰ θέματα.

Σὲ ὅλους τοὺς 'Ι. Ναοὺς τῆς περιοχῆς μοιράσθησαν εἰδικὰ ἔντυπα γιὰ τὰ δικαιώματα τῶν ἐργαζομένων ποὺ στρατεύονται καὶ τὰ ἐπιδόματα τῶν τέκνων τῶν ἐργαζομένων, καθὼς καὶ τὸ τευχίδιο τοῦ ΙΚΑ «'Οδηγὸς τοῦ ἀσφαλισμένου».

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ - ΒΙΒΛΟΣ. Παλαιά και Καινή Διαθήκη. Ἐρμηνευτική ἀπόδοση Ἰωάννου Θ. Κολλιτσάρου. Ἐκδόσεις Κ. Κοιμσογδοπούρας, Χαριλάου Τρικούπη 5.

1. Μὲ θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφάνειαν πού αἰσθάνομαι ὡς Ἕλληγ διὰ τὰ ἐπιτεύγματα καλλιθετικῆς τυπογραφικῆς τέχνης περιεργάζομαι φύλλον πρὸς φύλλον καὶ σελίδα πρὸς σελίδα τὰ τεύχη τῆς ἐκδόσεως «Ἀγία Γραφή - Βίβλος». Τὸ σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπευλόγησεν τὸ ἔργον καὶ συνεχάρη τοὺς ἐκδότας «διὰ τὴν εὐσεβῆ προαίρεσιν καὶ διαθέσιν, ὅπως συντελέσουν διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἀληθειῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς», μάλιστα διὰ τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τοῦ ἱεροῦ κειμένου διὰ θαυμασίων πολυχρόμων εἰκόνων ἐκ τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης καὶ ἐκ τῆς Πρωίμου ἐν τῇ Δύσει Ἀναγεννήσεως.

2. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐκεῖνος πού θὰ λάβῃ εἰς τὰς χεῖράς του τὸ μοναδικῆς καλλιτεχνικῆς τελειότητος ἔργον, θὰ σπεύσῃ νὰ ἐγγραφῇ συνδρομητῆς, διότι τοῦτο θὰ ἀποτελέσῃ μίαν συνεχῆ ὑπόμνησιν τῆς ὑπεραξίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον, μὲ τὴν ἀρίστην καλλιτεχνικὴν ἐμφάνισιν τῶν εἰκόνων, θὰ παρωθῇ τὸν κάτοχον τοῦ ἔργου νὰ μελετᾷ καθ' ἑκάστην τοῦτο καὶ νὰ διδάσκηται τὰς θείας καὶ ἀποκαλυπτικὰς διδασκαλίας τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Διὰ τοῦ μοναδικῆς καλλιτεχνικῆς ὑπαιότητος ἐκάστης σελίδος ἔργου τίθενται αὐτομάτως εἰς κίνησιν ὅλοι αἱ αἰσθήσεις τοῦ ἀναγνώστου, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ καρποῦται οὗτος πάσης μορφῆς συναίσθηματὰ ἱκανοποιήσεως, εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιᾶσεως. Οὕτω πως καὶ τὸ ἱερὸν κείμενον ἀποβαίνει εὐχερῶς κτῆμά του, καθοδηγοῦν αὐτὸν εἰς ὅλον τὸν βίον του.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἀκαδημαϊκὸς

Ἰωάν. Θ. Παναγοπούλου, Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον (Μελέται, ἄρθρα, γνωμοδοτήσεις, σχόλια ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομολογίας). Ἀθήνα: 1980, σελ. 912.

Ὁ ἐλλόγιμος συγγραφεὺς τοῦ ὀγκώδους τούτου τόμου, γνωστὸς καὶ ἔξ ἄλλων αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν συγγραφῶν νομοκανονικῆς φύσεως, εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων, ὅτι προέβη εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ πολυτίμου τούτου βιβλίου. Ἡ ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ συλλογὴ καὶ ἔκθεσις πάντων τῶν κατὰ καιροὺς δημοσιευθέντων μελετῶν, ἄρθρων καὶ γνωμοδοτήσεων ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιαστικῆς φύσεως, συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ γνωσθῇ εὐρύτερον τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστήμης τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, ἀλλ' ἐν ταύτῃ κατανοηθῇ ἡ ὅλη θέσις καὶ σημασία τούτου ἐν τῇ Νομικῇ ἐπιστήμῃ, δεδομένου ὅτι, ὅτι οὐχὶ ὑπὸ πάντων τῶν περὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἐνασχολουμένων στρέφεται τὸ διαφέρον περὶ τὰ νομοκανονικὰ θέματα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου τὰ ἐν τῷ εἰρημένῳ τόμῳ διαλαμβανόμενα περισπούδαστα πονήματα, διαφωτίζουν: λίαν ἐπαρκῶς τοὺς παρ' ἡμῖν θεολόγους καὶ κληρικούς, οὕτως ὥστε ν' ἀποφαίνονται ἐκάστοτε θάσει τῶν παραδειγματικῶν ἀρχῶν τῆς ἀνωμότητος ἡμῶν πίστεως καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων θεσπισθέντων Ἱερῶν Κανόνων. Τοῦτο δὲ λέγομεν, ἐπειδὴ οὐχὶ πάντοτε λαμβάνεται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις μετ' ἐκπροσώπων τῆς Πολιτείας ἢ ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ θέσιν κατέχει ἡ Ἀγιωτάτη ἡμῶν Ἐκκλησία καὶ οἶους Αὐτῇ ἐπιδιώκει σκοπούς. Ἡ σθεναρὰ ὑπεράσπισις τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας προφυλάσσει Αὐτὴν ἀπὸ πάσης αὐθαίρετου ἐπεμβάσεως τῶν ἐκπροσώπων τῆς Πολιτείας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ταύτης πολιτεύμα.

Εὐκταῖον θὰ ἦτο, ἐὰν ἐπετυγχάνετο καὶ παρ' ἡμῖν ἡ κωδικοποίησις τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὡς ἔγραφεν ἄλλοτε καὶ ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος¹. Τυχὸν κατάργησις ἢ τροποποίησις τούτων ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ γίνῃ, εἰ μὴ μόνον διὰ τῆς ἐκδοσῆς αὐτοῦ ἀρχῆς, δηλονότι Οἰκουμενικῆς Συόδου καὶ συνεπῶς τὰ ὑπὸ τινῶν κατὰ καιροὺς διατεινόμενα, ὡς πρὸς τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, εἶναι ὅπως ἀντίθετα πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς θέσεις τοῦ ἐν τῷ θεοσυστάτῳ ὀργανισμῷ τῆς Ἐκκλησίας ἰσχύοντος πολιτεύματος.

Οὕτως ἡ μὲν Πολιτεία δρῶσα ἐντὸς τῶν νομίμων αὐτῆς πλαισίων, οὐδὲν ἄναμιγγύεται εἰς τὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἐκκλησίας πολιτεύματος, ἢ δὲ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία, διατηροῦσα τὴν συνοχὴν αὐτῆς ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐποχῆσις Ἐκκλησιαστικῆς, προφυλάσσει κατὰ τὸν πλέον ἐφικτὸν τρόπον τὸν θεοσυστατὸν ταύτης ὀργανισμὸν ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως.

Διὰ ταῦτα φρονοῦμεν, ὅτι αἱ περισπούδασται μελέται καὶ λοιπαὶ νομοκανονικαὶ ἐργασίαι αἱ περιλαμβανόμενα ἐν τῷ ἐκδοθέντι τούτῳ τόμῳ τοῦ κ. Ἰ. Παναγοπούλου, προσφέρουσι πολὺτιμον ὄλεον εἰς τοὺς τυχὸν δουλομένους, ὅπως ἐνδιατρίψωσιν ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν. Πρὸς τοῦτοις ἡ διακρίνουσα ταύτας σαφήνεια, μεθοδικότης, τὸ εὐσύννοπον καὶ ἡ χάρις, καθιστῶσι τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου τούτου λίαν καταληπτὰ τοῖς ἀναγνώσταις. Ὑπὲρ πάν δὲ ἄλλο ἡ ἄκρα θεοσέβεια τοῦ Συγγραφέως, ἡ τιμὴ καὶ ὁ σεβασμὸς αὐτοῦ πρὸς τὴν ποιμαίνουσαν Ἐκκλησίαν, ὑπερεξείρισον τὴν ἀξίαν καὶ ὠφελιμότητα τοῦ συγγράμματός τούτου.

ΤΙΤΟΣ ΜΑΤΘΑΙΑΚΗΣ

Μητροπολίτης πρώην Παραμυθίας, Φιλιατῶν
καὶ Γηρομερίου

1. Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος. Ἡ κωδικοποίησις τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν ἐναίσιμοις Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Ἀθήνα: 1931, σελ. 24 - 27.

Στήθεν Ράνσιμαν (Runciman): «Η Μεγάλη Ἑκκλησία ἐν αἰχμαλωσία». Μετάφρασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Τόμοι Α' καὶ Β', Σχ. 16ον. Σελ. 744 (335+409). Ἐκδόσεις λίαν ἐπιμελημένη ἐπὶ ἀρίστου χάρτου διὰ τυπογραφικῶν στοιχείων τῶν 12 στυγμῶν, κοσμουμένη διὰ σπανίων εἰκόνων ἐκ χαλκογραφικῶν καὶ ἄλλων παλαιῶν εἰκόνων, ἔργων ὀνομαστῶν καλλιτεχνῶν διαφόρων ἐποχῶν. Ἐκδόσεις Μπεργάδη, Ἀθήναι 1979.

Προτὸν προβῶμεν εἰς τὴν διατύπωσιν κρίσεων διὰ τὴν ὡς ἄνω ἐκδοσιν, θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ σημειώσωμεν ἐλίγα τινὰ διὰ τὸν συγγραφέα. Ὁ Στήθεν Ράνσιμαν, κορυφαῖος Ἀγγλὸς Βυζαντινολόγος, ἐγεννήθη τὸ 1903 καὶ ἐσπούδασε εἰς τὰ Κολλέγια Ἦτον καὶ Τρίνιτυ καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Καϊμπριτζ. Τὸ 1940 διετέλεσεν ἀκόλουθος ἐπὶ τοῦ Τύπου ἐν Σόφια καὶ τὸ 1941 εἰς τὴν ἐν Καίρω Βρετανικὴν Πρεσβείαν. Ἀπὸ τοῦ 1942 μέχρι τοῦ 1945 ἐδίδασκεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Κωνσταντινουπόλεως Βυζαντινὴν Ἱστορίαν καὶ τέχνην. Τὸ 1945 μέχρι τοῦ 1947 ἦτο ἀντιπρόσωπος τοῦ Βρετανικοῦ Συμβουλίου ἐνταῦθα. Ἀργότερον (1953) ἦλθεν, ὡς ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τῆς Βρετανικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ συνελθόν Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον. Τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης ἀνηγόρευσε τοῦτον ἐπίτιμον Διδάκτορα (1956). Συνέγραψε δεκάδας λίαν ἀξιολόγους ἔργων, ἱστορικοῦ περιεχομένου, ἐκ τῆς ἱστορίας κυρίως τοῦ Βυζαντίου, εἰς Ἀγγλικὴν καὶ Γαλλικὴν γλῶσσαν, τινὰ τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Γερμανικὴν καὶ ἄλλας γλώσσας.

Τῆς παρουσίας ἐκδόσεως (μεταφράσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν), ἣτις ἀποτελεῖ ἐκδοτικὸν ἄθλον τῶν ἐκδόσεων ΜΠΕΡΓΑΔΗ, προηγεῖται κατατοπιστικὸν σημείωμα, περιλαμβάνον τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ συγγραφέως, τὰ περὶ τῆς ταυτίσεως τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους μας, περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγωνιζομένου Ἑλληνορθόδοξου Ἔθνους καὶ πρὸ τῆς Ἀλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, σπουδαία νοκοιμήντα (ἐπιστολὴ σκλάβου πρὸς τὴν γυναῖκα του, φερμάνι γιὰ τὸ παιδομάζωμα, σκηνὴς ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα, βραχίον τοῦ Ἱερολοχίτη, διὰ τὴν Τουρκικὴν παλίσροισαν, ἦτοι χρονολογικὴν κατάληψιν τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου καὶ χρονολογικὴν προετοιμασίαν τῆς ἀλώσεως, τὴν δρᾶσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τοῦ 1830 - 1923, χρονολογικὸς πίνακας τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1453 ἕως 1821).

Ἀπὸ τὸν πρόλογον τοῦ συγγραφέως (Ὀκτώβριος 1967) σημειῶνω μίαν περικοπήν: «Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπέζησε γαλουχημένος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπαφῶν ποτὲ νὰ ἐλπίζουσι καὶ νὰ κάνουν σχέδια γιὰ τὴν ἡμέραν ποὺ θὰ ἀναχτοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν τους», ἐκ τῆς ὁποίας καταφαίνεται τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ ἀξία τοῦ ὅλου ἔργου, διότι ὁ Ράνσιμαν δὲν εἶναι Ἕλληνας οὔτε Ὀρθόδοξος, εἶναι ἱστορικός καὶ Βυζαντινολόγος καὶ προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἀντικειμενικός, καθὼς ἀρμόζει εἰς ἓνα ἀληθῆ ἐπιστήμονα ἐρευνητὴν, ἐπομένως ἡ ἀνωτέρω περικοπὴ καὶ παρόμοιαι, ποὺ ἄφθονοι εὐρίσκονται εἰς τὸ μνημειώδες ἔργον του δὲν

εἶναι συναισθηματικὸς φιλελληνισμὸς, ἀλλὰ ἀντικειμενικὸν πόρισμα διαπρεποῦς ἐρευνητοῦ τῆς ἱστορίας.

Σκοπὸς τῆς ἀξιολόγου μετὰ χεῖρας μελέτης εἶναι —κατὰ τὸν Ράνσιμαν— νὰ ἀξιολογήσῃ τὰς συνεπείας τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ θρησκευτικὴν ζωὴν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τοῦ ὁ σ. δίδει κατ' ἀρχὴν μίαν εἰκόνα τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς, διὰ νὰ ἐκτιμηθῶν, ἐν συνεχείᾳ, ὀρθῶς, τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταλήψεως καὶ μακροχρονίου δουλείας (περιεχόμενον τοῦ Α' μέρους). Εἰς τὸ δεύτερον μέρος «Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων» περιλαμβάνεται ἡ νέα μορφή τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος τῶν ἀπίστων, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἐκπαίδευσις κ.λπ.

Τέλος εἰς τὸν ἐπιλογὸν τοῦ διακηρύσσει ὅτι: «Ἡ Ὀρθοδοξία ὑπῆρξε ἐκείνη ποὺ διέσωσε τὸν Ἑλληνισμὸν μὲς ἀπ' τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας. Ἀλλὰ χωρὶς τὴν ἠθικὴ δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ αὐτὴ ἡ Ὀρθοδοξία πιθανὸν νὰ εἶχε φθαρεῖ...».

Τὸ ὅλον ἔργον χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν θαυτάτον σεβασμὸν τοῦ Ράνσιμαν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ὁ Ράνσιμαν βλέπει ἀκόμη μὲ πολὺ καθαρὸν βλέμμα τὴν συμπεριφορὰν τῶν Λατίνων ἐναντὶ τῶν Ὀρθόδοξων καὶ πιστεύει πῶς ἡ Ρώμη συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου.

Βεβαίως ὅταν ἀσχολῆται μὲ τὰ δογματικὰ ζητήματα ἄλλοτε εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ κάποτε περιπίπτει εἰς ἀνακριθείας, διότι ἀκριβῶς δὲν εἶναι θεολόγος. Κατὰ τὰ ἄλλα βλέπει ὀρθῶς καὶ ἀντικειμενικῶς καὶ ἐρευνᾷ ἀνεπηρέαστος, δι' ὃ καὶ τὸ ἔργον του ἀποτελεῖ σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν Βυζαντινὴν καὶ τὴν καθόλου Ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Ν. Παπαρρόδου ἐξαιρετικὴ. Ἡ ὅλη ἐμφάνισις τοῦ βιβλίου θαυμασίη. Αἱ ἄφθονοι καὶ λίαν ὀρθοὶ σημειώσεις, ἡ ἐπιλογὴ τῶν εἰκόνων, οἱ λεζάντες καὶ ἰδίως τὰ πρὸ τοῦ κυρίου ἔργου (σελ. 11-80) ποὺ ἀνήκουσι εἰς τὸν ἐκδότην κ. Μ. Μπεργαδὴ καθιστοῦν τὴν ἐκδοσιν ἀρτὶ α. γ. Τέλος ἡ πλουσία βιβλιογραφία (ἐπιλογὴ πηγῶν, πρωτότυποι πηγαί, σύγχρονα ἔργα) εἰς τὸ τέλος ἐκάστου τόμου, ὁ χρονολογικὸς πίναξ τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως (1453 - 1821) καθὼς καὶ τὸ εὐρετήριον ὀνομάτων, μαρτυροῦν ὅχι μόνον τὴν ἀριότητα τῆς ἐκδόσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν κόπον καὶ τὸν μόχθον καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ ἐκλεκτοῦ ἐκδότου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀξίζουσι εὐχαριστίαι καὶ θερμὰ συγχαρητήρια διὰ τὴν σημαντικὴν προσφορὰν του εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πατρίδα, πρὸς τὰς ὁποίας τρέφει θερμὴν ἀγάπην, θαυτάτον σεβασμὸν καὶ ὑποχρέωσιν νὰ συμβάλῃ εἰς τὸ μεγαλεῖον των.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΗΓ. ΤΙΜΑΓΕΝΗΣ

Ἐπίτ. Γεν. Ἐπιθεωρητῆς Μ. Ε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ίερά Μητρόπολις Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως

Έχοντες ύπ' όψει τās διατάξεις τών άρθρων 33 και 34 τού ύπ' άριθ. 2)1969 Κανονισμού τής Ίερας Συνόδου τής Έκκλησίας τής Ελλάδος «Περί Ί. Ναών, Ένοριών και Έφημεριών», προσκαλούμεν τούς έχοντας τά ύπό τών Ί. Κανόνων και τών Νόμων προβλεπόμενα προσόντα και βουλομένους νά καταλάβωσι τήν κενήν εφημεριακήν θέσιν έν τώ Ίερώ Ναώ Αγίου Στεφάνου Έξοχής Θεσ)νίκης, όπως ύποβάλουν τά δικαιολογητικά των έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης έν τώ Περιοδικώ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.

Έν Νεαπόλει τή 18η Νοεμβρίου 1980

† Ό Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Διόρθωσις ήμαρτημένων: Είς τó ύπ' άρ. 23 - 24)1 - 15 Δεκεμβρίου 1980 τεύχος τής «Έκκλησίας», σελ. 471, είς τήν από 20.11.1980 προκήρυξιν τής Ί. Μητροπόλεως πρós πλήρωσιν κενής εφημεριακής θέσεως, αντί τού Ί. Ναού τού Δήμου Σ υ κ ε ώ ν ετέθη εκ παραδρομής Σ υ ν έ ω ν.

Ίερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης

Έχοντες ύπ' όψει τās διατάξεις τών άρθρων 33 και 34 τού ύπ' άριθ. 2)1969 Κανονισμού τής Ίερας Συνόδου τής Έκκλησίας τής Ελλάδος «Περί Ίερών Ναών, Ένοριών και Έφημεριών», καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τά κανονικά και νόμιμα προσόντα, ίνα καταλάβωσι τήν κενήν οργανικήν θέσιν τού τακτικού εφημερίου τού Ίερού Μητροπολιτικού Ναού Αγίου Γρηγορίου Παλαμά τής καθ' ήμάς Ίερας Μητροπόλεως, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης είς τó περιοδικόν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ύποβάλωσιν ήμίν σχετικήν αίτησιν μετά τών απαιτουμένων δικαιολογητικών, ίνα προδώμεν είς τήν ανάκηρυξιν τών ύποψηφίων, πρós πλήρωσιν τής άνωτέρω κενής εφημεριακής θέσεως.

Έν Θεσσαλονίκη τή 4η Δεκεμβρίου 1980

† Ό Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ίερά Μητρόπολις Νικοπόλεως και Πρεβέζης

Έχοντες ύπ' όψει τās διατάξεις: 1) τού Νόμου 590) 1977 (άρθρον 37, παράγρ. 2 και άρθρον 38 παράγρ. 2) και 2) τās διατάξεις τού Κανονισμού 2)1969, προκηρýσσόμεν τās κενās εφημεριακάς θέσεις τών Ίερών Ναών, 1. Αγίου Θωμά Πρεβέζης, 2. Μεταμορφώσεως Σωτήρος Παντοκράτορος Πρεβέζης, 3. Αγίου Γεωργίου Γοργομόλου - Φιλιπιάδος, 4. Κοιμήσεως Θεοτόκου Παντανάσσης - Φιλιπιάδος, και προσκαλούμεν τούς έχοντας τά κατά νόμον προσόντα νά ύποβάλουν έμπροθέσμως τās αίτήσεις των.

Έν Πρεβέζη τή 20η Δεκεμβρίου 1980

† Ό Νικοπόλεως και Πρεβέζης ΜΕΛΕΤΙΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Έκδιδόμενον κατ'ά δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ό Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

† Ό Κίτρους και Κατερίνης ΒΑΡΝΑΒΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητής τού Πανεπιστημίου

Άκαδημαϊκός

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Έσωτερικού: Δραχμαί 300 ετησίως.
B) Έξωτερικού: Δολλάρια 15 ετησίως.
Τιμή έκάστου τεύχους μετά τού «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφεΐμ, Ποιμαντορική Έγκύκλιος Χριστουγέννων.

Άρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφεΐμ, Μήνυμα διά τó νέον έτος 1981.

Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Δημητρίου, Μήνυμα επί τοίς Χριστουγέννοις.

Έόρτια Γράμματα.

Μητροπολίτου Πατρών Νικοδήμου, Άναγκαΐαι προϋποθέσεις τού «Διαλόγου» τής Όρθοδόξου Άνατολικής Έκκλησίας μετά τής Δυτικής.

«Έκκλησία», επίσημον δελτίον τής Έκκλησίας τής Ελλάδος.

Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Βαρθολομαίου, Έ Η Οικουμενική και ή Οικουμενιστική άποστολή τού Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Άρχιμ. Δαμ. Βράκα, Τά κατά τήν κηδείαν τού Μακαριστού Πατριάρχου Ίεροσολύμων κυρού Βενεδίκτου.

Πρωτ. Κων)νου Μ. Φούσκα, Έ Η Παράδοση στην Έκκλησία.

Σπύρου Άλεξίου, Έκκλησίες και πιστοί τής Εύρώπης τών «Δέκα».

Παρατηρήσεων στήλη.

Έκκλησιαστικά Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Άθήναι, Ίασίου 1 — Τηλ. 710.7

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Ίωάννης Μιχαήλ. Άναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 7787.978.